

UŽ HOŘELA, KDYŽ JSEM SI DO NÍ LEHAL

ROBERT FULGHUM, narozený v roce 1937, vydal svou první knihu Všechno, co opravdu potřebuju znát, jsem se naučil v mateřské školce (All I Really Need to Know I Learned in Kindergarten) v roce 1988 v New Yorku. Drobné příběhy, úvahy, zamyšlení a filozofické postřehy z každodenního života si však psal léta do šuplíku. V této době má na trhu tři tituly - rozsahem malé knihy, vydané ve vázané i paperbackové úpravě - které nesnadno opouštějí žebříček deseti nejprodávanějších knih.

Fulghum prošel řadou různých životních zkušeností: byl kovbojem, folkovým zpěvákem, obchodním agentem, barmanem, učitelem kreslení. Sám o sobě nejraději říká, že je filozofem, ale filozofem lidovým, přemýšlejícím o těch nejobyčejnějších lidských věcech. Působil také jako protestantský pastor a jeho zamyšlení nad obyčejnými věcmi vznikala vlastně pro kostel.

Není divu, že po údobí extravagantních a rafinovaných literárních děl se tolik Američanů zamilovalo do Fulghumových útlých knížek, které tak průzračným způsobem oslovují v člověku to lepší, dávají smysl těm nejnepatrnějším věcem světa a navádějí čtenáře k radostnému prožívání.

I druhá Fulghumova kniha Už hořela, když jsem si do ní lehal (It Was on fire When I Lay Down on It, 1989) bude mít kromě inspirace význam poznávací: objevování Ameriky zase z jiné strany.

Robert Fulghum žije se svou ženou na houseboatu v Seattlu a loni v srpnu mu vyšla třetí kniha Ach jo aneb Některé postřehy z obou stran ledničky (Uh-Oh: Some Observations from Both Sides of the Refrigerator Door, 1991).

Věřím, že fantazie je silnější než vědění.

Že mýty mají větší moc než historie.

Že sny jsou mocnější než skutečnost.

Že naděje vždy zvítězí nad zkušeností.

Že smích je jediným lékem na zármutek.

A věřím, že láska je silnější než smrt.

ČTENÁŘŮM OD AUTORA

Hra Ukaž a vyprávěj mě ve škole bavila ze všeho nejvíc - jako žáka i jako učitele. Ani přestávky, ani oběd, ale ta chvilka vyhrazená každý týden na to, aby žáci do třídy přinesli nějakou svou důležitou věc, o které by povídali a podělili se o ni s ostatními.

Jako dítě jsem víc věnoval přípravám, až přijdu na řadu se svým vystoupením než všem ostatním domácím úkolům. Ukaž a vyprávěj bylo tak skutečně jako máloco co mě ve škole naučili. Bylo to poznání, které vycházelo z mé vlastní životní zkušenosti. A Ukaž a vyprávěj nebylo svazováno mnoha pravidly - mohli jste si dělat svoje a nikdo vám červeně neřádl v sešitě ani vás nadržel v lavici.

A jako učitele mě vždycky udivilo, co jsem se v těch improvizovaných hodinách dozvěděl. Třeba kluk, o němž jsem byl přesvědčený, že ho dobře znám, sáhl do papírového sáčku, který přinesl, a vylovil nějaký poklad prapodivného tvaru a přisoudil tomu význam, jsoucí mimo i ta má nejdivočejší očekávání. To já, učitel, jsem se v takových chvílích učil.

Znovu a znovu jsem se dovídal, že co jsem považoval za platné jenom pro sebe... co mělo hodnotu jen pro mě... na čem jenom mně záleželo... je hodnota obecná.

Ukaž a vyprávěj bylo mírně neuspořádané a nepředvídatelné. Co vystoupení postrádala na formální dokonalosti, bylo vynahrazeno láskou k předmětu na dlani.

Zásady, které provázejí tuto knihu, se moc nevzdalují duchu Ukaž a vyprávěj. Je to něco, co jsem přinesl z domova - z toho místa v srdci a v mém mozku, kde doopravdy přebývám. Tato knížka navazuje tam, kde jsem skončil s Všechno, co opravdu potřebuju znát, jsem se naučil v mateřské školce. Tam jsem slíbil vyprávění o tom, jak už hořela, když jsem si do ní lehal.

TENHLE PŘÍBĚH PŘINESL senzacechtivý plátek. Psali tam prostě, že v jednom malém městě zavolali požárníky k domu, z jehož okna v prvním patře se valil dým. Hasiči tam vtrhli a v doutnajícím posteli našli muže. Když byl muž zachráněn a matrace uhašena, zazněla logická otázka: "jak se to stalo?"

"Já nevím. Už hořela, když jsem si do ní lehal."

Ta zpráva mi uvízla v hlavě. A připomněla mi citát, který jsem si z věnování v nějaké knížce opsal do deníku: "Quid rides? Mutato nomine, de te fabula narratur."

Latina. Z díla Horatia. V překladu: "Proč se směješ? Změň jméno a ten příběh bude o tobě."

Již hořela, když jsem si do ní lehal.

Řada z nás by si to mohla nechat napsat na náhrobní kámen.

Životní příběh jednou větou. Z louže pod okap.

Hledal jsem nějaký malér, a jen jsem ho našel, byl jsem v něm až po uši. Nejprve mě k tomu ponoukal ďábel, a pak už jsem to dělal sám.

Nebo abych na tu pravdu poukázal méně křiklavě, použiju rozhovor s kolegou, který nadával, že každý den najde v sáčku s obědem to samé.

"A kdo ti připravuje oběd?" zeptal jsem se. "Já sám," řekl on.

Máme v téhle věci několik spřízněných duší.

Svatý Pavel bědoval: "Nemohu pochopit své vlastní jednání.

Nedělám věci, které dělat chci, a zabývám se právě tím, co nenávidím."

A řecký dramatik Euripides vložil do Médeiných úst těsně před tím, než zavraždila své děti, tato slova: "Já vím, jaké zlo teď spáchám. Mé iracionální já je silnější než má vůle."

Psychologové na tomhle dilematu pěkně vydělávají a teologové kolem něj dělají spoustu rámusu. Ale nejen že je nevyřešené, ono je neřešitelné. Člověk s tím dilematem žije a během života nachází útěchu ve společnosti nenapravitelných, kteří si lehají do takových či onakých hořících postelí. Nejlepší by bylo, kdybychom si jednoduše činili nárok na tu postel, kterou si vybereme za svou, a hotovo.

A ještě něco.

O člověku v té hořící posteli v novinách. Pozorujeme, co lidé kolem nás dělají, a ani nevíme, proč to dělají.

Jestliže naše vlastní skutky jsou záhadou, o kolik víc potom skutky druhých? Proč si lehl do hořící postele? Byl opilý? Nemocný? Byl to sebevrah? Byl slepý? Byla mu zima? Byl to cvok? Nebo měl jenom zvrácený smysl pro humor? Nebo co? Já nevím. Je těžké soudit a tak málo o tom vědět. Ale stejně klidně soudíme. Samozřejmě. Jenže kdybychom se soudů aspoň občas zřekli, třeba bychom se měli radši.

Bůh, stojí psáno, varoval své první děti, Adama a Evu. Řekl jim to jasně. Nejezte tamto ovoce - budou z toho maléry. Dál už to znáte...

A část toho příběhu je v téhle knize.

ODDÁVAL JSEM UŽ víc než tisíckrát. Dělal jsem oddávajícího pastora na hrozně moc svatbách a většinou se mi podařilo se do toho nechat tak vtáhnout, že jsem měl pocit, jako bych se ženil

sám. I tak se vždycky těším, až budu zase oddávat; protože svatby jsou většinou velká legrace.

Ne že by je tak někdo plánoval. Ale protože svatby jsou vznešené události, při kterých vystupují stresovaní amatéři, NIKDY nic nejde tak, jak má. Zdá se, že svatby různé nehody a všechny možné šílenosti, skrývající se v rodinných komorách, přitahují jako magnet. Svatby různým způsobem odhalí pravou podstatu všech kolem.

Povím vám o jedné ukázkové svatbě. Katastrofální příběh. Kupodivu s dobrým koncem, třebaže, až se vyprávění rozběhne, o tom můžete mít jisté pochybnosti - jako jsem je měl i já.

Ústřední postavou tohoto dramatu byla matka nevěsty (MN). Ani nevěsta, ani ženich, ba ani pastor. Matka.

Obvykle zdvořilou, racionálně uvažující, inteligentní a rozumnou osobu - matku - oznámení dcery o zasnubách dokonale vyšinulo. Nemyslím, že byla nešťastná, jak se často stává. Právě naopak. Úplně se tetelila radostí. A ještě než se prach usadil, stačila svou radostí nakazit všechny ostatní. Nikdo to netušil, ale ta paní měla v ruce scénář představení, který by odsouhlasil i producent Cecil B. DeMille. Něco jako královská svatba hodná princezny.

A protože to byly její peníze, těžko se dalo odmítnout.

Otec se modlil, aby nevěsta prchla z domu. Jeho modlitby neměly být vyslyšeny.

Matka na to měla sedm měsíců a žádný detail neměl být ponechán náhodě nebo lidskému omylu. Nezapomnělo se vůbec na nic. Zákusky, dary, hostina. S nevěstou a ženichem jsem se sešel jenom třikrát. MN mě navštěvovala každý týden a v mé kanceláři byla neméně často než uklízečka. (Zavolal mi člověk pověřený organizací hostiny a ptal se mě, jestli jde opravdu o svatbu nebo jestli se připlétl k nějaké invazi. "K invazi," řekl jsem mu.)

Byl najatý osmnáctičlenný orchestr žesťových i dřevěných dechových nástrojů: (Kostelní varhany prostě nestačily - jsou moc "kostelní".) Přání nevěsty ohledně zařízení domácnosti registrovali v obchodech až v New Yorku na východě a v Atlantě na jihu. Nejenže družičky měly mít šaty na zakázku, ale i smokingy pro ženicha a jeho družinu byly z obchodu - kdepak z půjčovny, co vás napadá. Z obchodu. Jako by to ještě nestačilo, tak snubní prstýnek byl klenotníkovi vrácen, aby do něj mohl vsadit větší kámen. MN to v tichosti financovala.

Když říkám, že ta paní byla vyšinutá, myslím tím VYŠINUTÁ.

Když se teď ohlížím zpět, připadá mi že generálka a večere den před tou velkou událostí nebyly nepodobné tomu, co se v noci před Waterloo odehrávalo v Napoleonově táboře. Nic nebylo ponecháno náhodě. Nic se následujícího dne nemohlo vítězství postavit do cesty. Na tuhle svatbu NIKDY nikdo nezapomene. (Tak jako nikdy nikdo nezapomněl na Waterloo. Ze stejných důvodů - jak se ukázalo.

Nemilosrdný osud už se valil po cestě a nastala hodina pravdy. Slavnostně oděni hosté zaplnili kostel. Bylo zapáleno tolik svíček, že den vedle toho byl jak večerní soumrak. Z kůru, kde byl orchestr, se snášela velebná hudba. A MN majestátně plula uličkou s důležitostí operní divy při premiéře. Ještě nikdy v životě se matka nevěsty neposadila s větším uspokojením. Dokázala to.

Zářila rozdávala úsměvy vzdychala.

Hudba se ztišila a devět - počítám dobře, devět načančaných družiček napochodovalo dlouhou uličkou, zatímco vyšňořený ženich se svou družinou apaticky krácel na své místo.

A konečně, ach konečně, orchestr spustil svatební pochod. Přichází nevěsta. Před ní čtyři princezničky nadšeně rozhazují okvětní lístky a dva malí kluci nesou prstýnky - každý jeden. Shromáždění povstalo a všichni se dychtivě otočili.

Ach, ta nevěsta. Oblékali ji několik hodin, ne-li dní. V jejím

těle nezbylo ani trochu adrenalinu. Zůstala sama se svým otcem v přijímací síni kostela a během nekonečného průvodu družiček chodila kolem stolů přetékaných lahůdkami a roztržitě ochutnávala. Nejdřív malé růžové, žluté a zelené pepermintové bonbóny. Pak přešla ke stříbrným mísám s různými oříšky a vyzobávala pekanové ořechy. Pak si dala jednu dvě sýrové kuličky, nějakou tu černou olivu, hrst polévaných mandlí, páreček napíchnutý na ozdobném párátku, několik krevetek zabalených do plátečku slaniny a krekr s paštičkou. A zapila to sklenkou růžového šampaňského. Tu jí dal otec. Na uklidněnou.

Když nevěsta vstoupila, neupoutaly vás její šaty, ale její, obličej. Byl bílý. Protože uličkou kráčet živý odjištěný granát. Nevěsta zvracela.

Zrovna když kráčela kolem své matky.

Tím "zvracela" nemyslím nějaké malinké ublinknutí do kapesníčku, jaké bychom si představovali u dámy.

Jednoduše se poblila. Na to neexistuje slušné slovo.

Prostě ohodila presbytář, dvě družičky, ženicha, kluka, co nesl prsten, a mě.

O detailech mám přesnou představu. Máme to na videu. Natáčely to tři kamery. MN myslela na všechno.

Když nevěsta vyvrhla předkrmy, šampaňské a zbytky důstojnosti, zhroutila se do náruče otce, zatímco ženich se posadil na podlahu přesně tam, kde stál. Byl tak otřesený, že vůbec nemohl fungovat. A matka nevěsty omdlela. Zhroutila se jako hadrová panenka.

Předvedli jsme tam před oltářem takové protipožární cvičení, jaké by mohli překonat snad jen bratři Marxové. Mládci kolem heroicky pobíhali, květinové princezničky ječely, družičky vzlykaly a lidé se slabšími žaludky mířili k východům. A celou tu dobu nic netušící orchestr dál vyhrával. Nevěsta se dostala - přímo se ztratila v jiném stádiu vědomí. Zápach čerstvých zvratků se táhl kostelem a mísil se s kouřem blikotajících svíček. Na mysli vytanul Napoleon a Waterloo.

Byly spatřeny jenom dvě usmívající se osoby. Ženichova matka a nevěstin otec.

A co jsme tedy udělali? No vrátili jsme se do reality. Hosté byli vyzváni, aby se přesunuli do přijímací síně ale nejedli a nepili tolik, jako by jedli a pili za jiných okolností. Nevěstu chlácholili, umyli, nastrojili do šatů jedné družičky. Ženich, který už se vzpamatoval ji líbal a objímal. (Vždycky ho za to bude mít ráda. Když řekl "v dobrém i zlém;" myslel to vážně.) V obřadu jsme pokračovali tam, kde byl přerušen, tichem zněla sólová flétna, zaznělo, co zaznít mělo, a vše se zpečetilo. Všichni slzeli, jak se to na svatbách sluší a patří - hlavně proto, že ženich po celý obřad nevěstu objímal. A žádný ženich nevěstu nikdy nepolíbil tak něžně jako on.

Jestli si lidé přejí, aby svatby byly nezapomenutelné, pak v jejich případě šlo o kolosální úspěch. NIKDO, kdo tam byl, na to NIKDY nezapomene.

Žili pak šťastně jako kdokoliv jiný - vlastně šťastněji než většina lidí. Teď jsou spolu asi dvanáct let a mají tři šikovné děti.

Ale to ještě není konec. To nejlepší teprve přijde. Při desátém výročí té katastrofální události se konal večírek. Dali dohromady tři televizory, oznámili, že pořádají večírek, a sezvali nejlepší přátele. (Vzpomeňte si, že na místě nešťastné události byly tři videokamery, a tak promítli všechny tři filmy najednou.) Mělo to obrovský úspěch, zvláště doprovodné slovo a možnost film zastavit - když je vše vidět obrázek po obrázku, je to trochu drsnější. Největších ovací se dostalo okamžiku, kdy se kamera zaměřila na úsměv na tváři otce nevěsty ve chvílce, kdy přihlížel jak křísí

jeho ženu.

Důvodem, proč říkám, že tohle je to nejlepší, není ten samotný večírek, ale kdo to organizoval. Samozřejmě. Nechvalně známá MN. Matka nevěsty je stále čilá, ale dnes je daleko pokornější. Nejenže odpustila manželovi a všem ostatním jejich účast na tom debaklu, ona odpustila i sobě. A nikdo se filmu nesmál víc než ona.

Na tuhle její vlastnost se hodí dvě slova. Šarm a vznešenost.

To proto ten stejný usmívající se pán s ní žije už čtyřicet let. A proto jí má její dcera pořád ráda.

JOHN PIERPONT ZEMŘEL jako neúspěšný člověk. Roku 1866 ve věku jedenaosmdesáti let; konce svých dní se dožil jako vládní úředník ve Washingtonu, D. C. a jeho duši trápila celá řada osobních proher.

Vše začalo celkem dobře. Absolvoval na Yaleově univerzitě, kterou jeho dědeček pomáhal zakládat, a s jistým nadšením si za své povolání zvolil dráhu učitele.

Jako učitel neuspěl. Byl na studenty moc hodný. A tak se začal rozhlížet ve světě práva.

Jako právník neuspěl. Byl moc velkorysý ke svým klientům a příliš mu záleželo na spravedlnosti, než aby se ujal případů, které slibovaly tučné honoráře. Další profesí, kterou si vybral, bylo obchodování s konfekcí.

Jako obchodník neuspěl. Nedokázal si účtovat dost, aby dosahoval zisku, a příliš svobodně zacházel s úvěrem. Mezitím psal poezii, a i když básně publikoval, honoráře nebyly takové, aby mu stačily na živobytí.

Jako básník neuspěl. A tak se rozhodl že se stane pastorem. Odešel na Harvardovu bohosloveckou školu a byl vysvěcen na pastora kostela v Hollis Street v Bostonu. Ale protože byl pro prohibici a proti otroctví, postavili se proti němu vlivní členové jeho obce, a tak byl přinucen rezignovat.

Jako pastor neuspěl. Zdálo se, že by mohl něco znamenat v politice, a tak byl za Abolicionistickou stranu nominován jako kandidát na guvernéra státu Massachusetts. Prohrál. Nezlomilo ho to a kandidoval do Kongresu za Stranu svobodné půdy. Prohrál.

Jako politik neuspěl. Začala občanská válka a on se přihlásil jako dobrovolný vojenský pastor Dvacátého druhého pluku massachusettských dobrovolníků. Za dva týdny toho nechal, neboť zjistil, že ten úkol je nad jeho síly po zdravotní stránce. Bylo mu sedmdesát šest.

Nezvládl to dokonce ani jako feldkurát.

Někdo mu sehnal jakési bezvýznamné úřednické místo na ministerstvu financí ve Washingtonu, a tak posledních pět let svého života strávil jako úředníček v kartotéce. Ani to mu moc nešlo. Nebavilo ho to.

John Pierpont zemřel jako neúspěšný člověk. Nedotáhl do konce nic, co chtěl dělat nebo čím chtěl být.

V Cambridgi v Massachusetts má na hřbitově na Mount Auburn malý náhrobní kámen. V žule je napsáno:
BÁSNÍK, KAZATEL, FILOSOF, FILANTROP.

S dnešním časovým odstupem by se dalo namítnout, že vlastně neúspěšný nebyl. Jeho oddanost sociální spravedlnosti, touha být milující lidskou bytostí, angažovanost v palčivých problémech jeho doby i víra v sílu lidského myšlení - to nejsou nezdary. A dost z toho, co považoval za porážku, se postupem času obrátilo v úspěch. Školství bylo reformováno, právní procedury se zdokonalily, úvěrové předpisy se změnily a především - otroctví bylo navždy zrušeno.

Proč vám to vlastně vykládám? Není to nijak mimořádný příběh.

Mnoho reformátorů devatenáctého století prožilo podobný život - prošlo podobnými nezdary a úspěchy. V jedné velice důležité věci nebyl John Pierpont neúspěšný. Každý rok přijde prosinec a my slavíme jeho úspěch. V srdcích a myslích na něj chováme celoživotní vzpomínku.

Jde o písničku.

Vůbec ne o Ježíši, andělích nebo Santa Clausovi. Je to úžasně jednoduchá píseň o jednoduché radosti, když se to studeně bílým soumrakem zimního večera sviští na saních tažených jedním koněm. S kamarády - a celou cestu se zpívá a směje. Nic víc. Nic méně. "Rolničky". John Pierpont napsal "Rolničky".

Napsat písničku, která vyjadřuje tu nejprostší radost, napsat písničku, kterou zná tři nebo čtyři sta miliónů lidí po celém světě - písničku o něčem, co nikdy nedělali, ale co si umějí představit - písničku, kterou každý z nás, velký či malý, umí zapískat, jakmile piano zahraje první akord a první akord se rozezní v našem srdci, no to přece není neúspěch.

Jednoho sněhobílého odpoledne uprostřed zimy John Pierpont napsal ty řádky jako dárek své rodině, přátelům a náboženské obci. Tím za sebou zanechal trvalý vánoční dar - ten nejdražší ze všech - ne ten pod stromečkem, ale neviditelný a nepřekonatelný dar radosti.

(Postsriptum. V zimě roku 1987 se mi v Methowském údolí Kaskádového pohoří ve státě Washington konečně splnilo dávné přání. Sněhu bylo skoro metr, teplota na nule, obloha byla jasná, sánky bez stříšky a kůň byl grošák, měl červený postroj a rolničky. A uháněli jsme zasněženou plání a smáli se celou cestu.

Díky, Johne Pierponte. Každé slovo té písničky je pravdivé.)

JESTLI JSTE, nebo jestli jste někdy byli majiteli psa nečtěte, opakuju, NEČTĚTE teď dál. Přeskočte na další kapitolu. Protože když si přečtete, co teď bude následovat, budete z toho nešťastní. (Ne všechno v této knize je určeno všem, dejte na mě.)

Jestli ale psa nemáte a mít nechcete, tak si musíme promluvit. To, co teď vyslovím, bude za mlčenlivou menšinu, jejíž stanoviska se v novinách nikdy neobjeví. Je to zcenzurováno ze strachu, že by to urazilo psí svět.

Já žádné zvíře doma nemám. Žádné. Ani psa, ani kočku, ani ptáka, ani rybičku. Přesto jsem celkem zodpovědný občan, na veřejnosti se chovám slušně, platím daně, někdy zajdu do kostela a jsem laskavý jak na děti, tak na staré lidi. Mám rád své blízké a oni mají rádi mě. Ale zvířata v bytě - na to nejsem. A speciálně nemám rád psy.

Jednou jsem to řekl na takové velké večeři. Řekl jsem, že nemám rád psy. Řekl jsem to vlastně trochu víc nahlas, než jsem měl v úmyslu, ale opravdu jsem nechtěl nějaký malér. Já vím, jaké ohledně psů panuje veřejné mínění.

Nastalo takové ticho, až mi zvonilo v uších. Nemohl bych na sebe víc upozornit ani kdybych vylezl na židli a vykřikl: "MÁM VZTEKLINU!" Dodnes se mi řada z tehdejších přítomných z daleka vyhýbá.

Tedy snad se nevyžaduje, že abyste byli dobrými lidmi, tak musíte mít v domě psa. Bible neříká: "Budeš mítí psů ve svém příbytku a budeš požehnan." V Bibli se toho o domácích mazlíčcích vlastně moc neříká. O psech se nezmiňuje ani Deklarace nezávislosti, Ústava a ani text přísahy věrnosti vlajce. Bez psa se člověk klidně dostane do nebe nebo může být zvolen do veřejné funkce.

(Ale možná ne za prezidenta. Všimli jste si, že všichni prezidenti mají psa? Vždycky je nějaký "první" pes. Nebo dva či tři. Nejspíš musíte mít psa - když chcete být prezidentem. Pořád ještě láskyplně vzpomínám na starého Lyndona Johnsona, jak bral

své beagly za uši, roztočil je a psi štěkali. "Jim se to tak líbí, dělá jim to dobře," říkal Lyndon. Domnívám se, že svou politiku ve Vietnamu založil na stejných předpokladech, ale to je choulostivé téma a já uhýbám jinam.)

Tak co já to vlastně mám proti psům? Hned vysvětlím.

Tak především mám z důvodů, které vysvětlit nedokážu, vrozenou vlastnost, kterou bych nazval, psím magnetismem". Přestože já v blízkosti psů být nechci, je to ke mně přitahuje obrovskou silou. Nejvíce po mně jdou ohromná ošklivá kousavá psiska. A to já ještě zvládnou. Ale vyhledávají mě i všichni ostatní. Takoví ti uslintaní, co šíleně vrtí ocasem, touží být blízko mých rukou a obličeje a olizují, slintají a funí. Já si dělám svoje, ale oni na mě skáčou, štouchají do mě tlapkou a štěkají jak pominutí. Nikdo jim neřekl, že to mají dělat. Na mou duši. Já si o nic takového neříkám. A ani jim nic takového nedělám.

A pak je tu problém psích hovínek. Do detailů zacházet nebudu, jenom řeknu, že i v téhle oblasti mám takový nějaký magnetismus. Stává se mi to tak často, že bych nejradši chodil po světě s papírovými plínkami na botách. Jednou jsem nasbíral pořádný pytlík dárečků, které na mém trávníku uložil pes od vedle, a pak jsem to opatrně vysypal na sousedově přední verandě. A on do toho hamptnul, když si šel ráno v pantoflích pro noviny. Nevěděl jistě, že jsem to udělal já, ale od té doby svého pejsánka na můj trávník nepouští.

Tak to už by snad stačilo. Jestli jste stejného smýšlení, tak nemusím pokračovat, a jestli ne - můžu si říkat, co chci, a stejně to asi nepomůže.

Další věc, která nepotřebuje moc rozebírat, je, jak lidé se psy mluví. Je mi to trapné. Vážně. Říkám si, co si ti psi musejí myslet. Zvláště když někdo provádí takovou tu břichomluvu a mluví na psa a pak jiným hlasem za toho psa odpovídá. Víte, co myslím. Jistě jste to slyšeli. Dokonce i psi si myslí, že to je divné. Všimněte si psa, když to někdo dělá. Ani ten pes nevěří vlastním uším. "Nechce pejsánek nabumbat? Kdepak, pejsánek půjde s páníčkem pa."

Víte, že jenom v téhle zemi za rok utratíme za psí žrádlo několik miliard dolarů? Asi dvakrát tolik, než kolik dáme za jídlo pro nemluvnata. Žrádlo pro psy se podílí na prodeji potravin v supermarketech jedenácti procenty. Průměrný supermarket věnuje žrádlo pro psy a psím potřebám více než sty čtverečních stop plochy na regálech. Psí hamburgery, psí jednohubky, psí kuřátka a nám nám pro štěňátka a všechno to ostatní. Schválně si někdy všimněte. Celkem tři a tři čtvrtě miliardy kilogramů psího žrádla za rok. A čtyřicet procent všech psů má těžkou obezitu - řekl mi to můj známý veterinář.

Přidejte si k tomu cenu těch zvířat, náklady na chov, veterinární péči, léky a vitamíny pro pejsky. Připočítejte výdaje na příslušenství - obojky, misky vodítka posázená sklíčky, šatečky a psí parfémy. (Ano, parfémy.) Plus výdaje za kosmetické salóny a lopatičky na uklízení hovínek a peníze člověku, který jde s pejskem na procházku, a taky psímu fotografovi. Všechno to sečtete a vyjde vám, že Američané za psy utratí asi sedm miliard dolarů za rok. Sedm miliard dolarů.

Devadesát procent psů si v téhle zemi jí a žije lépe než tři čtvrtiny lidstva.

A většina amerických psů si žije a jí lépe než dvacet tři procent dětí v téhle zemi, které žijí a jedí pod oficiální hranicí chudoby stanovenou vládou.

Proč to, tak je? Proč máme všechny ty psy a tak pěkně s nimi zacházíme? Protože potřebujeme chránit před ostatními? Protože potřebujeme takovou lásku, kterou si lidé dát nemůžou? Protože se

nudíme nebo jsme osamělí nebo jsme v podstatě sentimentální lovci a sběrači? Nebo co? Můj soused, který má dva psy, mým tirádám trpělivě naslouchá a říká mi, že tomu prostě nerozumím. Asi ne.

Vůbec nejlepší pocit jsem ze psů měl v primitivní akahské vesničce v horách severního Thajska. Akahové psy chovají, jako my chováme prasata a drůbež. S kravami zacházejí jako s užitečnými pomocníky dávají jim jména a v životě by je ani nenapadlo, že by nějakou mohli sníst. Ale jedí psy. Psi nejsou pro potěšení - psi jsou jednoduše potrava.

Na psy se dá koukat i jinak.

TA LEPENKOVÁ KRABICE je nadepsaná "Poklady". Zatímco píšu, vidím tu krabici na horním regále v mé pracovně, kde ji přechovávám. Těší mě, že na ni vidím; kdykoliv vzhlédnu. Krabice obsahuje takové ty drobné osobní poklady, které přežily četné záchvaty všechno "uklidit a vyházet", jež mě občas popadnou. Krabice procházela probírkou, když jsem se stěhoval z domu do domu a tahal krámy z komory do komory. Kdyby se do té krabice podíval zloděj, nic by si nevzal - za nic z toho by nedostal ani pětník. Ale jestli v domě začne někdy hořet, až budu utíkat, ta škatule jde se mnou.

Jedním z pokladů v krabici je papírový pytlík. Jako na svačinu. I když vršek je zalepený izolepou, procvaknutý sešívačkou a ještě zajištěný několika spínátky na papíry, na jedné straně je díra s roztřepenými okraji tou je vidět obsah.

Tenhle konkrétní svačtinový sáček opatruju už možná čtrnáct let. Ale on vlastně patří mé dceři Molly. Brzy potom, co začla chodit do školy, podílela se s nadšením na ranním balení obědů pro sebe, její bratry a mě.

V každém sáčku byly sendviče, jablka, peníze na mléko a někdy vzkaz nebo malá pozornost. Když jsem se jednou ráno chystal k odchodu, Molly mi dala sáčky dva. Jeden s obědem jako obvykle. A pak ten zalepený, procvaknutý a se spínátky. "K čemu dva pytlíky?"

V tom druhém je něco jiného: "Co je tam?" "Prostě něco - vem si to s sebou." Nechtěl jsem to protahovat, a tak jsem strčil oba sáčky do kufříku, dal Molly pusu a odkvačil.

Když jsem v poledne v rychlosti pořádal opravdový oběd, otevřel jsem Mollyin sáček a vysypal obsah. Dvě stužky do vlasů, tři kamínky, dinosaur z umělé hmoty, špaček tužky, mušlička, dvě sušenky ve tvaru zvířátek, kulička, vypotřebovaná rtěnka, panenka, dva čokoládové bonbóny a třináct penny.

Usmál jsem se. Roztomilé. Vstal jsem, abych se pustil do všech těch důležitých záležitostí, které mě odpoledne čekaly, a smetl jsem všechno se stolu do koše na odpadky - zbytky od oběda, Mollyiny věci a všechno. Nebylo mezi nimi nic, co bych mohl potřebovat.

Večer se vedle mě Molly postavila, když jsem četl noviny. "Kde je můj pytlík?" "Jaký pytlík?" "Přece ten co jsem ti dala dnes ráno: "Nechal jsem ho v kanceláři. Proč se ptáš?" "Já do něj zapoměla dát tenhle vzkaz." Drží v ruce papírek. "A navíc ho chci zpátky." "Proč?" "V tom pytlíku jsou, táto, moje věci - věci, které mám moc ráda. Já myslela, že si s nima budeš chtít trochu pohrát, ale teď je chci zpátky. Neztratil jsi, tati, ten pytlík, že ne?" V očích se objevily slzičky. "Kdepak, já to jen zapomněl přinést," zalhal jsem. "Tak to přines zítra, jo?" "To víš, že jo. Neboj: Když mě s úlevou chytila kolem krku, rozbil jsem papírek, který se nedostal do pytlíku: "Mám tě ráda, táto."

Ach jo.

A ještě jednou ach jo.

Dlouho jsem se díval do tváře své dcery.

Měla pravdu - věci v pytlíku nebyly jen tak ledajaké.

Molly mi dala své poklady. Vše, co jí v sedmi letech bylo drahé. Láska v papírovém sáčku. A já ji minul. Kdyby jenom minul - já to zahodil do smetí protože "tam nebylo nic, co bych mohl potřebovat" Panebože.

Nebylo to ani poprvé ani naposled, kdy jsem měl pocit, že moje tátovské oprávnění ztrácí platnost.

Cesta zpátky do kanceláře byla dlouhá. Ale nic jiného se nedalo dělat. A tak jsem jel. Putování kajícníka. Před zraký vrátného jsem popadl koš a vysypal obsah na stůl. Zrovna jsem se v tom přehraboval, když ke mně na své obchůzce dorazil. "Ztratil jste něco?" "Jo, hlavu: Nejspíš to tam je. Jak to vypadalo? Já vám pomůžu hledat: Nejdřív jsem mu nechtěl nic říkat, ale většího blázna už jsem ze sebe stejně udělat nemohl, a tak jsem mu to pověděl. Nedal se do smíchu, jen se usmál. "Já mám taky děti." A tak se dva spříznění blázni hrabali ve smetí a našli perly; a on se na mě usmál a já se usmál na něj. V tomhle člověk není nikdy sám. Nikdy.

Když jsem z dinosaura opláchl hořčicí a všechno jsem postříkal osvěžovačem dechu, abych přehlušil pach cibule, opatrně jsem vyhladil zmuchlanou kouli z hnědého papíru do celkem funkčního sáčku, poklady nastrkal dovnitř a celé jsem to nesměle přinesl domů jako poraněné kotě. Večer jsem to vrátil Molly - žádné otázky, žádné vysvětlování. Pytlík moc pěkně nevypadal, ale uvnitř bylo všechno, a to bylo to podstatné. Po večeři jsem ji poprosil, aby mi o věcech v sáčku něco pověděla, a tak to začala jedno po druhém vyndávat a rovnala to do řady na jídelním stole.

Bylo to dlouhé vyprávění. Ke všemu se vztahoval nějaký příběh, vzpomínka, nebo to souviselo s nějakým snem a vymyšlenými kamarády. Některé ty věci přinesly víly. A čokoládové bonbóny byly ode mě a ona si je schovala, až je bude potřebovat. Nezmohl jsem se na nic jiného než "aha", které jsem během vyprávění několikrát moudře pronesl. A to aha bylo vlastně velice výstižné.

Byl jsem překvapený, když mi Molly dala pytlík za několik dní znovu. Ten stejný ušmudlaný pytlík. Uvnitř stejné věci. Cítil jsem, že mi je odpuštěno. Důvěra se vrátila. Spolu s láskou. A už jsem neměl tak nepříjemný pocit, že se nazývám otcem. Po několik měsíců jsem pytlík občas dostal s sebou. Nikdy mi nebylo jasné, proč jsem ho právě ten který den dostal nebo nedostal. Začal jsem o něm přemýšlet jako o "tátovské prémii" a moc jsem se večer snažil, abych si ho druhý den ráno zasloužil.

Časem Molly obrátila pozornost k jiným věcem... našla si jiné poklady... ztratila o tu hru zájem... vyrostla. Něco takového. A já? Mně zůstal v opatrování sáček. Jednoho rána mi ho dala a nikdy už si o něj neřekla. A tak ho ještě pořád mám.

Občas myslím na všechny okamžiky tohoto krásného života, kdy jsem se minul s láskou, která mi byla nabízena. Jeden kamarád tomu říká "stát po kolena v řece a umírat žízni".

A tak je ten ošuntělý pytlík v krabici. Zůstal tam z časů, kdy mi dítě řeklo: "Tady je to nejlepší, co mám. Vem si to - je to tvoje. To, co tu mám, tobě dávám." - Poprvé mi to nedošlo. Ale teď je ten sáček můj.

"TENHLE STROM JE ZADANÝ, mladíku." Hlas odněkud nade mnou. Jsem ohromený. Jednak tím, že mi někdo říká mladíku, a stejně tak, že strom, na který jsem se chystal vylézt, je obydlí.

Poslušně se vracím na zem a pohledem pátrám mezi větvemi. Jasně - byla tam nahoře stará paní. Dost vysoko. Bílé vlasy měla přichycené kanárkově žlutým šátkem, na sobě měla džínsy, tenisky a kožené rukavičky. Ten starý duch stromoví se usadil vysoko v široké vidlici toho mohutného jilmu. Ani nevypadala, že by se jí chtělo dolů. "Najděte si svůj strom," řekla přátelsky, ale

rozhodně. "Ano, paní."

Šel jsem k zaměstnanci parku, který prořezával keře, ale než jsem se mohl zeptat, už mou otázku zodpověděl: "Ano, já vím, na támhletem stromě sedí stará paní." Začal mi vysvětlovat, že jí je asi pětasedesát, je v důchodu a bydlí v bytě na Federal Avenue. Jak přijde jaro a léto, začne v parku lézt na stromy. Ten muž si myslí, že ji z toho jejího hradu jednou budou muset sundat hasiči, ale do té doby, jak se zdá, ta paní ví, co dělá, a nikoho tím neobtěžuje. Ta paní prostě ráda leze na stromy.

Tomu rozumím.

Tak velmi tomu rozumím, že když jsem se tenhle měsíc dozvěděl, že v Atlantě v Georgii je mezinárodní klub stromolezců, stal jsem se členem. Platím členskou příspěvky a mám legitimaci. Jedním z důvodů, proč jsem tam vstoupil, je, že mají spoustu bezpečnostních pomůcek a poradí vám ohledně techniky lezení. To se mi určitě bude hodit.

Protože já nedávno spadl ze stromu. Když jsem padal mezi větvemi, pořádně jsem si odřel lokty a praštil jsem se do hlavy. Doktor řekl, že to je otřes mozku. A taky otřes ega.

"Co jste dělal na stromě?" chtěl vědět doktor. "Prořezával jste ho?" (Dlouhé ticho. Říkám si - tak na tohle se mě teď budou ptát všichni. Když řeknu pravdu, nebudou tomu rozumět. Když si něco vymyslím, nebudu tomu rozumět já.)

"Hmmm," zněla moje odpověď.

Lézt na stromy je jen taková moje soukromá libůstka Nic víc.

Jenže já prostě nevím proč. To se spíš musí provozovat, než o tom mluvit. Musí v tom být něco primitivního- uspokojení těch nejpradávnějších tužeb ukrytých mych genech. Mí předkové strávili v korunách stromů - několik set tisíc let. Proto mi pohodlná rozsocha starého jilmu připadá taková domácká. Pocit patřičnosti. Sounáležitost.

A obydlí v korunách stromů. I na těch je něco řádného. Všechna ta vratká hnízda z prken, která děti přivazují a přitloukají ke stromům tak vysoko, kam dospělí nepolezou - leda v nejtajnějších zákoutích srdce. Kdyby to šlo, tak bydlím v domečku na stromě.

Dnes je lezení na stromy trochu těžší. Muž středního věku na to nemá sílu ani společensky schválené důvody. Prořezávání koruny, to ano. To je úctyhodná práce. Vyprostit kočku nebo draka taky. Taky úctyhodné. Ale jen tak si hrát... nebo tam být, protože to je takový pěkný pocit... no... Být nahoře na stromě ale stejně stojí za všechny problémy. Průšvih je spadnout. Zvláště když máme otřes mozku. Když jsem přistál, viděl jsem chvíli dvojité, což bylo zajímavé. Pak jsem zvrátil, což není zajímavé nikdy. Představte si tu nejhorší kocovinu, co jste kdy měli, a znásobte ten pocit dvěma - tak to je otřes mozku.

Doktor řekl, že si mám dát pár dní pohov, což mi vyhovuje - o to se stejně vždycky snažím.

A řekl, že se mám vyhýbat stromům, z čehož vidíte, co doktoři vědí o věcech důležitých pro duševní hygienu.

Ono vlastně padat ani není tak hrozné. Je to trochu jako letět, ale nemusíte máchat rukama.

Potíž je dopadnout na zem.

A tak měl doktor říct: "Snažte se nepraštit sebou o zem." To bych pochopil.

Problémem tu je zemská přitažlivost. To je ten důvod, proč se praštíte o zem. Já vím, že vy to víte, ale zmínil jsem se o tom, protože se zemskou přitažlivostí souvisí jedna dobrá zpráva. Přitažlivost slábne.

Měsíc se od Země vzdaluje rychlostí pět centimetrů za rok, protože zemská přitažlivost slábne. To znamená, že každým rokem vážíte o jeden bramborový lupínek míň než o rok dřív. Je to

pravda. A to znamená, že čím budete starší, tím měkčeji narazíte na zem. Ode dneška za pět set miliard let byste mohli spadnout z hodně vysokého stromu a na zem vůbec nenarazit. Jen byste se vznášeli a letěli. Teda na to se opravdu dá těšit. Je to útěcha - vědět, že do budoucna existuje nějaká naděje. Alespoň v něčem se situace zlepšila. Já myslel, že by vás to mohlo zajímat.

Zkrátka a dobře, dnes jsem zase byl na stromě. Nedám si pokoj. A když si tohle říkám, přeju si, aby víc lidí trávil na stromech víc času a vraceli se tak na dávná místa pohody. Přemýšleli o věcech. Buddha před jedním stromem seděl hodně dlouho a napadly ho některé báječné myšlenky. Na co by asi teprve přišel, kdyby na něj vylezl a usadil se v jeho náručí..?

Kdyby daleko víc z nás trávil na stromech daleko víc času, možná bychom vedle přitažlivosti změnili i další problém - nebyli bychom tak vážní, což se s přibývajícím věkem stupňuje, trochu bychom se rozveselili. Představte si to. Slunné dubnové odpoledne a vy a já a spousta dalších jako my v korunách všech stromů v parku. Přemýšlíme. A máváme na sebe. No tak se, holka, trochu zhoupni.

Chcete se připojit? Mezinárodní klub stromolezců, poštovní schránka 5588, Atlanta, Georgia 30307, USA.

UČITEL JE ZTICHA. Říká si: to snad není možné, že tohleto dělám. Natahuje si gumové rukavice, sahá do bílé igelitky a vytahuje lidský mozek. Opravdový lidský mozek.

Studenti jsou zticha. Říkají si: to snad není možné, že tohleto fakt dělá.

Studenti si říkají: jestli mi to podá, tak je po mně, tak je na místě po mně!

Jistě, že jim to podá. A není po nich.

Když se mu mozek vrátí, učitel ho hodí přes stůl fotbalovému obránci v gumových rukavicích a ten ho zase hodí křídelnému útočníkovi v gumových rukavicích. Když křídlo upustí mozek na stůl, ozve se smích. Mozek poskakuje. Abych to vysvětlil: v úvodní hodině kreslení jsem vykládal o tom, jak se výzkum mozku odrazil na procesu tvorby, použil jsem obrázky, grafy a anatomické náčrtky. Házel jsem si ananasovým melounem, aby si každý dovedl představit, jak je takový mozek veliký, ale mozky přesto zůstaly trochu abstraktní představou.

Studenti měli v tvářích takový ten apatický pohled, který znamená, že už je to nuda.

A právě v tom hluchém místě vzdělávacího procesu řekne studentka prvního ročníku: "Jestli chcete, tak já lidský mozek přinesu - táta jich má spoustu." (Třídou proběhne elektrický proud: "Co že to udělá?")

Prostě se ukáže, že její táta je opravdický neurochirurg a dělá výzkum na lékařské fakultě a má v laboratoři spoustu sklenic s mozky a moc by ho potěšilo, kdybychom opravdový mozek viděli. Tak jo, já to zvládnou.

"Přineste do školy mozek!" křičím za odcházející třídou.

"VŠICHNI."

Ovšemže se za týden ta dívka - už ji nikdo ve hře Ukaž a vyprávěj nepřekoná - objeví s mozkiem v igelitce.

"Tak co si o tom, pane Fulghume, myslíte?"

Nikdy by nemohlo být slovo "konsternovaný" výstižnější. Něčemu takovému říkají studenti Jééééé moment ohromných rozměrů.

"Tak něco takového mám mezi ušima," řekl jsem. Momentálně je to výhradně syrové maso. A funguje to na včerejší sendvič se salámem, brambůrky a kakao. A všechno, co právě teď dělám - všechno, co jsem kdy udělal nebo udělám - tím kusem hmoty prochází. Já si to vytvořil a patří mi to. A je to nejzáhadnější věc na světě.

(Ten mozek v mé ruce nebyl čerstvý, kdepak - byl konzervovaný

formaldehydem. A vlastně to ani nebylo nic ošklivého a odpudivého. Barva světla béžová, trochu vlhká hmota, měkká a gumovitá, něco jako jíl. A velké to bylo asi jako ten meloun, který jsme si posílali - jenže tohle vážilo skoro kilo a půl.)

"Já jakžtakž chápu mechanickou stránku činnosti mozku - jak stimuluje dýchání, pohání krev, řídí přesun bílkovin. Je to všechno chemie a elektřina. Motor. Motory chápu.

Jenže v tomhle jedenapůlkilovém motoru ze syrového masa jsou taky všechny rýmovačky, které znám, recept na krocana, pach šatny, který si pamatuju ze střední školy, všechny moje smutky, schopnost řadit v dodávce s meziplynem, obličej mé ženy, když byla mladá, vzorečky jako $E = MC^2$ a $A^2 + B^2 = C^2$, předmluva k Chaucerovým Canterbury povídkám, vzpomínka na první křik mého prvorozeného syna, lék na škytavku, text bojové písně Koleje svatého Olafa, sny nestrádané za padesát let, schopnost zavázat si tkaničky, chuť oleje z tresčích jater, Van Goghův obraz "Slunečnice" a praktické zvládnutí Deweyho mezinárodního desetinného třídění. To všechno je v tom kusu MASA.

Jeden čtvereční centimetr mozku obsahuje deset miliard informačních jednotek a za vteřinu takových jednotek zpracuje pět tisíc. A nějak se to vyvinulo za miliardy roků z kulaté roztavené horniny, jakou je Země, která se sama jednou zřítí do Slunce a zanikne. A proč? A jak?

Tak tohle si o tom myslím: `

"HmMMM," zahučí studenti. Ten náš učitel - tomu to pálí.

Mozek ještě jednou putuje z ruky do ruky, pomalu a vážně. A zase je nesmírné ticho. Záhada všech záhad je tu s námi a my k ní patříme.

Nejúžasnějším konstatováním, které za posledních pětadvacet let z výzkumu mozku vzešlo, je toto:

Tím, co je uvnitř našich hlav, se navzájem lišíme stejně, jako se lišíme tím; co máme zvenčí.

Rozhlédněte se kolem a všimněte si, jak jsou hlavy lidí nekonečně rozmanité - liší se pletí, vlasy věkem, etnickými znaky, velikostí, barvou a tvarem. A vězte, že uvnitř jsou ty rozdíly ještě větší - v tom, co známe, jak se učíme, jak zpracováváme informace, co si pamatujeme a zapomínáme, jak fungujeme a řešíme různé situace. Přidejte si k tomu pochopení, že "tamten svět" je odraz vnitřku naší hlavy a zároveň i vjem, a za chvíli vám dojde, jaký je to vlastně zázrak, že jsme vůbec schopni komunikace. Je téměř neuvěřitelné, že se setkáváme s toutéž realitou. Konsensus ohledně existence je v nejlepším případě velmi volný.

Když to vezmu z praktického hlediska, tak jsem díky této informaci každým dnem o něco trpělivější k těm, s nimiž žiju. Mám menší chuť namítat: "Proč to nevidíš jako já?" a spíš říkám: "Ty to vidíš takhle? Ježkovy oči! To je ohromné!"

To mě přivádí k mozku Einsteina, který je teď ve sklenici v nějaké laboratoři v Missouri. Vědci ho zkoumali, aby se přesvědčili, jestli je na něm něco zvláštního. (Nenašli nic. Ne to jeho vybavení, ale to, co s ním udělal, nabouralo Záhady všech záhad). Když Velký Al působil v Princetonu na Institutu vyšších studií nějaká návštěva si přála vidět jeho laboratoř. Velký vědec se usmál, zvedl své plnicí pero a ukázal si jím na hlavu.

(HmMMM.)

SLYŠELI JSTE UŽ O TANCI "GEEK"? Anglické slovo geek ve skutečnosti najdete ve slovníku. Vztahuje se na pouťového komedianta, který předvádí něco nechutného - například ukousne hlavu živému kuřeti.

Ve slangu je "geek" někdo kdo vypadá, že by byl něčeho takového schopen. Někdo na koho si je třeba dát pozor. Občas zaslechnu, jak

mladí to slovo použijí, když mluví o někom, kdo je starší a žije si velmi nezávisle.

V tom slově je obsažen určitý obdiv. Znamená, že jste trochu divný, ale zato zajímavý.

Asi to tak je. Hodně z nás starších je trochu ujetých.

V určitém bodě vám genetický kód něco zapne v hlavě.

Hledáte ve skříni oblečení a najednou si řeknete: vždyť je to jedno. Tak někdy kolem šedesátky dosáhnete bodu, kdy se prostě rozhodnete žít nadále trochu střeleně.

Vyrážíte z domu v trepkách, když jdete nakoupit, ale už se nevrátíte přezout. Vždyť je to jedno. Nebo jdete vybrat schránku v županu - v tom nejstarším, nejušmudlanějším a nejpohodlnějším, jaký máte - a je vám úplně fuk, kdo vás uvidí. Nebo když někdo zazvoní, ani se nekouknete do zrcadla, jak zrovna vypadáte. Prostě rovnou otevřete dveře. Je to jeho problém - ať tam bude kdokoliv. Už vám oblečení barevně neladí. No a co? Už nestelete postel každý den. A co? Váš život se začne podobat vašemu starému autu - dokud to jezdí a doveze vás to, kam potřebujete, komu záleží na tom, - jak to vypadá? Někdo tomu říká úpadek. Někdo zase začátek moudrosti. Vyberte si.

Ale já chtěl povídat o tom tancování.

Když jsem na dně, život je zablokovaný a potřebuju nějaké povzbuzení, tak jdu někam, kde se tancuje. Nemyslím nějakou putyku, kde se lidi nalámou a pak se na parketu při hudbě kymácejí. Myslím místa, kam chodí lidé, kteří doopravdy rádi tancují. Mám takové lidi rád.

Ještě nikdy jsem nepotkal žádného opravdového tanečníka, který by nebyl milý člověk. A nikdy mě nepřestane příjemně překvapovat, kdo všechno může tancovat. Dělá mi dobře když vidím takový neforemný pár - lidí trochu při těle, takové vážné domácí typy, jak nastoupí na parket a vznášejí se jak andělé. Když takové lidi vidím na ulici a dívám se na ně skrz prsty, nějak lepší hlas ve mně se ozývá: nejspíš báječně tancují a hned je vidím líp. A sebe taky.

No tak k tomu ujetému tancování. V mé oblíbené hospodě U sovy se v neděli večer hraje od půl sedmé do půl desáté tradiční jazz. "Ujetá" kapela hraje swing, jak se za starých dobrých časů hrával v Chicagu a v New Orleansu. Většinu návštěvníků je přes čtyřicet, jsou to normální dělníci, kteří vypijou jedno pivo a v pondělí musejí být v půl osmé v práci. Rozhodně žádný zástup výtržníků. Jsou to prostě tanečníci. Rád se rozhlížím a hledám naprosto nejujetější osobu celého večera. Staršího pána který má neviditelné pantofle a župan. Plešatícího malého, vrásčitého, bělovlasého. Který, když jde, tak je trochu nachýlený ke straně. Kdybyste ho viděli na stanici autobusu, řekli byste, že by se tak akorát hodil do domova důchodců. Jenže teď ho vidíte tady. A je vám to jasné - je to tanečník. Ujetý tanečník.

Obvykle s sebou má svou ženu taky střelenou. O něco mladší, vždycky trochu naporáděnou na tancování tak, jak to dělá už padesát let. Koukněte se jí na boty.

Jestli jsou černé, na středně vysokém podpatku a s páskem přes nárt, tak je úplně jasné, proč sem přišla a co tady bude dělat.

Spustí muzika on jí vezme za ruku a tak trochu se odbelhají na parket. To vše má jenom probudit vaši pozornost. A pak se to stane. Ona nastoupí na své stálé místo, které vytvořila jeho náruč, roky kdesi zmizí, a opět jsou tu Popelka a princ. Pohybují se sálem podle hudby i podle hudby ve svých srdcích. Aby člověk takhle mohl s partnerem tančit, trvá to asi čtyřicet let. Tančí s takovou lehkostí a elegancí - tolik drobných pohybů, beze slova přivedených k dokonalosti. On tancuje trochu neohrabaně a velmi úsporně. Ona reaguje na neviditelné pokyny a točí se a otáčí.

Občas se jejich pohledy setkají a vám je jasné, že tam na parketu sledujete lidi, kteří mají velmi šťastné manželství. Abyste vypadali jako oni, museli byste někoho milovat hodně dlouho.

Někdy ten děda o tanec požádá nějakou jinou dámu. A někdo obvykle vyzve jeho ženu. Ať tancují s kýmkoliv, jejich partner či partnerka vždycky působí moc pěkně. A řekl bych, že se i moc pěkně cítí. Jedna taková jednaosmdesátiletá babička mě jednoho večera požádala o tanec. Snažil jsem se ze všech sil a ona se mnou držela krok. "Byl jste báječný, můj drahý," řekla mi, když jsem ji vyprovázel na místo. Žil jsem z té poklony celý týden.

Chci být, rozhodně tedy hodlám být taky takový postarší střelený tanečník. A s mojí stejně střelenou tanečnicí pracujeme na tanečních figurách. Chápu to jako společenskou odpovědnost: pomoci každému, aby zůstal mladý tak dlouho, jak je to jen možné. Působit jako příklad ostatním. A rozhodně nechci umřít v posteli - spíš se po posledním tanci jednoho krásného večera posadit do křesla, usmát se a vydechnout naposled.

To všechno mi připomíná, co jsem slyšel o Indiánech kmene Hopi. Ti mezi modlitbou a tancem nevidí velký rozdíl - oběho je zapotřebí k dlouhému životu. Hopiové by to zřejmě měli vědět, protože toho mají hodně za sebou a pořad tu ještě jsou s námi. Tvrdí, že být užitečným Hopiem znamená mít tiché srdce a zúčastnit se všech tanců. Souhlasím.

V NAŠEM KOSTELE jsme několik let neměli pořádné vánoční představení. Když nic jiného tak jsme se začali na svátky dívat velmi věcně a racionálně a stačilo nám, když si to udělali v malém v nedělní škole. A taky jsme si pamatovali, jak jsme posledně vybuchli. Ten týden, kdy bylo vánoční představení, se časově shodoval s epidemií zarděnek, planých neštovic a hongkongské chřipky. A večer, kdy se představení mělo konat, byla chumelenice s deštěm, chvilkový výpadek elektřiny a způsobil, že se několika lidem zastavily hodiny, a jedna z ovcí, zapůjčená na představení, dostala průjem. To ještě nebylo všechno, protože Josef a dva ze Tří králů se během představení poblíčkali a dva andělci se rozplakali a taky se jim podařilo počůrat. Vrchol všeho byl, když sbor pubertáků chodil kolem se zapálenými svíčkami tak nedbale, že místo pocitu, jak na zemi zavládl pokoj, jsme se báli Božího hněvu a že vypukne požár.

Já si nemyslím, že by to bylo až tak hrozné, a možná se to všechno nepříhodilo stejný rok, ale nezanedbatelné množství starších dam z našeho kostela si ten humbuk pamatovalo a jakýkoliv návrh na další představení hodlalo zarazit. Úplně jako by se k nám vrátila cholera a nikdo už tím nechtěl znovu projít.

Ale nostalgie je mocná věc a popletla hlavu těm stejným dámám, když zvažovaly prosby mladších maminek, které tím příšerným obřadem dosud neprošly a nedaly si nic rozmluvit. Nastal čas, aby i jejich děti dostaly příležitost.

A co nevidět lidi, kteří pořád říkali "už bych měl mít rozum", vyráběli ze starých prostěradel, lepenky a slepičího peří kostýmy pro anděly. Jenom jsme nemohli sehnat ty správné župany pro Tři krále, a tak se několik - tatínků sebralo a koupili nové a přejeli po nich dodávkou, aby župany chytly trochu patinu. Jedna mladá maminka byla v jiném stavu, a tak jsme jí láskyplně sdělili, že s ní počítáme a ať se začátkem prosince dostaví s opravdovým novorozence. Slíbila, že se pokusí.

Andělský sbor jsme vycepovali tak, že byl schopný zpěvu. Sehnali jsme opravdové jesličky s opravdovou slámou. A i když jsme se shodli, že živé ovečky tentokrát vynecháme, někdo pro ten večer iniciativně vypůjčil dvě menší kozy. Parádním kouskem pak bylo zapůjčení živého osla, na kterém by přijela Maria.

Nikdo z nás ještě nikdy neviděl, že by do presbytáře někdo vjel na živém oslu, a přitom nám připadalo, že to je báječný nápad.

Udělalí jsme jeden ústupek zdravému rozumu - rozhodli jsme, že to celé uspořádáme v neděli dopoledne, za plného světla, abychom viděli, co provádíme, a v andělském sboru aby se nikdo nemohl bát tmy a brečet nebo se počůrat.

Taky žádné svíčky. A žádná generálka. Tyhle záležitosti jsou většinou stejně lehce dojímové a nikdo nestojí o to, prožít si to dvakrát.

Konečně přišel ten den a všichni se dostavili do kostela. Přišli i mužské polovičky, o kterých se vědělo, že pravidelně nechodí - nejspíš ze stejného důvodu, jako by se lidi šli podívat, když se kousek od domu vybourá autobus. A nebylo to vlastně nejhorší. Aspoň ze začátku ne. Kozy utekly na parkovišti a pastýři s nimi předvedli menší rodeo. Ale z plna hrdla jsme odhýkali koledy a sbor andělů přežil své první velké číslo unisono a ani to nebylo moc falešně. Nad jesličkami jsme rozsvítili betlémskou hvězdu a byl čas, aby se objevil Josef s Marií, s Marií na pronajatém oslu, v náručí s něčím, co se později ukázalo jako rozdrbaná panna (těhotná paní totiž přenášela). To ten osel se ukázal jako naše zkáza. Osel dvěma zdráhavými krůčky prošel brankou k presbytáři, obhlédl situaci a zasekl se. Vzpříčil nohy, celé jeho tělo ztuhlo jako beton - a rozhodně víc než jako mrtvola - a procesí uvízlo. Tedy oslovi se dá někde v ústraní leccos udělat, aby se přiměl k pohybu, ale možnosti, co mu udělat, jsou velmi omezené v kostele v neděli dopoledne, před očima žen a dětí. Škubání za ohlávku a zlostné kopání Panny Marie nepomáhalo.

Předseda výboru zmocněnců, který seděl ve svátečním obleku v první řadě, přispěchal na pomoc. Podlaha kolem oltáře byla z vyhlazeného betonu. A tak se pan předseda nahrbil za oslovu zadní částí a tlačil ve spolupráci s jiným pánem, který tahal za ohlávku - pomalu a vznešeně sunuli nehybné zvíře po podlaze, centimetr po centimetru. Když vedoucí sboru viděl, že se věci pohnuly z místa, zapnul magnetofon, z něhož se velebně ozval Mormonský chrámový sbor doprovázený filadelfským orchestrem.

Zrovna když osel a jeho poháněči dorazili doprostřed kostela, magnetofon vyhodil pojistky a nastalo ticho. A v tom tichu se od zadku osla ozval podrážděný hlas.

"POHNI TOU SVOU PRDELÍ, TY ZMETKU!"

A hned nato hlas odkudsi zezadu, hlas ženy toho tlačiče: "Drž tu svou nevymáchanou hubu, Leone!" A v tom okamžiku osel zahýkal. Kdybychom uspořádali konkurs, kdo se ten den ukázal jako největší osel, bylo by hned několik kandidátů. A hlasování by bylo velmi vyrovnané.

Když děláme to, co děláme, je na nás ohled k popukání.

A i když uplyne několik let, než kostel uspořádá další vánoční představení, nebylo to představení poslední. Vzpomínka na smích přežívá vzpomínku na všechny těžkosti. A naděje - naděje vždycky způsobí, že uvěříme, že tentokrát, letos, se nám všechno povede.

Řekl bych, že to je to celé kolem vánoc. Je to jako život - jenom že se toho mnohem víc než obvykle přihodí v jednom okamžiku. A my v tom všem zřejmě budeme pokračovat. Budeme šilet, frustrovat se, zmatkovat a dokonce se rozčilovat. A taky ucítíme vzrušení a naději a tichou radost. Budeme se smát, plakat a špulit pusy a rozjímat. Trochu se opijeme a nehorázně naccpeme. Budeme se objímat a líbat a uděláme hrozný nepořádek. Utratíme moc peněz. A někdo se vždycky poblínká nebo počůrá. Jako vždycky budeme zpívat jenom část textu písniček a většinou falešně. A uděláme to znovu a znovu a znovu. To my jsme to vánoční představení, celý ten mumraj.

A já myslím, že nejlepší je to jen tak nechat plynout. Protože aspoň jedna osoba, kterou znám, může dosvědčit, že když se do toho

moc tlačí, vznikají potíže.

ROZVAŽOVAT. Už jste to někdy dělali? Já o tom slově přemýšlím od té doby, kdy jsem na něj narazil v příběhu o narození Ježíše. "Maria o tom všem rozvažovala" - tak to stojí v Písmu. Když si uvědomíte, k čemu se to "to vše" vztahuje, není divu, že "rozvažovala". Je to nedospělá dívka, které se právě v zadním stání chléva narodilo dítě a ona má jisté pochybnosti, kdo že je vlastně otcem. Její manžel pořád něco mumlá o daních a o tom že největší místní hlavoun, nějaký Herodes, se rozhodl pro vraždění novorozeňat. A kdyby to jako náměty k přemýšlení nestačilo, tak navíc ten zmatek, co dělají přicházející astrologové, chovatelé ovcí a andělé, kteří se vždycky zastaví se spoustou otázek, prohlášení a chvalozpěvů. A ještě ke všemu zvířata, která tam tlačí s ní, hovoří. Moc krav sice hebrejsky nemluví, ale právě to se tam dělo. To všechno by člověka přimělo k pořádnému přemýšlení. Řekl bych, že "rozvažovat" se přesně hodí k tomu, co Maria dělala.

I starý Job se tak nějak podobně napřemýšlel, když tenkrát seděl na té své hromadě popele. A Jonáš. Když dřepěl v zapařené temnotě a čvachtal se ve velrybích žaludečních šťávách a natrávených hlavonožcích. Tak ti oba museli určitě taky trochu rozvažovat.

A já taky. Rozvažuju. Každý rok, třetí nebo čtvrtý den nového roku. Kdy se nic zvláštního neděje, a proto je to tak zvláštní okamžik. První den, kdy se všechno konečně vrátí do normálních kolejí. Příbuzní odjeli domů. I vánoce už jsou pryč a ať byly jaké byly - byly dobré, špatné nebo nijaké - teď jsou v nenávratnu. Je po Silvestru i Novém roce, a jestli jste to všechno projuchali, nebo jste prostě šli spát, teď je to pryč. Nepořádek ze svátků je uklizen, dům je jako ze škatulky a zbytky skončily v popelnici. Je moc brzy zabývat se daněmi, moc brzy pracovat na zahrádce.

Ale není to úplně mrtvé období. Procházka po okolí v neděli odpoledne vám prozradí, že život jde dál. Při pozornějším pohledu zjistíte, že na stromech jsou pupeny dalšího jara a hluboko v záhonech cítí narcisy a krokusy, že se jim v cibulkách něco hýbe. Víte to, protože i vy v kořínkách cítíte nějaký nejasný pohyb. A dny už jsou delší.

Rozvažovat neznamená dumat, trápit se, ba ani meditovat. Znamená to cítit hluboký údiv. Letos jsem se takhle podíval na Rozvažovací den odpoledne. Myslel jsem na dívky, které jsem před dlouho dobou miloval. Kdepak teď jsou? A jaké jsou? Přišel jsem o hodně? Co by se stalo, kdybych je zkusil najít a zavolat jim? (Ahoj, to jsem já, "Kdo?")

Myslel jsem na všechny ty lidi, kteří to teď netuší, ale kteří tu za rok touhle dobou nebudou moci takhle rozvažovat. Kdyby to teď věděli, pomohlo by jim to nějak? A co všechny ty děti, které tu za rok touhle dobou budou a které právě teď vznikají z touhy rodičů?

Myslel jsem na všechny lidi trpící ve vězeních - zvláště na ty, kteří tam jsou nevinně. Mají nějakou naději?

A někdy během Rozvažovacího dne začínám sám se sebou uzavírat tajné pakty. Něco takového nikomu neříkáte, protože zrovna nestojíte o to, aby vás někdo nacytal, jak děláte něco tak hloupého jako novoroční předsevzetí. Necháte si to pro sebe, abyste se neocitli v překerní situaci a nemuseli pak dělat, co jste řekli, že uděláte. (Jednou jsem vypracoval seznam všeho dobrého, co jsem za uplynulý rok vykonal, a pak jsem to přepsal v podobě předsevzetí a dal tam o rok starší datum. Báječný pocit.) Při rozvažování jsem si vzpomněl na středoškolské časy. Při návratu do školy první týden po zimních prázdninách jsem si v duchu sliboval, že tento rok budou prospívat líp. A pár dní to

opravdu lepší bylo. Nevydrželo mi to napořád - když je člověk mladý, tak ho neustále něco rozptyluje - ale aspoň pár dní, pár dní slibných možností, jsem měl v ruce důkaz, že opravdu můžu dosáhnout lepších výsledků. Když budu chtít. A teď uprostřed života sám sobě v myšlenkách, které jsou opatrnější, mlhavější a víc odrážející zkušenost, skoro podvědomě slibuju totéž. Mohl bych se víc snažit.

Taky prezident a papež a celé lidstvo. Mohli bychom se víc snažit.

To mi připomíná příběh, který jsem někde slyšel - o muži, který našel králova koně, ale nevěděl, že to je kůň krále, a nechal si ho, jenže král se to dozvěděl, dal muže zavřít a chtěl ho nechat popravít za to, že ukradl koně. Muž se to snažil vysvětlit a řekl, že svůj trest ochotně přijme, ale jestlipak král ví, že by mohl toho koně naučit mluvit a král by potom byl hrozně důležitý, kdyby měl mluvícího koně a vůbec? A tak si král řekne, že nemá co ztratit, a kývne. Dá mu na to rok. Přátelé toho muže si myslí, že je cvok. Ale muž řekne: kdo ví, co se může stát, král může umřít, já můžu umřít, může být konec světa, král na to může zapomenout. A možná, a možná, že třeba ten kůň se naučí mluvit. Je třeba věřit, že se může stát cokoliv. Proto já, když se mě žena zeptala, kde jsem byl, jsem odpověděl: "Ále, mluvil jsem s koněm." Aby měla o čem rozvažovat.

A CO VY TO VLASTNĚ DĚLÁTE?" Taková základní otázka, jakou si říkají cizí lidé v letadle. Zaznívá na akcích Sdružení rodičů a učitelů, na různých večírcích a taky ve všech situacích, do jakých se dostanete, kdy se jen tak klábosí. Je to zdvořile nenápadná výzva, abyste uvedli své sociální postavení. Byrokratická varianta této otázky je poněkud strohá: vyplňte okénko nadepsané "povolání". Na bernáku to tak chtějí - a taky policista, když vám dává pokutu, a pasové oddělení a banka. Řekni, za co jsi placen, a my budeme vědět, kdo jsi a jak s tebou máme zacházet.

Když se lidí zeptám, co dělají obvykle dostanu malou kartičku, 9 krát 5 centimetrů, z tuhého papíru která jejich totožnost podává zhuštěně. Jméno, název firmy, funkce, adresa, spousta čísel - telefon, telex, kabelogram a fax.

Firemní vizitka. Když dneska takovou vizitku nemáte, nikdo vás nemůže brát moc vážně. I když si někdy myslím, že pravda je přesně opačná.

Tak například vizitka mého spolucestujícího tvrdila, že je místopředsedou pro systémovou analýzu u firmy Unico. "A co teda doopravdy děláte?" A on ukázal na svou funkci, jako bych to přehlédl. Zeptal jsem se znovu. "Já myslím, kdybych za váma celý den chodil, co bych vás viděl dělat?" Mluvil dlouho. A já stejně pořád nevím, co to dělá. A nejsem si ani jistý, že to ví on.

Když přišla řada na mě, tak já vizitku neměl. Nejspíš bych se na takový kousek papíru nevešel. Co já dělám, je trochu složitější a vysvětlit to trvá tak dlouho, že tu otázku obvykle obejdu a prostě řeknu něco jednoduchého, co je pravda, ale ne celá. I s touhle taktikou se někdy dostanu do úzkých.

Jednou za letu do San Franciska, časně ráno jsem své sousedce řekl, že jsem domovník, a domníval jsem se, že to nebude rozmazávat a nechá mě číst knížku. (Když tak přemýšlím, jak jsem dosud trávil život a jak moc to souvisí s uklízením, údržbou a vynášením odpadků - nejsem za to placený, ale strávím tím hodně času.) No to je jedno; ji to hrozně zajímalo. Ukázalo se, že v nějakých místních novinách píše do rubriky pro hospodyňky a velice ochotně mi po zbytek letu dávala tipy na dokonalý úklid. Já toho teď vím o odstraňování skvrn a fleků z kobereců mnohem víc, než jsem kdy doufal.

Taky se ukázalo, že chodí do kostela, kde jsem měl v neděli

mluvit. Já to netušil, dokud jsem se nepostavil na kazatelnu a neviděl ji sedět ve třetí řadě. A dál se ještě ukázalo, že ona celou dobu věděla, kdo jsem, ale její přístup byl natolik tvůrčí, že si myslela, že když chci po letadlech být za domovníka, asi pro to mám nějaký důvod.

Jindy mě strčili do první třídy při letu do Thajska a já se ocitl vedle velmi vznešeně vypadajícího sikh. Spousta drahých šperků, kvalitní oblek, zlaté zuby. (Nejspíš příslušník vysoké kasty majitel obchodu na bazaru, řekl jsem si.) Když mně položil tu klasickou otázku- "co děláte", bez přemýšlení jsem odpověděl, že jsem neurochirurg. To je báječné," řekl potěšeně. "já taky!" A skutečně byl. Opravdový. Chvilí trvalo, než jsem mu to vysvětlil, a pak jsme si moc pěkně povídali až do Bangkoku, ale asi deset vteřin jsem měl velké nutkání být taky hluchoněmý.

Poučil jsem se, a tak když jsem příště nastoupil do letadla a sedl si vedle někoho, kdo vypadal sympaticky vylíčil jsem ty svoje příhody a navrhl, abychom si zahráli takovou hru - jen tak na ukrácení dlouhé chvíle - a každý si vymyslel svoje zaměstnání a až do Chicaga to vydržel předstírat. Ten pán s tím souhlasil. A tak prohlásil, že je špión a já se rozhodl, že budu jeptiška. Báječně jsme se bavili - bylo to jedno z nejlepších popovídání mého života. Řekl, že už se nemůže dočkat, až se ho žena zeptá: "Tak co, drahý, jaký byl let?" "Ale byla tam jedna jeptiška v tvídovém saku.

Zato manželé středního věku z Green Bay, kteří seděli za námi, byli úplně mrtví. Poslouchali potichu, co si povídá jeptiška se špiónem, a nevěřili vlastním uším. Ti měli co odpovědět, až se jich někdo zeptá: "Jaký byl let?" Když šel ten pán kolem mě v letištní hale, tak řekl: "Hezký den, sestro."

I vyplňování dotazníků vedlo k podobným situacím. V bance jsem na formulář důchodového připojištění do okénka "zaměstnání" napsal "princ". Zrovna ten den ráno mi žena řekla: "Fulghume, ty jseš někdy takovej princ." Ano, někdy jsem. A protože jsem se cítil jako princ, tak jsem to do toho okénka napsal. Úředník to nebral. A tak jsme si hned tam na místě přátelsky popovídali o té otázce identity: Je moje zaměstnání to, za co dostávám peníze, nebo je to něco většího, širšího a bohatšího - spíš otázka, co jsem a jak o sobě smýšlím?

Vydělávat na živobytí a mít nějaký svůj život, to není totéž. Živobytí a život, který za něco stojí, to není totéž. Žít dobře a žít tak nějak, taky není totéž. Funkce v zaměstnání ani zdaleka neodpovídá na otázku: "Co děláte?"

Marcela Duchampa, jehož většina lidí považuje za neodmyslitelnou součást výtvarného, umění období do roku 1940, implikace té klasické otázky rozčilovaly taky. Odpovídal: "Já jsem respirateur" (ten, kdo dýchá). Vysvětloval, že se zabývá dýcháním víc než jakoukoliv jinou činností, a taky, že je v tom velmi úspěšný. Potom už se lidé obvykle neodvážili zeptat; co dělá ještě jiného.

Já vím, já vím. Přece nemůžeme všude rozdávat dvousetstránkové autobiografie, kdykoliv někdo potřebuje jen základní informaci. Ale představte si, že místo abychom na tu otázku odpovídali tím, co děláme pro peníze, říkali bychom to, co děláme a co nás těší nebo čím jsme užiteční lidskému snažení: (Jestli jste náhodou placeni za to, co vás baví, buďte rádi, ale hodně lidem se to nepodaří.)

Trochu si tu otázku posuneme a zkuste na ni odpovědět podle toho, jak trávíte normální čtyřiaadvacetihodinový den. Já bych mohl říct, že jsem sleepeur a napeur - někdo, kdo spí a báječně mu to jde. Kdyby byla na olympijských hrách někdy disciplína "spaní", pokusím se o zlatou. Osm hodin ze čtyřiaadvaceti prospím ve své posteli a ještě si každé odpoledne na půl hodinky zdřímnu. To je

víc jak třetina mého života. Jestli se dožiju pětasedmdesáti, tak víc jak čtvrtstoletí prospím. Žádná jiná činnost mi nezabírá tolik času. Když spím, nepůsobím nikomu jinému potíže ani bolest a je to ekologicky šetrná činnost. Kdyby mi někdo platil za to, jak kvalitně to provádím, byl bych opravdu velmi bohatý. Svět by byl lepší, kdyby víc lidí víc spalo, nebo aspoň trávilo víc času v posteli. Některé lidi moc rád nemám, když jsou vzhůru, ale když spí a slintají do polštáře, vůbec mi nevadí.

Kdybyste mi otázku "co děláte" položili dnes, řekl bych, že jsem zpěvák. Nejenže za zpívání nedostávám zapláceno, ale v některých případech by mi kamarádi spíš mohli dávat peníze, abych nezpíval. Ale já to přesto dělám hrozně rád. Ve sprše, pak když jedu autem do práce, při práci, cestou na oběd a přidám se ke všemu, co poznám v rádiu. Zpívám. Přesně to dělám. Bůh mou touhu jaksi nedal dohromady s nutným vybavením. Můj hlas byste mohli zdvořile označit jako "nejistý". Já hudbu slyším ve své hlavě, ale nejsem schopný to, co slyším, reprodukovat, i když mně to zní pěkně. Celý život jsem se pokoušel dostat sólistu v nějakém muzikálu, ale vždycky mi řekli, že se nejlépe uplatním ve sborech. A pak mě vyndali i ze sboru, protože takových jako já měli moc. Bavilo mě být tátou svých dětí, když byly malé a neměly hudební sluch a nekriticky zpívaly se mnou. Vůbec nevadilo, že jsme někdy neznali všechna slova ani že melodie nebyla úplně v pořádku - všechno jsme si domýšleli. My zpěváci se nenecháváme omezovat formálními detaily. Zpěváci jsou ti, kdo zpívají: Tečka.

Někdy, když mi někdo položí otázku "co děláte", mě napadne, že bych mohl říct, že pracuju pro vládu. Mám vládní místo, které je nepostradatelné pro národní bezpečnost. Jsem občanem. Tak jako v případech soudců Nejvyššího soudu, mám to i já do konce života a blaha mé země závisí na mně. Je zřejmě správné se domnívat, že bych měl být zodpovědný za výsledky ve svém úřadu stejně, jako očekávám zodpovědnost u těch, kteří o volenou funkci usilují. Byl bych rád, kdybych mohl říct, že za svými činy stojím a jsem na ně hrdý.

"Co dělám" je doslova "jak trávím čas". Když tohleto na podzim roku 1988 píšu, počítám, že jsem dosud ve svém životě 35 tisíc hodin jedl, 30 tisíc hodin jsem strávil v nějakém dopravním prostředku ve snaze dostat se z místa na místo, 2 508 hodin jsem si čistil zuby, 870 tisíc hodin jsem se zabýval různými drobnostmi - vyplňoval jsem formuláře, něco jsem spravoval, platil jsem účty, oblékal jsem se a svlékal, četl jsem noviny, seděl jsem na schůzích různých komisí, byl jsem nemocný a podobné věci. A 217 tisíc hodin v práci. Když je to sčítání a odečítání u konce, tak už toho moc nezbyvá. To příjemné se musí někam vtěsnat, anebo to probíhá současně se všemi ostatními našimi činnostmi.

Tak proto já často říkám, že mě nezajímá smysl života - s tak velkým pojmem si nevím rady. Co mě zajímá, je smysl drobností v životě - den po dni hodinu po hodině, když dělám všechno to, co dělám. Nezáleží na tom, co dělám, ale co si o sobě při tom myslím.

Já vlastně teď firemní vizitku mám. Konečně jsem vymyslel, co na ni dát. Jediné slovo. "Fulghum". To je moje zaměstnání. A když ji někomu dám, obvykle to vyvolá zajímavý rozhovor. To, co dělám, znamená být Fulghumem, jak nejvíc to jde. Což znamená být synem, otcem, manželem, kamarádem, zpěvákem, tanečníkem, jedlíkem, tím, kdo dýchá, spáčem, domovníkem, umývačem nádobí, koupajícím se, plavcem, běžcem, chodcem, umělcem, spisovatelem, malířem, učitelem, kazatelem, občanem, básníkem, právním poradcem, sousedem, snílkem, cestovatelem, poutníkem, tím, kdo se směje a vyslovuje přání, a tak dál a dál a dál.

Já i vy jsme nekonečně, bohaté, velké rozporné živoucí, dýchající záznaky - svobodné lidské bytosti, děti Boží a věčného

vesmíru. A to děláme.

NA VĚTŠINĚ amerických středních škol je někdo, kdo učí autoškolu. Vrchní seržant v automobilovém výcvikovém táboře. Nevděčná úloha, podřadné zaměstnání, na školním žebříčku asi tak na úrovni učitelky psaní na stroji. Učitel autoškoly je taková nicka. Nikdo z rodičů s ním nikdy nechce mluvit; učitelé ho mezi sebe nepřijmou a studenti ho berou jako nutné zlo. Další dospělý, kterého si musejí předcházet aby dostali, co chtějí. Je to práce, kterou může dělat i poloviční trouba - a kdokoliv o to místo stojí, toho moc neumí a nemá ani ambice, ani talent. Dost možná.

I tak bych chtěl nějakou dobu učit autoškolu. Byla by to pro mě čest - teď když se na to dívám jako starý pan Perry. Tak mu říkají studenti. "Starý pan Perry" (to není jeho skutečné jméno.) Taky mu říkají "mistr řidič" a "Obi Wan Kenobi". Protože ta poslední přezdívka se vztahuje k mudrcovi z trilogie Hvězdné války, zeptal jsem se několika studentů na důvod. Řekli mi, abych si vzal jízdu a že uvidím. Tak jsem to udělal. Jack Perry. Od pohledu průměrný člověk - ani velký ani malý, ani tlustý ani hubený ani starý ani mladý, ani normální ani výstřední. Nijak nevyčnívající. Na ulici byste si ho nevšimli, při identifikaci pachatele by si ho z řady předvedených nikdo nemohl vybrat, protože nevypadá, že by byl schopen něčeho, co se vymyká normálu. Bývalý bezvýznamný důstojník u námořnictva, teď v důchodu, má jednu ženu a čtyři dospělé děti. Protestant; s potěšením pečuje o svou zahrádku. Má rád auta a středoškolskou mládež, a tak učí autoškolu. (Zřejmě bude správné a užitečné poznamenat, že následující

rozhovor jsem si v hlavě sestavil z toho, co jsme si povídali. O co se s vámi chci podělit, je nálada té naší komunikace. Jack je skoupý na slovo, a tak toho vlastně řekl mnohem méně, než vám tady předkládám. On totiž vždycky nakouzl nějakou myšlenku, a pak mávl rukou a řekl: "Dál už to znáte." Ukázal jsem mu tenhle text a on prohlásil, že to je mnohem hezčí, než co ve skutečnosti povídal, ale že se vším souhlasí. Částečný důvod, proč ho studenti mají rádi, je, že o hodně víc poslouchá, než mluví.) - Tak vy tady učíte autoškolu.

- No tak se tomu říká.

- Mě by zajímalo, co doopravdy děláte. Studenti říkají, že jste jeden z nejprímovějších lidí na škole - maximální borec, když bych měl jednoho z nich citovat.

- Opravdu to chcete vědět?

- Opravdu to chci vědět.

- Ono to bude znít namyšleně, ale já si o sobě myslím, že jsem šaman - pomáhám mladým mužům a ženám projít takovým zasvěcovacím rituálem - a mým úkolem je přimět je, aby si na tenhle okamžik později v životě vzpomněli. Většinou z nich je skoro šestnáct. Vědí toho o životě, sexu, alkoholu, drogách a penězích daleko víc, než kolik jsou jejich rodiče a učitelé ochotni připustit. A po fyzické stránce už jsou víceméně takoví, jací budou pořád. A my nemáme žádné kulturní rituály, kterými bychom uznali, že dospívají. Neexistuje žádný obřad spojený s výměnou roucha nebo rolí, žádné veřejné prohlášení neoznamuje: Tohle už není dítě - je to mladý dospělý. My jim dáme tak akorát řidičský průkaz. Když má člověk auto, znamená to, že se přestěhuje ze zadního sedadla na sedadlo pro řidiče. Už není pasažér. Teď je to na něm. může si jet, kam chce. Teď má moc. A o tom tady mluvíme. O moci.

- A jak je to vlastně s tou samotnou výukou autoškoly?

- Jo to je jednoduché - chce to něco najezdit a něco si k tomu poslechnout, přečíst učebnici a oni už si to honem chtějí vyzkoušet podle svého. Ale o tom já moc nemluví - musejí udělat test a ono se to většinou nějak vyvrbí.

- Tak o čem teda během jízdy mluvíte?

- O jejich nové moci - možnosti - zodpovědnosti.

O snech, nadějích a obavách - o tom, že "jednou" a "co když". Já většinou hlavně poslouchám. Já nejsem ani rodič ani učitel, ani soused ba ani psychoanalytik a oni mě vlastně jinak nemají možnost vidět, jenom když spolu sedíme sami dva v autě a popojíždíme. Se mnou můžou mluvit. Povídají mi o lásce, penězích a plánech a ptají se mě, jaké to bylo, když jsem byl v jejich věku.

- Vezmete mě s sebou na jízdu? Potřeboval bych se trochu zdokonalit v řízení.

A tak jsme jeli. A bylo to přesně tak. Mé řízení se trochu vylepšilo - spolu s chápáním místa a smyslu.

Tahle zkušenost s instruktorem autoškoly potvrzuje hlubokou pravdivost jednoho starého příběhu. Jestli to neznáte, tak je na čase si to poslechnout. A jestli to znáte, tak byste si to občas měli poslechnout znovu.

V tom příběhu se praví, že jeden muž putoval z Itálie do francouzského města Chartres, aby se podíval na ohromnou katedrálu, kterou tam stavěli. Dorazil k večeru a ke staveništi se dostal, právě když dělníci odcházeli domů. Zeptal se jednoho zaprášeného muže, co tam dělá. Muž odpověděl, že je kameník. Celé dny tesá kámen.

Jiný muž na stejnou otázku odpověděl, že je sklofoukač, který celé dny dělá tabule barevného skla. Další dělník odpověděl, že je kovář, který se živí tím, že buší do železa.

Poutník vešel do houstnouceho šera nedokončené stavby a narazil na starší ženu vyzbrojenou koštětem, která po celodenní práci zametala úlomky kamení, hobliny a skleněné střepy.

"A co vy děláte?" zeptal se poutník.

Žena se zastavila, opřela se o koště, vzhlédla k vysoké klenbě a odpověděla: "Já? Já stavím katedrálu ke slávě Boha všemohoucího."

Často jsem přemýšlel o lidech v Chartres. Oni začali něco, o čem věděli, že nikdy neuvidí dokončené. Stavěli pro něco většího, než byli sami. Měli před sebou jen úžasnou představu.

Pro Jacka Perryho je to to samé. On své studenty nikdy neuvidí dospět. Málokterému učitelu se to podaří.

Ale z místa, kde je, a s tím, co má, vytváří představu, jak by svět měl vypadat.

Stará žena v Chartres byla duchovním předchůdcem učitele autoškoly, který po svém a potichu staví katedrálu lidskému usilování. Od něj se studenti učí jednak řídit auto, jednak řídit svůj vlastní život - obojí s láskou.

KDYŽ JE NÁDOBÍ UMYTÉ a výlevka vypláchnutá, v sítku na dně zůstane cosi, co prozatím nazvu "zbytky". Logicky a objektivně uvažující inteligentní člověk by řekl, že to jsou jednoduše kousíčky různého jídla - příliš velké, aby prošly odpadem -, které se skládají z bílkovin, uhlovodanů, tuků a vlákniny. Takové lupy od večeře.

Navíc je možné dodat: nejenom že byla ta hmota nejdřív sterilizovaná vysokou teplotou při vaření, ale navíc i dezinfikovaná saponátem a horkou vodou v dřezu a ještě propláchnutá. O nic nejde.

Ale každé větší dítě, které bylo k mytí nádobí dostrkané, ví, že tohle vysvětlení není pravda. Ty zbytky na sítku jsou toxický odpad - smrtelně jedovatý, zdraví nebezpečný. Čili něco hrozně ošklivého.

Jedním z velmi mála důvodů, proč jsem si ve třinácti letech vážil své matky, bylo, že ona klidně sáhla do výlevky holou rukou - HOLOU RUKOU - a vybrala ten smrtící sajrajt a hodila to do koše. A ke všemu jsem ještě viděl, jak sáhla zase HOLOU RUKOU do pytle

plného mokrých odpadků a zalovila v něm - hledala ztracenou kávovou lžičku; něco tak šíleně odvážného. Lžičku našla ve směsici lógru z kafe, zbytku míchaných vajíček a nedojedené zeleninové polévky. Málem jsem omdlel, když mi lžičku podala, abych ji opláchl. Nikdo mého věku, kdo chtěl zůstat naživu, by se toho nedotkl, kdyby nebyl vybavený rukavicemi, maskou přes obličej a kleštěmi z nerezavějící oceli.

Jednou jsem ve škole narazil na francouzské slovo ordure, a když mi učitel řekl, že to znamená "nepopsatelné svinstvo", hned jsem věděl, k čemu se to vztahuje. Měli jsme to doma každý večer. Na dně dřezu.

Když jsem v čase mytí nádobí sdělil matce tohle své nové slovo, podívala se na mě tím svým pohledem "to mé dítě je ale trouba" a vysvětlila mi, že večeře, kterou jsem zrovna snědl, vypadá právě teď v mém žaludku velmi podobně, rozkládá se, a než to prošlo mým potrubím, tak se to dokonce ani neumylo, ani neopláchl. Kdyby mi dala na vybranou mezi touhle novinou a ranou prknem do hlavy, tak bych snad radši bral to prkno.

Dlouho jsem tvrdě prosazoval drtič odpadků a myčku nádobí, protože jsem moc dobře věděl, že je vynalezli, aby se už nikdy nikdo nemusel toho sajrajtu dotýkat.

Bylo mi jedno, co mi nějaký rodič nebo i nezaujatý dospělý poví, já věděl, že to svinstvo na dně výlevky je smrtící hniloba. Můžete z toho dostat lepru, nebo něco ještě horšího. Kdybyste se toho někdy nedopatřením dotkli, za žádných okolností si nesmíte sáhnout na žádnou část svého těla, dokud si pořádně nenamydlíte a nevydrbete ruce. A co je ještě horší, já věděl, že to svinstvo, když ztuhne a rozmělní se, tak se může přeměnit na něco živého, co v noci vyleze z dřezu, a začne to běhat po domě.

Tak proč si jednoduše nevzít gumové rukavice, ptáte se? Kdepak. Rukavice nejsou nic pro chlapa. A mimoto nezapomeňte, že mojí matce stačily holé ruce. Otec se ke dřezu v životě nedostal blíž než na jeden metr. Matka říkala, že je líný. Ale já věděl, že on o tom neřádstvů ví, co vím i já.

Jednou jsem mu po večeři řekl, že bych se vsadil, že Ježíš nikdy nemusel mýt nádobí a vyndávat z výlevky zbytky jídla. Úplně se mnou souhlasil. To byla jediná teologická rozmluva, jakou jsme spolu kdy vedli.

Ale otec zase vždycky šel proštouchnout záchod, když byl ucpáný něčím ještě horším. Když to dělal, já do té místnosti ani nevšiml. Nechtěl jsem nic vědět.

Ale dnes. Dnes jsem dospělý. Už nějaký ten pátek. A představuju si, že promlouvám před maturitní třídou. Tak nejdřív bych se jich zeptal: Kolik z vás chce být dospělými, nezávislými občany? S různou dávkou nadšení by zvedli ruku všichni. A pak bych jim předložil tenhle seznam toho, co dospělí dělají: - čistí sítko na dně dřezu - proštouchávací záchod - umývají pokakaná a počůraná miminka - utírají usmrkané nosy - stírají podlahu, když dítě vyblinká kašovitý špenát - čistí trouby, lapače tuku a grilovací hrnce - vynášejí odpadky po kočce a zametají psí hovínka - odčerpávají septik - pohřbívají zvířata, když je na ulici někdo přejede.

Řekl bych maturantům, že budou dospělí, až budou takových věcí schopni. Někteří studenti se o tom možná nebudou chtít dál bavit. Ale měli by znát pravdu.

A může to být ještě horší, než seznam naznačuje.

Moje žena je lékařka a ani vám nepovím, co mi říká ona, že musí někdy dělat. Radši bych to nevěděl. Někdy se cítím nesvůj v blízkosti člověka, který něco takového dělá. A taky cítím hrdost.

Vaše ochota podílet se na úklidu špíny kolem nás je takový test. A vynášet odpadky tohoto života je podmínkou vstupu do lidského

společenství.

Dokud je člověk dítětem, má pocit, že jestli ho mají opravdu rádi, nemůžou po něm přece nikdy chtít, aby šel se smetím. A když se zařadí mezi dospělé, jde se smetím, protože má ostatní rád. Těmi "ostatními" nemyslím jenom členy vlastní rodiny, ale rodiny celého člověčenství.

Otřepaná pravda stále platí.

Být dospělým je špinavá záležitost.

Ale někdo to dělat musí.

JEDNA ZNÁMÁ má nóbl hračkářství v centru města. Říká, že jejími nejnadanějšími zákazníky jsou většinou výborně oblečení muži středního věku, kteří přicházejí během dopoledne, kdy jejich podřízení v kanceláři pracují. V hračkářském žargonu se takovým pánům říká "otevřené peněženky". Uspokojí je jenom ty nejdražší hračky a nikdy z obchodu neodejdou s prázdnou.

Ta paní říká, že už je pozná, když přicházejí ulicí. Na tváři mají dychtivý, prostoduchý výraz a krácejí radostně a cílevědomě - zjevně jdou dělat něco, co je těší.

A ani nečekají na vánoce; klidně si přijdou kdykoliv během roku.

Kdo jsou ti zámožní rozhazovači?

Dědečkové. Nejčastěji to jsou dědečkové od prvních vnučat.

Sen každého prodavače v hračkářství.

Já jsem taky dědeček. Což znamená, že jsem poslední dobou strávil v hračkářstvích spoustu času. Kupoval jsem panenky své vnučce.

(Žádný strach. Já vám teď nezačnu vykládat všechno o své vnučce. Protože jestli ještě nejste prarodičem, tak to ani slyšet nechcete, a jestli už jste, tak netoužíte po ničem jiném, než mně vykládat o svém vnučeti, které je, zcela přirozeně, daleko obdivuhodnější dítě než to moje; a to zase nechci slyšet já.

To je ta horší stránka prarodičovství. Chce se vám o tom co nejvíc mluvit. Ale nikoho ty vaše přednášky s obrazovým doprovodem moc nezajímají - "Nechcete se podívat na fotky?")

Tak abych pokračoval. Panenky se dost změnily - od té doby, kdy jsem kupoval poslední před pětadvaceti lety. Tak především většinou "anatomicky odpovídají" a prodavači to velice rádi předvádějí - nadzvednou šatičky nebo stáhnou kalhotky a vykřiknou: "PODÍVEJTE, OPRAVDU TO TAM MÁ!"

Tohle je na nakupování panenek to nejobtížnější.

Teoreticky tenhle pokrok úplně schvaluju, ale nevím, co je trapnější - jestli přetrpět to předvádění nebo radši požádat, ať mi to neukazují. Věřím jim. Možná, že právě hrozba té povinné demonstrace je důvodem, proč dědečkové obvykle panenky nakupují dopoledne, když v hračkářství nikdo jiný není.

Výrobci hraček pokročili ještě daleko za realistické anatomické podrobnosti. Neexistuje nějaké výrazné omezení v tom, co panenky dovedou.

Panenka "Lechtačka" se směje, když ji pošimráte v podpaží.

"Lekačka" vydává vřískavé zvuky, a když jí zmáčknete břicho, vlasy jí vstanou na hlavě.

"Počůravací a přebalovací panenka" se opruzuje. A co je vrchol - nejenže se dodává s vodičkou, která opruzení odstraní, ale taky s jinou vodičkou, která je nejdřív způsobí.

A pak máme panenku "Novorozeně", která je jako "právě propuštěná z porodnice", což znamená, že je v životní velikosti, vrásčitá, měkká a taková ošklivá. Na zápěstí má identifikační cedulku z nemocnice, dudlík a - představte si - dokonce má náplast na pupíku, kde ustříhli pupeční šňůru. Tahle panenka jí, pije, kňourá čůrá do plenek (samozřejmě je anatomicky věrná), a když jí zmáčknete, tak se poblínká. Prodávají chlapečky holčičky, černé i

bílé. (Ani žluté ani rudé. Jak to?)

Téhle tendenci k realismu u panenek je třeba zatleskat.

Navrhuje řešení populačního problému.

Proč nemít panenky co nejoprávdovější?

Co takhle třeba, "malou pacientku", která jí a zároveň se nečekaně poblínká, dostává průjem a celou noc propláče.

Nebo jinou s nakažlivou chorobou, na které pravidelně naskáčou ošklivé červené fleky a která tři dny a tři noci prokašle.

Nebo panenku "problematické dítě" která místo, aby říkala "máma", tak jenom křičí "NE, NE, NE, NE, NE!"

Nebo snad i panenku neslušnou - tu natáhnete a ona si hraje se svou dokonalou anatomií, zatímco se ji snažíte přebalit.

Úplně definitivní nepřekonatelná panenka by měla všechny tyto vlastnosti a dovednosti. A celé generace holčiček a chlapečků by vyrůstaly a velmi pečlivě přemýšlely, jestli si mají pořizovat opravdová miminka. Věděly by, do čeho jdou. A tak by se američtí výrobci panenek mohli stát významnými pomocníky ve službách kontroly porodnosti.

Nemusíte zatajovat dech a čekat, až se tak stane. Ta moje známá z hračkářství připouští, že panenky se prodávají tím hůř, čím jsou realističtější.

Panenku "Novorozeně", o které jsem mluvil, nechce nikdo koupit ani ve výprodeji za poloviční cenu.

Ani dědečkové prvních vnuček ji nekupují.

Ti už teprve ne.

Kdepak, tihle pánové kupují přesně to, co byste čekali:

pohádkové malé krasavice bez poskvrnky, v nadýchaných šatečkách, vypadající jako tanečnice - takové, které jsou rozkošné, sladounké a měkkoučké. Bez anatomických detailů, zaplaťpámbu.

Dědečkové žádají dokonalost.

Jako jsou dokonalé i jejich vnučky.

TALLY-HA, LIŠKA! Ne tally-ho, což je obvyklé zvolání při honu na lišku. Tally-ha. Ha, jako citoslovce smíchu. Tahle překroucená tradiční pobídka smečky psů při honu je heslo anglické Asociace sabotérů honů. ASH sdružuje obyčejné lidi, kteří se neobyčejně zajímají o starobylý sport aristokratů - o hon na lišku.

Udělejme si takový přehled, o co se vlastně jedná. Hon na lišku předpokládá, že se sejdou osoby z vyšších vrstev, které jsou legračně oblečeny a sedí v kožených sedlech na ušlechtilých koních. Na pokyn mistra honu, který má na sobě červené sportovní sako a troubí na lovecký roh, se všichni ženou krajinou přes ohrady, živé ploty, blata, kopce, doliny a planiny za smečkou psů, kteří se zase štvou za něčím, co doufají, že je liška. Jestli to liška je a psi ji chytí, roztrhají jí na kusy. Pánové na koních to považují za ohromnou švandu, a psi nejspíš taky. Co si myslí koně a liška, si můžeme jenom domýšlet. Patřit k loveckému klubu znamená někam PATŘIT. V samém středu dění bývají členové královské rodiny - aby hon něco znamenal, je nezbytné mít tam princeznu nebo vévodu či dva.

Novinkou na místě této zábavné události jsou stoupenci Asociace sabotérů honů. Více než dva tisíce nadšenců odhodlaných hon kazit. Jsou na straně lišky. A proti lidské krutosti vůči volně žijícím zvířatům. O honu na lišku říkají, že "nesnesitelní honí nepoživatelné zvíře."

Jejich cílem je vnášet do honu zmatek a rozčílení a pomoci, aby od té doby tamní lišky žily spokojeně. Aby toho dosáhli, jsou sabotéři jenom o něco hůř organizovaní než izraelská tajná policie. Je úplně jedno, že se pořadatelé honu snaží o co největší diskrétnost, sabotéři jejich plány vždycky nějak prokouknou. Sabotéři jsou připraveni k akci, kdykoliv se hon pořádá. Na ukázkou

několik příkladů jejich taktiky a činností:

Často rozesílají falešná nebo protichůdná oznámení o začátcích honu, takže se jezdci shromáždí v nesprávný den na nesprávném místě.

V lese se schovávají záškodníci a troubí na roh falešné signály, aby jezdce popletli. Někdy se dokonce převlečou za účastníky honu, sednou na koně a řítí se nesprávným směrem.

Několik dní před honem sabotéři procházejí pole a lesy v okruhu několika mil a stříkají na stromy a ohrady umělý liščí pach. Zároveň rozhazují kusy štavnatého syrového masa aby odvedli pozornost psů.

Partyzáni někdy zapínají sirény kterými se ve vesnici, ohlašuje letecký poplach, a odpalují dýmovnice a znepokojují tak jezdce, a někdy dokonce pustí všechny koně zatímco si jezdci dávají svačinku.

Z magnetofonu pouštějí štěkot lišky a psí smečky, což rozptyluje psy i jezdce.

Jednou celou smečku nalákali do nákladáku a odvezli ji mnoho mil od místa honu.

Nebo sabotéři vlezli do sedlovny a všechna sedla pomazali medem a dokonce do všech žlabů na míle daleko nasypali rudé barvivo, takže lovci museli nutit koně pít vodu, která vypadala jako krev.

Na návsích okolních vesnic uspořádali krátká představení, při kterých herci převlečení jako lišky honili lidi navlečené do šatů panstva.

Taky plánují, že nad probíhajícím honem poletí vrtulník, ze kterého se budou ozývat primitivní dětské popěvky a nahrané chechtání.

A dokonce prý na jednu garden party pořádanou po skončení honu vběhla skupina nahých sabotérů - tedy nahých až na napodobeninu liščího ohonu kterou měli přidělanou na zadku. A samozřejmě štěkali jako psi:

Je pochopitelné, že novináři jsou na chystané akce sabotérů vždycky upozorněni předem, velice ochotně se dostaví a celou událost zaznamenají. Nejednou byli lovci zobrazení jako barbaři a hlupáci. Všechna jména se objevila v novinách. Nic příjemného.

Lovecké kluby nemají Asociaci sabotérů honů právě v lásce. Ale když si lovci přizvou na pomoc policii a právníky, vypadají pak ještě směšněji a hon už je stejně pokažený.

Výsledkem je ohromná švanda pro sabotéry, mohutné oslavy ve vesnických hospodách, když je po všem, klesající zájem některých lovců o hony na lišku a taky klidný spánek nejedné lišky.

Asociace sabotérů honů se mi líbí. Ne proto, že záchrana lišek je pro mě kdovíjak důležitá. Ani ne proto, že odsuzuju jakoukoliv krutost. Tleskám přístupu těch lidí.

Konat dobro je často smrtelně vážná záležitost. Ale bojovat proti zlu, třeba i malému, rošťáckou chytrostí, veselím a smíchem - to už chce hlavu otevřenou. Málokdo z nás to dovede, ale když se to podaří, dodá to půvabu našemu pachtění. Pokrok je pak možný i přijatelný.

Kdybychom jen přišli na to, jak z toho mít větší potěšení, možná by se víc lidí přidalo k těm, kteří usilují o spravedlnost a milosrdenství.

CO TEĎ BUDE následovat, spadá kamsi mezi desatero přikázání a Murphyho zákon.

Jak si jistě vzpomenete, Bůh pozval starého Mojžíše na vrchol vysoké hory uprostřed pouště a dal mu nějaké bytelné kamenné taháky s dost závažnými myšlenkami. Přikázání. Bůh neřekl: "Tady je deset docela rozumných nápadů, přemýšlej o tom: Kdepak - byla to přikázání. Chovej se podle toho, nebo si nes následky.

Opačný extrém byl Murphy - člověk s vynikajícím smyslem pro cynický humor -, který řekl, že ať děláte cokoli, stejně to nejspíš kdovíjak nedopadne. Mnozí se domnívají, že Murphy byl optimista.

Jako kompromis teď nabízím Fulghumova doporučení. Body, jimž se vyhnuli Bůh i Murphy. A nic z toho není tak přísné jako desatero, ani tak bezvýchodné jako nekonečné variace na Murphyho. Všimněte si, že na mém seznamu je jenom devět položek. Na desáté pořad ještě pracuju. Nebo možná na jedenácté.

1. Kupte si limonádu od každého dítěte, které je prodává.
2. Kdykoliv můžete o něčem hlasovat, udělejte to.
3. Jděte na schůzku své středoškolské třídy po pětadvaceti letech.
4. Vždycky dejte přednost volnému času před penězi.
5. Vždycky si vyberte malebnější cestu s lepšími výhledy.
6. Aspoň něco dejte každému žebrákovi, kterého uvidíte.
7. A dávejte drobné všem pouličním muzikantům.
8. Vždycky buďte pro někoho nejdražší na světě.
9. Když do města přijede cirkus, nenechte si to ujít.

PÍŠE SE ROK 1963. Z hlubin kaňonu mezi regály v samoobsluze se ozývá hluk připomínající srážku autobusu následovanou náletem. Kdybyste se vydali za mladíkem od pokladny, který utíká s hadrem a smetákem, narazili byste na mladého tatínka, jeho tříletého syna, převrácený vozík a podstatnou část regálu s nakládanou zeleninou - to všechno na jedné hromadě na podlaze. Dítě sedí na igelitovém pytlíku s čerstvými rajčaty a prožívá cosi, co se dá výstižně popsat jako "nezanedbatelná ztráta tekutiny". Slzy se mísí s nudlí z ucpaného nosu, krví z malé oděrky na čele a se slinami vytékajícími z pusy, která je dokořán a vydává kravál, jaký by každého psa zahnal pod postel. Kluk se navíc počůral, a než tahle menší tragédie odezní, tak se zřejmě ještě pozvrací. Má takový ten výraz "ustupte, teď to přijde", jako když se dítě chystá blinkat. Jezírko z nakládané zeleniny kolem kluka nikterak neusnadňuje situaci pro záchranou četou ze zaměstnanců samoobsluhy, která se blíží k místu neštěstí. Dítěti se nic nestalo. A otec už má nějaké zkušenosti s tím, jak je přístup "přestaň brečet nebo ti nasekám" úplně marný; zůstal tváří v tvář katastrofě překvapivě klidný a nevzrušený. Je klidný, protože uvažuje, že uteče z domova. Teď hned. Prostě se sebere, nasedne do auta, odjede až někam na Jih, změní si jméno a najde si práci jako roznašeč novin nebo kuchař v nějakém bistro s celonočním provozem. Něco - úplně cokoli -, co neobnáší kontakt s tříletými dětmi. Ale ovšem - jednou bude tohle považovat za veselou příhodu, jenže teď v hloubi duše lituje, že má děti, že se oženil, že vůbec vyrostl, a úplně nejvíc lituje, že tenhle jeho syn se nedá vyměnit za něco, co funguje. Nemůže to nikomu říct, a taky to nikdy nikomu neřekne, ale myslí na to a není to žádná legrace. Mladík od pokladny, vedoucí a několik přihlížejících jsou všichni hrozně účastní a nešetří slovy útěchy. Později otec sedí v autě na parkovišti, chová v náručí vzlykající dítě, a to nakonec usne. Otec jede domů, odnese syna do postýlky a uloží ho. Dlouho se dívá, jak spí. Otec z domova neuteče.

PÍŠE SE ROK 1976 Ten stejný muž chodí po mém obýváku a střídavě si nevybranými slovy ulevuje a pak zase brečí. V ruce má zbytky dopisu, který byl několikrát zmačkaný do koule a zase rozbalený. Dopis je od jeho šestnáctiletého syna (toho stejného syna). Pýchy svého otce - to vlastně byl, než dnes přišla pošta. Syn píše, že ho nenávidí a už ho nikdy nechce vidět. Syn uteče z domova. Kvůli svému hroznému otci. Syn se domnívá, že otec jako rodič naprosto selhal. Domnívá se, že otec je idiot. Co si právě teď myslí otec o

synovi, je poněkud nesouvislé a není to nic pěkného. Venku je krásný den, první jarní, ale uvnitř je to spíš jako A teď apokalypsa, první den nového stadia jednoho otcovství. Šerý přízrak Oidipa právě vstoupil do jeho života. Jednou - za hodně dlouho - se možná zasměje i tomuhle. Ale teď se jenom trápí. Opravdu je to hodný člověk a výborný táta. Důkazů je na to spousta. A i syn je z dobrého těsta. Prý je po tátovi. "Proč mě tohle muselo potkat?" křičí otec do stropu. No tak měl tedy syna. O nic víc nejde. A zrovna teď nemá cenu se v tom vrtat. Je třeba tím projít. Moudrost přijde později. Je třeba tam prostě stát jako osel v krupobití a spolknout to.

PÍŠE SE ROK 1988

Stejný muž a stejný syn. Synovi je teď osmadvacet, je ženatý a má svého vlastního tříletého syna, domov, práci a všechno ostatní. Otcovi je padesát. Třikrát do týdne je kolem šesté ráno vidám společně běhat. Vidím, jak se syn rozhlédne na obě strany, když přebíhají rušnou silnicí. Dotýká se otcova lokte, aby ho zadržel před blížícími se auty, uchránil ho před nebezpečím. Slyším, jak se smějí, když vybíhají do kopce, vstříc novému ránu. A když sprintují domů, syn neběží napřed, ale po boku otce jeho tempem. Mají se moc rádi. Je to na nich vidět. Velmi o sebe navzájem dbají - lecčím si spolu prošli, ale teď už to je v pořádku. Jednou z jejich oblíbených historek je "kdysi dávno v samoobsluze. . ."

PÍŠE SE SOUČASNOST

Ten příběh je věčný. Po celá tisíciletí lidé něco takového tisíckrát prožívali a literatura je plná příběhů s tragickým koncem, včetně toho o Oidipovi. Synové odcházejí; všechno zatracují a pálí všechny mosty, aby se už nikdy neukázali. Ale někdy (řekl bych, že nezřídka) se nějak a po svém vrátí a stisknou své otce v náručí. I tehle konec je prastarý. Otec marnotratného syna by vám o tom mohl vyprávět.

MŮJ SYN JE MÁMOU. Je dospělý, ženatý, má jedno dítě. On a jeho žena pracují oba na plný úvazek a věří v rovnoprávnost a stejný díl odpovědnosti v duchu nového rodičovství. Syn své dceři poctivě odvádí svůj díl a tráví s ní stejně času jako jeho žena. Já mu říkám "máma", protože on dělá všechno, co kdysi dělaly většinou mámy. Můj syn krmí, koupe a obléká, chová, akceptuje, dovoluje, povzbuzuje, chrání, konejší a vroucně miluje to dítě ve svém náručí a ve svém srdci. Já ho za to obdivuju.

Jeho dceři je teprve rok. To zatím ještě jde. Ale protože ho ještě nějaká ta etapa čeká, myslel jsem, že bych měl synovi poradit, jak být matkou. Poradit jemu ne jeho ženě. Ta ví, co dělá. A už jsem se naučil neradit ženám v mateřských záležitostech. Učinil jsem v této souvislosti nejednu traumatickou zkušenost. Hned vysvětlím.

Po čtvrtstoletí mého života pro mě byla druhá květnová neděle peklem. Jako kazatel v kostele jsem se musel nějak vyjádřit ke svátku matek. Obejít se to nedalo. Zkusil jsem to. Upozorňuji, že naše společenství bylo opravdu velmi svobodomyšlné a já měl na kazatelně volné pole působnosti. Ale když se blížila druhá květnová neděle, očekávání bylo stručně vyjádřeno slovy jedné z přímočařejších žen v našem kostele: "Na SVÁTEK MATEK sem přiveďte svou MATKU, pane faráři, a můžete mluvit, o čem chcete. Ale ať je v tom nejradši nějak zapletené téma MATKA ať ta řeč za něco stojí,"

Dělala si legraci, utahovala si ze mě. Ale taky to myslela vážně.

Každý rok jsem to chtěl dát do pořádku. A to, že jsem míval matku a pár dalších jsem znal osobně, jaksi skoro nic neznamenal. Nikdy jsem sám matkou nebyl, tak co můžu vědět? Dělal jsem, co bylo v mých silách - můžu to odpřisáhnout. Snažil jsem se přednést taková ta nic neříkající, vyhýbavá kázání. Citoval jsem spoustu významných osobností, předčítal něžné verše, vyhýbal se riskantním vtípkům a nevyžádaným radám. Ale tu neděli si stejně vždycky půlka kostela myslela, že jsem pokrytec, protože jsem to o těch matkách neřekl dost na rovinu, a druhá půlka mě považovala za nevděčníka, protože jsem matkám nemazal med kolem pusy a nevykládal, jak jsou skvělé a věčné. Co si má chudák kazatel počít?

(Jen tak mimochodem bych rád poznamenal, že svátku matek - se zmocnil ekonomický běs. Prodá se sto čtyřicet miliónů pohlednic, z nichž je jen velmi málo vtipných. A asi sedm miliard dolarů utratíme za dárky a za to, že maminku vyvedeme do restaurace. Darujeme šedesát miliónů růží, a to nepočítám orchideje a pokojové květiny. Je to po vánocích a velikonocích největší komerční akce týkající se svátků. A jenom o vánocích má telefonní společnost větší kšeft. Jedná se o finanční sílu, jakou nelze podceňovat.)

Kolem té druhé květnové neděle se koncentrují i jiné síly - soustředěné v paměti a navěky uložené v srdcích a duších. To jsou taky důležité věci. Svátek matek rozhodně není žádná komedie.

Jedné památné neděle jsem prohlásil, že všem těm, kteří mají báječnou matku, nebo báječnou matkou jsou, nebo těm, kteří se domnívají, že mateřství je prostě báječná věc, bych prostě rád řekl: "BÁJEČNĚ". Ale jestli se mezi ně zařadit nemůžete. . .

A pak jsem dal lidem takový kvíz na zamyšlení - položil jsem jim několik otázek a nežádal jsem, aby zvedali ruce.

1. Kdo z vás se domnívá, že se kolem svátku matek dopouští toho nejméně příjemného pokrytectví?
2. Kdo z vás vlastně ani matku nemá kdovíjak rád, případně má jí i sebe jako matky plné zuby?
3. Kdo z vás vlastně ani nemá moc rád své děti či jich má dokonce plné zuby?
4. Kdo z vás vlastně svou matku ani pořádně nezná?

5. Pro koho z vás je svátek matek trapný den, zvláště když si vzpomene na takové záležitosti jako adopce, interrupce, rozvody, sebevraždy, děti v dětských domovech, alkoholismus, odejmutí dětí rodičům týrání, incest, zoufalství a prohry a taky na slova jako macecha a tchyně? A na neuvěřitelnou vulgarizaci mateřství?

Ještě jsem měl v zásobě další otázky, ale když jsem přečetl tyhle, kostel najednou ztichl. Všichni seděli jako pěny a bylo jasné že je mezi námi víc pravdy, než kolik oni nebo já chceme unést. Nechal jsem toho. Díval jsem se na ně a oni se dívali na mě. V těch pohledech byla bolest. Posadil jsem se - ne na židli na kazatelně, ale do lavice mezi ně. Zaznělo tolik otázek, že to bude doznívat dost dlouho. Ta květnová neděle moc radostná nebyla. A studený jarní déšť za okny kostela taky náladě nepřidal. Nejdřív se zdálo, že vytáhnout na světlo celou pravdu, je vynikající nápad, ale teď. . .

Jedna přesporní paní, která měla ve tváři téměř napsáno, že je matka přímo "posvěcená" mě po kázání oslovila: "Víte, mladíku, daleko lepší lidé než vy se dostali přímo do pekla za to, že řekli mnohem míň, než jste dnes dopoledne vyslovil vy. Hanba, HANBA je to. Styďte se jak jste dnešní den pokazil."

Tak. Jak jsem řekl - trochu se vyděsím, když mám pohovořit o Mateřství. Zvláště k ženám. Přesně takhle často argumentovala moje matka, když se něco nepovedlo: Chtěla jsem jenom pomoci.

Moje nedělní závazky už skončily a moje matka je po smrti. Takže

když chci svému synovi - mámě - předat nějaké rady, už se nepohybuju na tak tenkém ledě. Jsou to i rady jeho staršímu bratrovi, který má vážnou známost a vypadá to, že nějakého potomka taky zplodí, takže si myslím, že i on kráčí k mateřství.

Oběma mým synům proto několik mateřských rad od otce:

1. Děti nejsou pejsek na hraní.
2. Život, který prožívají a život, který vy si myslíte, že prožívají - to není totéž.
3. Neberte si, co vaše děti dělají moc osobně.
4. Nevedte si o nich nějaké dlouhé záznamy - nejlepší je krátká paměť.
5. Ze špíny a nepořádku vyrůstá pohoda.
6. Po pubertě do jejich pokoje nesmíte.
7. Nesnažte se míchat do jejich přátelství a lásek - leda by vás k tomu vyzvaly.
8. Nic si nedělejte z toho, že nikdy neposlouchají, co říkáte, zamyslete se nad tím, že vás neustále pozorují.
9. Učte se od nich - mají toho hodně, co vás můžou naučit.
10. Mějte je hodně dlouho rádi; nechte je brzy odejít.

Poznámka na konec. Člověk se vlastně nikdy úplně nedoví, jaký byl rodič, ani jestli to dělal dobře nebo špatně. Nikdy. A po celý život se tím, i svými dětmi, trápíte. Ale když vaše děti mají děti a vy sledujete, jak si počínají, část odpovědi naleznete.

Když tohle píšu, svátek matek už je zase přede dveřmi. Nesmím zapomenout poslat svému synovi kytku a přání.

JEDNOMU KAMARÁDOVI se moc nelíbí esej "Všechno, co opravdu potřebuju znát, jsem se naučil v mateřské školce". Říká, že je to docela hezké v tom, kam to míří, jenomže to nejde dost daleko. Mělo by to podle něho jít za hranice toho "hezkého".

Má pravdu. Něco jsem se naučil - a potřeboval naučit -, co nám ve školce neříkali. Učitelé a dospělí vám některé věci neřeknou nikdy. Jistě že to všechno znají, jenže vám nikdy neřeknou, že to znají. Člověk si všechno musel zjistit sám, anebo od kamarádů.

Prapůvodním zdrojem těchto informací byl had v rajské zahradě. Teď mám na mysli zakázané ovoce ze stromu poznání. "Zkus to, zachutná ti to," šeptal had. Ochutnat to přináší vždycky problémy; neochutnat znamená nebýt úplně člověkem.

Celková masa poznání se dá rozdělit na dvě části: co jsem se dověděl, než mi bylo třináct, a co vím teď. (Něco z toho jsem vědět chtěl. Něco ne. Jak to říká moje kamarádka Lucie: "Teď když jsem dospěl, nikdy bych TEĎ nejradši nevěděla to, co jsem nevěděla TEHDY.")

Sex. Přišel jsem na to, že holčičky jsou jiné než chlapečkové; že hrát si "ukážu ti moje, když ty mi ukážeš svoje" je velice vzrušující; že sprostá slova související se sexem mají obrovskou moc, a když je napíšete na zeď, dospělí můžou zešílet.

Zločinnost. Naučil jsem se, jak brát mámě z peněženky peníze a jak se dostat tam, kam jsem nesměl, a pak zase zpátky - do zamčených skříní doma a školních budov po vyučování.

A přišel jsem na to, že ať si máma říká, co chce, někdy to projde - někdy vás prostě nechytí.

A dál jsem se naučil někdy lhát - když mě přece jenom chytili -, protože oni mi vlastně někdy uvěřili. A když mi nevěřili, tak jsem vždycky mohl říct, že nevím, proč jsem to udělal. Někdy i tomu uvěřili. Jenže když výmluva selhala a já dostal trest, nikdy to nebylo tak hrozné, jak tvrdili že to bude. A když už jsem stejně měl nést následky, tak bylo lepší páchat věci, které za ty potíže stály.

Litostivý pláč, když bylo po všem - byl velmi účinný, působil na city.

Bůh. Ať si říkali cokoliv, Bůh vás nesleduje úplně pořád. Na druhou stranu když se modlíte opravdu pořádně, tak vás Bůh někdy uslyší a dokonce vám i vyhoví.

Člověk pak musí být nějakou chvilku hodný, aby dostal, co chce ale někdy to za to stojí. (Já takhle prakticky zničil učitelku ve třetí třídě. Modlil jsem se, aby byla nemocná, a ona opravdu byla - několikrát za sebou.)

Moc. Možná že někde na světě to z pozice síly nejde, ale kde já bydlel, měli velcí kluci vždycky první a poslední slovo. Naučil jsem se, že aby se lidi usměrnili, bez facky to někdy nejde. Copak jsem od našich občas nedostal výprask? Základní pravidlo je jasné: Vždycky dej facku jen někomu menšímu, než jsi sám.

Dovednosti. Objevil jsem, jaká je to zábava hrát si se sirkami. Naučil jsem se plivat mezi zuby, hrát poker a šidit, abych vyhrál. Přišel jsem na to, jak se vyplížit z domu, kde si nechat udělat klíč a jak jezdit autem po cestě k domu, když jsou naši pryč.

A smrt. Nejenže jsem objevil, že živočichové můžou umřít, ale taky že je můžu zabít - brouky, ještěrky, žížaly a myši. Staří lidé umírají, ale protože já nebudu nikdy starý, tak neumřu nikdy.

A co vím teď?

Když nic jiného, tak že poslední bod není pravdivý.

Vyrostl jsem a dožil se tolika let, abych věděl, že i já umřu. A stal se ze mě taky jeden takový rodič. I moje děti prošly školkou a výchovou temných zákoutí. Přestože můj starší syn je teď dospělý, dělí nás jenom třiatdvacet let a jsme oba schopní mluvit o svém dětství bez větších rozpaků. On už teď ví - o tom hadovi. Vykládá mi o všech těch darebnostech, které za mými zády provádl, když byl kluk, a já mu vykládám, o čem všem z toho jsem věděl, ale co jsem přehlížel, protože jsem z toho nechtěl dělat problém - při vědomí, co já vyváděl ve stejném věku.

Když je člověk rodičem, nutí ho to do role benevolentního pokrytce. To k tomu tak nějak patří. Svěřit se jeden druhému nám oběma dává útěchu - pročišťuje to vzduch mezi námi a lidsky nás to sbližuje.

Teď přijde nepříjemná část toho, co vím teď: že ponaučení ze školky je těžké uplatnit, když se to na vás jaksi nevztahuje. Je těžké se o všechno podělit a hrát fér, když není o co se podělit a život sám je nespravedlivý. Myslím na děti na této planetě, které se na svět dívají přes ostnatý drát a žijí na ošklivé hromadě odpadků, za kterou nemohou a kterou nikdy nemohou zlikvidovat. Nemyjí si před jídlem ruce. Není tam nikde voda. Ani mýdlo. A některé ty děti nemají ruce, které by se mohly umýt. Netuší nic o teplých koláčcích a studeném mléce, znají jen okoralé zbytky a hlad. Nemají peřinku, do které by se mohly zachumlat, a po obědě si nezdřímnou, protože zavřít oči je moc nebezpečné.

Neznají školku, kde se maluje prstem a zpívají se písničky. Jenom mizernou školu kruté každodennosti. Jejich učitelkami nejsou příjemné, starostlivé ženy, ale lhostejně je vyučují Bolest, Bázeň a Bída: Jako děti všude na světě, povídají si i tyhle děti o strašidlech. Jenže ta jejich jsou opravdová - viděly je na vlastní oči. Za bílého dne. A my nechceme vědět, co se naučily.

Ale stejně to víme.

A není to nic, co by se hodilo do školky.

Hranice mezi dobrem a zlem, nadějí a zoufalstvím nerozdělují svět mezi, "námi" a "nimi". Ta hranice probíhá prostředkem každého z nás.

Nechci mluvit o tom, jak tomuto světu rozumíte. Zajímá mě, co s tím děláte. Nechci vědět, v co doufáte. Chci vědět, pro co pracujete. Nestojím o vaše sympatie ohledně potřeb lidstva. Stojím o konkrétní činy. Jako to řekl ten kočí, když vůz dorazil k dlouhému, namáhavému stoupání: "Ti kteří jedou dál s námi,

vystoupit a tlačit. Ti, kteří nejedou, ať nepřekážejí."

"SEĎ KLIDNĚ - jenom seď klidně!" Moje matka. Pořád to opakovala. Učitelé ve škole to říkali taky. A já zase říkal svým dětem a svým žákům. Proč to ti dospělí říkají? Nevzpomínám si na jediné dítě, které by klidně sedělo jenom proto, že to nějaký dospělý řekne.

Tím se vysvětluje, proč když několikrát zazní "seď klidně" hned pak následuje: SEDNI SI A BUĎ ZTICHA!" nebo "BUĎ ZTICHA A SEDNI SI!" Jednou moje matka takhle pronesla obě verze za sebou a já, protože jsem byl pusa proříznutá, se jí zeptal, co chce, abych udělal dřív - byl zticha, nebo si sedl?

Máma se na mě tak divně podívala. Mělo to znamenat: já vím, že když tě zabiju, tak se dostanu do vězení, ale možná by to stálo za to. V takovém okamžiku dospělý řekne velmi potichu, a pečlivě při tom odděluje každou slabiku: "Zmiz-mi-z-o-čí." Každé jen trochu inteligentní dítě vstane a jde pryč. Pak bude chvíli velmi klidně sedět rodič.

Klidně sedět ale stejně někdy může hodně znamenat. Přemýšlím o tom, když tohle píšu prvního prosince 1988 - v den výročí, kdy kdosi klidně seděl a zapálil tak ve společnosti šňůru dynamitové nálože. Toho dne roku 1955 cestovala jedna dvaadvacetiletá žena z práce domů. Nastoupila do autobusu, koupila si jízdenku a sedla si na nejbližší volné místo. Bylo příjemné se posadit - bolely jí nohy. Když se autobus zaplnil cestujícími, řidič se otočil a řekl jí, aby vstala a přešla si dozadu. Seděla dál. Řidič vstal a zařval na ni: "HNI SEBOU!" Seděla klidně dál. Cestující reptali, nadávali jí, strkali do ní. Seděla klidně dál. A tak řidič vystoupil z autobusu a zavolal policisty. Ti přišli, vyvlekli ženu a strčili ji do vězení a do historie.

Rosa Parksová. Žádná aktivistka ani radikálka. Jenom tichá, konzervativní, zbožná žena, která měla rodinu a slušné místo jako švadlena. Přes všechna slova, která byla pronesena o jejím místě v dějinách, ona do toho autobusu nenastoupila, aby vyvolala nějakou nepříjemnost nebo učinila gesto. Nemyslela na nic jiného, než že jede domů jako všichni ostatní. A její důstojnost jí přikovala k sedadlu. Rosa Parksová už prostě pro nikoho nehodlala být "negrem". A neuměla v tu chvíli nic jiného, než klidně sedět.

Něco neudělat je až posvátně jednoduché - a neudělat to důsledně. Dělalí to tak všichni velcí náboženští vůdcové. Buddha klidně seděl pod stromem. Ježíš klidně seděl v zahradě. Mohamed klidně seděl v jeskyni. A Gándhí a Martin Luther King a tisíce dalších dovedli klidné sezení k dokonalosti a vytvořili tak mocný nástroj společenských přeměn. Pasívní resistance, meditace, modlitba - jedno a totéž. Platí to i na malé děti. Nemusíte jim říkat, aby klidně seděly, stačí, když sami budete sedět velmi klidně a tiše. Zanedlouho se o vás začnou velice zajímat. Také studenty ve třídě překvapí, když učitel jen tiše sedí. Někdy to chápou jako velkou moudrost. A klidně sedět funguje i u dospělých. Na té stejné autobusové lince, kterou jezdila Rosa Parksová, může teď v autobuse sedět kdokoliv kdekoliv a někteří řidiči jsou černí - muži i ženy. Ulice, kde Rosu vytáhli z autobusu, se teď jmenuje jinak: Avenue Rosy Parksové. Na této jediné věci by se mohlo založit nové náboženství. Náležet k němu by bylo snadné. Nemuseli byste se shromažďovat v určitý den na určitém místě. Žádné církevní písně, příspěvky, vyznání víry, kazatelé a taky žádné společné vyvařování. Stačí, když budete klidně sedět. Jednou denně se na patnáct minut posadíte, zavřete pusu a budete zticha. Jak vám to říkala maminka. Kdyby tohle dost lidí dělalo pravidelně, mohlo by dojít k úžasným věcem. Z každé židle, lavičky v parku i pohovky by se stal kostel.

Rose Parksová je dnes přes sedmdesát, většinou sedí v houpacím křesle a v klidu užívá důchod u své rodiny v Detroitu. Památníků na její klidné sezení je bezpočet, ale nejlepší jsou ty živoucí v podobě miliónů lidí všech barev pleti, kteří každý večer nastupují do tisíců autobusů, posadí se a v klidu jedou domů.

Jestli doopravdy je nebe, tak vůbec nepochybuju, že se do něj Rosa dostane. Úplně si představuju okamžik, kdy se u nebeské brány zapisuje andělovi do knihy.

"Á, Rosa Parksová, už jsme vás čekali. Jako doma - sedněte si, kam chcete."

NA ZAČÁTKU TOHO, co teď budu povídat o krvi, jsou bagely. To je takové židovské pečivo. Bagel se nijak elegantně nevejde do elektrického opékače topinek. Anebo když se tam vejde, tak nejde vyndat - pokud nepoužijete šroubovák. Tenhle postulát jsem celý vyzkoušel. Nedávno. A tak musíte bagel rozříznout v půli; rozříznout vodorovně - je to těžké. Ani to se nedá, udělat elegantně. Pomůže velmi ostrý řeznický nůž a kombinačky. Jenže moc zase ne. Zato jestli si chcete uříznout kus prstu, je to náčiní ideální.

Normální reakce, když se říznete do prstu, je chtít volat záchranku. Krev rovná se první pomoc. Ale když počáteční paniku nějak překonáte zřejmě se dostaví velmi existenciální pocit - jak tak klidně stojíte a mírně krvácíte do výlevky. Na tohle říznutí neumřete - už jste se řízli i dřív. (A v plátěné skřínce stejně nejsou náplasti. Děti je vyplácaly při balení vánočních dárků, když došla izolepa.) Takže klid. Zhluboka dýchat. A krvácet.

Tak vidíte, že se to zastaví. Vaše vlastní domácí záchranka se o to zázračným způsobem postará. A mezitím se ve dřezu objeví ta nejkrásnější barva. Šarlatově rudá, jakou vám v tubě v obchodě s malířskými potřebami neprodají. A je to domácí výrobek. Mimo vaše tělo je tomu nejbliž mořská voda. Když jsme vystoupili z moře, tak jsme si ji přivlastnili. Máme toho v sobě asi pět litrů, a když z toho vezmete pryč půl litru, tak ten půl litr nahradíte co nevidět, a ani o tom nevíte. Prostě si jen tak splíchnete další krev.

Tak jako tomu je u spousty věcí na nás, tak čím víc krev zkoumáme, tím je fantastičtější a záhadnější. Z pětapadesáti procent je to tekutina a z pětačtyřiceti tuhá látka - červené krvinky, bílé krvinky a krevní destičky.

Jenom červených krvinek je pětadvacet biliónů; kdybychom je seřadili za sebe, vytvořily by řetěz, který by se třikrát omotal kolem Země. A ta krev ve vašem těle koluje cévami o délce šedesáti tisíc mil, reguluje vám teplotu a přenáší energii, minerální látky, hormony a různé chemikálie na správné místo s účinností, jakou jí mohou závidět všechny veřejné služby, včetně popelářů.

Tak už to přestalo krvácet. Bílkoviny navršené do šestnáctistupňové kaskády přehradily tok. V místě poranění se shromáždily bílé krvinky, aby bojovaly s infekcí, jiné krevní částičky už dopravily materiál na vyspravení a léčení započalo. Proti bolesti byly dodány endorfiny - vlastně už to ani nebolí.

Jestli jenom trpělivě pět minut postojíte, to všechno se stane.

Nemusíte o tom přemýšlet, ani to plánovat, chystat a snažit se o to. Ta vaše krev je něco nádherného.

Má velkou moc a je velmi účinná.

Zaslouží si váš obdiv.

Je to život.

Je to tak.

(Měl bych teď poznamenat, že když při tomto prozření najednou vejde někdo z rodiny a uvidí zakrvácený bagel, nůž a po celé kuchyni tu spoušť a opékač topinek ucpaný doutnajícím kusem pečiva

a vás s omámeným pohledem upřeným do výlevky, nejspíš budete muset něco vysvětlovat. Tak vysvětlujte. Když se objeví žák, učitel je připraven.)

"ASPIRIN. Nevíme zdaleka všechno o tom jak funguje. Víme, co dělá, ale nevíme jak." To mi řekl člověk zabývající se lékařským výzkumem, když jsme jen tak povídali na nějakém večírku. Tak moment. Ten člověk má dva doktoráty, jeho kapsa polyká peníze z vládního stipendia a on neví o aspirinu? To je vážná věc. Přesně tak to je. On to neví a neví to ani nikdo jiný - dokonce ani ten chlápek v televizní reklamě, co je převlečený za doktora. Je to velká záhada, která už existuje dost dlouho. Čínští lékaři aspirin předepisovali už před tisícem let. Tehdy říkali: "Žvýkejte trochu vrbové kůry a ráno pro mě pošlete." Vrbová kůra v sobě má kyselinu acetylsalicylovou. To je aspirin, což se snáze vyslovuje - a taky vám líp sklouzne do krku než vrbová kůra.

Je to určitá útěcha, když si uvědomíte že lidi s dvěma doktoráty jsou bezradní před něčím tak běžným a jednoduchým jako aspirin. Záhadu mám na dosah ruky ve skříňce s léky.

Ve svém pracovním zápisníku mám už dávno seznam nazvaný "Obyčejné věci, o kterých nevíme". První zápis jsem provedl, když jsem si v nějakém vědeckém časopise přečetl o tom, že "nevíme, jak voda stoupá ze země a dostává se kmenem stromu do listů". To je zvláštní. Já myslel, že máme stromy přečtené.

A tak jsem to začal sepisovat. Vždycky když si přečtu, jak nějaký odborník povídá, že nevíme o něčem velmi jednoduchém a triviálním, hned si to poznamenám.

Následovali poštovní holubi. Potom obyčejné nachlazení. A hned za tím padání vlasů. Ale když jsem v učebnici fyziky četl o Heisenbergově principu nejistoty, došlo mi, že můj seznam je šílený nápad. Elektronky jsou všude, a my nejenže nevíme, jestli to jsou částice nebo spíš nějaké vlnění, my to ani vědět nemůžeme. Jestli jsou elektrony problém, to pak je problémem úplně všechno.

A tak jsem začal psát nový seznam. Nadpis zní: "Znamení kosmických poruch". Ta informace o elektronech poukázala na základní nepořádek. Příklad: Země se kymácí nějakých dvaadvacet metrů od své osy. Jako trochu šilhavá káča. Přesně v tomhle okamžiku se všichni mírně kymácíme. Jestli se vám někdy bez zjevného důvodu tak trochu motá hlava, může to být tím.

Další věc. Řekli nám, že se Země zpomaluje, a tak musíme hýbat hodinami a občas si pomoci přestupným rokem - a víme, proč to tak jde. Ale co tohle kymácení? Spousta teorií, ale vysvětlit to nedokáže nikdo. Kosmická porucha.

Věda tyhle věci opomíjela, jako by se jednalo o přípustné odchylky. V téměř každém výzkumu téměř všech oborů je vždycky přítomná nějaká malá nesrovnalost. Porucha. A vždycky bylo spíš jednodušší ji zabudovat do rovnice a odečíst, než se ji pokusit vysvětlit.

To je, jako když víte, že ať budete vločkovou kaší k snídani míchat sebedéle a sebepečlivěji, vždycky tam v té míchanici někde zbyde aspoň jeden malý žmolek ze suchých neuvařených vloček. Po několika letech se naučíte tam ten žmolek čekat, a dokonce ho akceptovat, a předpokládáte, že tam prostě patří. Ale ukazuje se, že je tu nejzajímavější to PROČ.

Věda se totiž najednou začala náramně zajímat o chování vaší kaše k snídani. Tímhle jevem, kdy jaksi pokaždé zbyde nezamíchaný žmolek, se zabývá obor, kterému říkají "věda chaosu". Je to nejvýznamnější posun ve vědeckém myšlení od Einsteinova vzorečku.

Věda chaosu zkoumá kosmické poruchy. A porucha se vyskytne v každém vědním oboru a v každé rovině existence. Věda chaosu tvrdí, že, se nejedná o problém drobných chyb, ale o problém

nedostatečných informací. Ukazuje se, že podstata existence je daleko spleťitější a komplikovanější, než jsme se domnívali - a to na všech úrovních.

Věda chaosu přivedla vědce zpět k těm nejelementárnějším všedním záležitostem - třeba jak se tvoří mraky, míchá barva, plyne dopravní ruch, šíří choroby a v potrubí zamrzne voda. Pod vědu chaosu spadají i periodičnost zemětřesení a sopečné činnosti, což je dneska dost důležité - pokud žijete v Kalifornii nebo Kaskádovém pohoří. Problém jakéhosi širšího schématu prostupuje naprosto vším, co známe.

Sám jazyk používaný při popisu nových oblastí vědy je patřičně kosmický. Když jsem byl na 155. národním kongresu Americké asociace pro vědecký pokrok v San Francisku, vyslechl jsem diskuse z oblasti vědy chaosu na taková témata jako "náhodné dělení", "specifické atraktanty" "poruchy přechodných vazeb", "difeomorfismus překryvných vrstev", "nerušený růst", "hladké nudličkové mapy" a "strukturované organismy". Ve vědě chaosu je hodně poezie a metafor a podle mě to je proto, že hovoříme o něčem, co je tak daleko - až někde na krajíčku - že i když tušíme jakousi velkou pravdu, scházejí nám výrazy, kterými bychom to, co tušíme, přesně uchopili.

A tak tomu říkáme věda chaosu. Tím chaosem jednoduše myslíme to, čemu nerozumíme.

Je to jako bychom byli nejpočetnější, nejstarší a nejlépe fungující mravenčí kolonií v Chicagu. A každou chvíli se několik z těch nejchytřejších mravenců sebere a jdou se podívat na Chicago - nebo na to co z něj zahlédnou, tím se dostanou od mraveniště dál, tím záhadnější se jim věci jeví. Zrovna nedávno stáli u kdysi klidné části jejich mikrokosmu když najednou se všechno zachvělo, snesla se tma jako v noci a zvedl se prudký vítr. S něčím takovým nepočítali. Cítili, že se děje něco nepředstavitelného. A když se vrátili do mraveniště, hlásili, jaká se se světem udála změna - změna, která je příměje přehodnotit dosavadní poznání. Někteří to chtěli nazvat Chaosem. Jiní tomu chtěli říkat Mystérium tremendum. A jiní Ozvěna velkého třesku. Mezi návrhy zazněl i Boží hněv. Nová věda - nová kapitola ve Velké knize o tom, jak to je. Netušili, že se náhodou ocitli u málokdy užívané železniční vlečky, zrovna když tam projížděl nákladní vlak.

Špatné je, že mravenci Chicago nikdy úplně nepochopí. A dobré je, že si uvědomují, jak jsou v samém středu čehosi nekonečně úžasného a čím víc se to snaží pochopit, tím je to pro ně podivuhodnější. Zřejmě je to mravenčí povahou, že se stále vydávají do světa a posunují známé hranice, až se dostanou na nové rozhraní. Pojmenovat to, co je za ním, jaksi pomáhá uchopit to, co zůstává záhadou. Mravenci to takhle dělají.

Věda chaosu studuje proces - ten, který neplyne nijak klidně. Zkoumá spíš to, co stále ještě vzniká, než to, co už je.

Věda chaosu je něco pro mě. Mám rád pocit, že ať se děje, co chce, vždycky existuje ten kosmický zmatek - takové nevysvětlitelné škytnutí v řádu, o kterém se domníváme, že vnímáme, nepředvídatelnost, mutační dispozice, porucha v soustrojí, které do středu bytí vnáší záhadu a údiv. A že aspirin, který mám na dlani, a mraky nad hlavou jsou pro odborníky stejnou záhadou jako pro mě.

Chaos. To je moje. Většina mého života je chaos. Žiju v souladu s vesmírem. Cítím se v něm jako doma.

DNES SE NA TO VZPOMÍNÁ jako na "velkou objímací epidemii". Propukla v našem kostele v sedmdesátých letech - v té době, kdy milovat každého byl způsob, jak celý svět napravit jednou provždy. Všechno to začala vítací skupina fungující v neděli dopoledne:

Její členové se rozhodli, že obejmou každého, kdo projde dveřmi. Chtěli, aby hned zkraje každý cítil, že je milován a vítán. Chtěli jen tak vyzkoušet během několika nedělí, co to udělá. Ale trochu se jim to vymklo z rukou.

Někdy ve vestibulu kostela stálo v neděli ráno až šest lidí, kteří čekali, až budou moci obejmout cokoliv, co se hýbe. Členové vítací skupiny dokonce začali na krku nosit cedulky kde bylo třeba napsáno: USTANOVENÝ OBJÍMAČ, OBJÍMAČ NA VOLNÉ NOZE, OBEJMI MĚ, SEM ČLOVĚK a BŮH MÁ RÁD RADOSTNĚ OBJÍMÁNÍ. Domnívali se, že trocha legrace promaže kolečka mezilidské komunikace a objímání se opravdu zavede.

Jak říkám - vymklo se to z rukou. Když se obchody moc nehýbaly, tak se prý objímači, aby nevyšli ze cviku, objímali navzájem. Někteří objímali židli nebo i dvě a dokonce i správce padl do objetí, když chtěl utřít rozlitou kávu. Toulavý pes zabloudil dovnitř a hned ho někdo objal, stejně jako lidi, kteří hledali nedaleký metodistický kostel a k nám přišli omylem: Zaslechl jsem, že někdo dokonce objal automat na kávu - byl teplý a vydával uklidňující zvuky, tak proč ho neobjmout.

Říkalo se, že nějací farníci se jenom přišli nechat obejmout a pak do kostela vůbec nešli. Objímací fetáci. Bylo to jako nemoc. Velká objímací epidemie.

Ne každý po objetí toužil. Jeden tichý a rezervovaný člen našeho sboru poslal dopis mně i radě starších. Psal, že už je na objímání alergický. Nechce v tom prý lidem bránit, ale při vstupu do kostela ho znervózuje, když ho někdo radostně přepadne. Pokoušel se propížit kuchyňskými dveřmi, ale jedna kuchařka byla do toho šílenství zapojená a nejenom, že ho objala, ale ještě mu při tom polila oblek kuřecím bujónem. V tom dopoledním chumlu mu lidi srazili brýle a podupali nohy a ještě cítil společenský tlak - když podlehl jednomu objímači, musel už se pak obejmout se všemi. Psal, že když tam objímače zahlédne, začne se mu hrozně chtít na záchod.

Ale nebyla to jenom stížnost. Ten člověk měl i pár konstruktivních návrhů. Třeba druhý vchod pro lidi, kteří chtějí při vstupu do kostela jenom pozdravit a podat ruku. Možná by mohli nosit takovou varovnou cedulku - byli by na ní dva objímající se panáčkové, červeně přeškrtnutí.

Dále navrhoval zorganizovat skupinu nazvanou Šance pro objímače - pro ty, kteří se toho návyku chtějí zbavit. Třeba bychom jim mohli poskytnout trička s nápisy jako NEOBJÍMAT! a NEDOTÝKAT nebo NEČISTÝ, nebo tak něco.

Psal, že jediný způsob, jak se mu podařilo objímače odradit, bylo projít dveřmi s palcem v puse. Objímači si s takovou situací nevěděli rady. Také přemýšlel o tom, vstoupit s rozevřeným deštníkem nebo nést v náručí dítě s nudlí u nosu.

Rada a já jsme právě pracovali na odpovědi na ten zneklidňující dopis, když nás postihla první vlna nespoutaného líbání. Někdo se byl zřejmě podívat v episkopálním kostele a tam měli takovou tu proceduru Polibek míru, kdy se lidi drží za ruce, zpívají požehnání a pak se k sobě všichni otočí a políbí se na tvář. Výborný nápad! A tak naši objímači byli všichni pro, abychom celou záležitost rozšířili a na konci bohoslužby si podávali ruce a polibkem si popřáli pokoj. A ovšem, že to jednoho nedělního dopoledne bez jakéhokoliv varování vyzkoušeli. Povím vám, že na takovou neděli nikdy nezapomenu. Nejspíš jsme nebyli na nevyprovokované líbání zcela připraveni, ať už to mělo být v zájmu míru a pokoje nebo něčeho jiného.

Správná rada projednávala objímání a líbání daleko déle, než měla kdy v úmyslu. Vedle toho se problémem střechy prosakující nad oltářem zdál být hračkou. A já měl potřebu vyrovnat se s celým

problémem veřejné lásky v jednom takovém tom užvaněném kázání, kdy na jednu stranu tohle, ale na druhou stranu zase. . . Byl jsem pak stejně rozpačitý - jako celé shromáždění. Ach jo.

Sedmdesátá léta už jsou za námi. Agresivní láska už se nenosí. Lidé v tom kostele se ještě stále objímají ale dávají si teď větší pozor. Je důležité si ten posun uvědomit. Kdysi to byl projev osvobození objímajícího, dnes je to projevem péče o objímaného. Je to posun od brání k dávání. Posun od Podívej se na mě k Já tě vidím. Posud od vědění Co chci k všímání si Co někdo jiný potřebuje. Tohle se nedá naučit pouhým sledováním dvou objímajících se lidí. Aby to člověk pochopil, musí někoho sevřít do náruče.

"ONI MI LHALI o Dni díkůvzdání!" Moje bývalá studentka si mi po telefonu stěžuje z univerzity, kde se jí dostává nejnovějšího revidovaného pohledu na americké dějiny. Až do střední školy byla hluboce přesvědčena o pravdivosti: příběhu o díkůvzdání tak, jak to se svými spolužáky zahrála v páté třídě.

Ona byla Pocahontas, neuvěřitelně krásná indiánská princezna ve velurové noční košili až na zem, a musela si vzít pohledného vysokého blondatého kluka, který hrál Milese Standishe. V ohromném černém klobouku z lepenky a teniskách nastříkaných stříbřenkou vypadal úchvatně. Navíc měl vlnitý černý knír, který zbyl z melodramatu předvedeného třídou v říjnu. Taky byl vyzbrojený samopalem z umělé hmoty, který výjevu dodával napětí - zvláště když každý viděl, že je to skřikačka naplněná brusinkovým džusem.

V této verzi příběhu o našich praotcích a pramatkách, kterou vyrobila pátá třída, se Poutníci posadili k dlouhé řadě karetních stolků naproti Indiánům. Indiány jste poznali podle krocaních per ve vlasech a podle šmouh od rtěnky na tvářích a pažích. Všichni skláněli hlavy při Velké modlitbě díkůvzdání a pak se cpali sendviči se studeným krutím masem, které zapíjeli bylinkovou limonádou. Zpívali "Home on the Range", tu starou hymnu, která patří ke Dni díkůvzdání, a ládovali se nanuky a lékořicovými pruty. O přestávce šli všichni ven a Poutníci to nandali Indiánům při hře Král vysílá své vojsko.

Tak takhle vypadal začátek Díkůvzdání podle našich dnešních představ. Tomuhle mohla pátá třída věřit a být za to všechno patričně vděčná.

Ale na střední škole mojí mladé kamarádce řekli, že kdepak, takhle to vůbec nebylo. Poutníci byli pěkně upjatí puritánští pravičáci - bigotní fašisté, kteří nejenže byli tvrdí na Indiány; ale taky na sebe navzájem. Poutníci byli proti jakékoliv zábavě a většinu volného času trávili v kostele, kde dokonce ani nezpívali. Občas někoho upálili, protože byl čarodějnice. Byli proti vědě, vzdělání, tancování, čokoládě, tabáku a zábavám mezi chlapci a děvčaty. Žádné rádio, televize, rock'n'roll, žádné podniky, kam můžete vjet autem, jenom kostel a tvrdá dřina. Moje mladá kamarádka si takovéhle Poutníky ošklivila a jeden rok odmítla na Den díkůvzdání večeři na protest proti tomu, že její rodiče oslavují ztělesněné zlo.

Ale dnes je na univerzitě, píše se rok 1988 a ji rozhořčily všechny ty lži, které jí napovídali: Teď ví, že Poutníci nechodili pořád jenom v černém; nepřišli založit Ameriku; a nebyli to ani komunisti ani fašisté, ale vzbouřenci, kteří utekli z domova, aby si mohli chodit do kostela, jak, kdy a kde se jim zachce. (Přesně jako moje mladá kamarádka.) Pili víno; jedli dobré jídlo, pokud ho měli, kouřili tabák, užívali si sexu. . . a mladí puritáni museli spát oblečení a mezi sebou museli mít prkno - takovou přepážku - a to přece přeleze každý kluk. Potom Poutníci postavili Harvardovu univerzitu, kde je teď moje kamarádka a kde se všechny ty

poutnické tradice dodnes udržují. (Ale prkno si dnes do postele nedáváme, říká.)

A poutníci ještě ke všemu žádný Den díkůvzdání neslavili a vůbec nepronášeli žádnou modlitbu. Nedělali nic jiného, než že si nacpali břicha, protože měli strašný hlad. A ani žádní příbuzní k nim nepřišli z nějakého jiného města; Poutníci připluli, aby se příbuzných zbavili - těch v Anglii, kteří chtěli, aby chodili do toho jediného správného kostela. S touto verzí poutníků se moje kamarádka klidně smíří - jsou to její lidi.

Jo a ti Indiáni. Tak ti taky Den díkůvzdání neoslavují.

jednou to skoro stačilo. Od té doby, co si dali oběd s Poutníky, nezažili nikdy nic jiného než potíže a hlad.

Moje mladá kamarádka chodí na přednášky o domorodých kulturách Ameriky což je velmi módní kurs, který každý semestr chrlí mladé šamany.

Tohle je jen krátké shrnutí mnohem delšího telefonického hovoru na Den díkůvzdání. Jí se tam v té Nové Anglii hlavně stýskalo. Jako kdysi poutníkům, řekl bych.

Mluvit s vysokoškolačky je vždycky poučné - je dobré vědět, co mladou generací hýbe. Je to pravda, že dějiny matou. A moje kamarádka se ještě setká s několika verzemi příběhu kolem Dne díkůvzdání a taky všech ostatních lidských příběhů, než se celkový obraz začne vyjasňovat. Její dojem, že Poutníci byli hodně jako ona sama, už je pokrok. Asi takoví opravdu byli.

A já - no moje verze je, že ať se toho podzimního dne roku 1621 přihodilo cokoliv, myšlenky Poutníků, když se tito ukládali toho večera ke spánku, se moc nelišily od toho, na co vždycky myslím večer toho dne já:

"Drahý Bože, jsem rád, že je to za námi. . . zase jsme se všichni přejedli. . . ale nikomu se nic nestalo. . . teď je všude ticho a všem nám je teplo a jsme v suchu a máme příjemné místo na spaní. . . život jde dál. . . a to prozatím nejenže stačí, je to dokonce výborné. . . a já, za sebe. . . vzdávám díky."

UNITÁŘSKÝ PASTOR bývá často požádán, aby oddal snoubence různého vyznání. Říká se tomu "smíšená svatba". Jenže rozdílné náboženství obvykle zdaleka není všechno. Jakákoliv svatba, kdy snoubenci a jejich původní rodiny náleží do jiné rasové nebo třídní příhrádky, je svatba "smíšená". Přijmout jejich žádost o obřad znamená přidat se ke dvěma Lidem, kteří se chtějí pokusit projít minovým polem a nebýt přitom rozmetáni.

Přímo ukázková je svatba krásné mladé ženy z Brooklynu. Obrovská rodina. Polští přistěhovalci. A židi. Její urostlý, tmavovlasý a pohledný snoubenec pocházel z Detroitu. Taky ohromná rodina. Taky přistěhovalci, ale tentokrát Irové. A římský katolíci. V rodině nevěsty byl rabín a zpěvák v synagoze druhý mančaft měl na soupisce několik kněží a jeptišku. Bylo dost zlé, že se ten mladý muž a ta dívka vydali na Západ do Seattlu, aby nastoupili na univerzitu; dost zlé, že si nevzali někoho ze svého okolí; ale zamilovat se, a co ještě horšího VZÍT SI někoho, kdo je "jiný než my", to už je hotová katastrofa, rodinné zemětřesení první velikosti. Nepřipadá v úvahu.

Ale slečně Brooklynové a panu Detroitovi bylo jednadvacet a rozplývali se Láskou. A Láska, o tom byli nezlomně přesvědčeni, překoná všechny překážky. Pastor o tom měl jisté pochybnosti, protože měl na duši pár střepin z doby, kdy se mu s podobnými páry minová pole přejít nepodařilo.

Od téhle chvíle - až skoro do samého konce - se v tomhle příběhu jednotlivé části zápletky hroubí jako domino. Všechno bylo tak předvídatelné, že jsem si mohl vydělat na sázkách o tom, co se přihodí dalšího.

Mohl jsem jim to říct, ale oni by stejně neposlouchali.

Někdy si na to lidi musejí přijít sami. Svoje možnosti oni viděli takhle:

Plán A: Mít civilní sňatek na úradě a rodinám na Východě to nikdy neříct. Ale - a teď tu zase máme tu Lásku - oni opravdu milovali své rodiče, a kdyby na to rodiče přišli, což bylo víc než pravděpodobné, hluboce by je to ranilo, zvláště když by zjistili, že vlastně nebyl aspoň nějaký církevní obřad. A tak Plán B: Nechat se oddat unitářským pastorem a říct to rodičům druhý den. Tím by se z toho napůl vyvlékli. Rodiče neměli ani tušení, čemu věří unitáři, ale aspoň by to byl církevní sňatek a v kostele. Výborný nápad. Zajdeme za panem farářem Fulghumem. Což vedlo k Plán C: Protože svatba bude s pastorem a v kostele, mohli by pozvat pár přátel a nemít tak na svatbě jenom dva svědky. A když už budou zvat těch pár přátel, tak můžou klidně pozvat ještě několik dalších přátel, protože se přece nechtějí nikoho dotknout. A jelikož teď už se ocitli na nezřetelném kraji seznamu, kde se kategorie "známý" a "příbuzný" prolínají, tak už se, do toho rovnou můžou pustit a pozvat prostě každého. A tak budeme mít velkou svatbu - vlastně spíš něco jako přírodní katastrofu. Protože, když přijdou všichni ty lidi, tak musíte udělat hostinu - prostě nejde jen tak říct, víte, tohle je jenom malá svatba, tak si všichni zajděte někam na kafe. A samozřejmě, že když tam budete mít všechny ty lidi a hostinu, tak prostě nemůžete mít malinkou svatbu a před všemi těmi lidmi se shodit. Ani nápad. Bílé šaty až na zem, vypůjčené smokingy, kytice, družina, fotografové, prstýnky - sakumprásk všechno. A to jenom protože se domnívali, že by bylo pěkné mít tam ještě několik lidí. Hádejte, co přijde teď. Přesně tak Plán D: Nemůžou přece ten šrumec udělat a nepozvat rodiny. Vzhůru přes minové pole.

(Jen tak na okraj poznamenávám, že svatby se vždycky tak trochu vymknou z rukou. ještě jsem nezažil, že by se nějaká smrskla a že by se nepřekročil rozpočet. Jedno vždycky navazuje na druhé. Je to trochu jako samotné manželství. Nebo život. A proč taky ne? Když jde o radost a oslavy, tak ať to je drahé. Vždycky.)

Zkrátka a dobře. Oni na tu minu šlápli. A pořádnou.

Zavolali maminkám a pozvali je na svatbu. Volali z mého domu a od té doby s telefonem něco je. Asi se spekly dráty až do Detroitu a Brooklynu. Matky byly ve své reakci jednotné. "CO ŽE SI TO BEREŠ? CO?" Následovalo ticho a dlouhé štkání. Pak si telefon vzali tatínkové a jejich poznámky se dají shrnout takto: "TEĎ OKAMŽITĚ SE SEBEREŠ A DOMŮ, TEĎ HNED."

Celý měsíc se pošta a telefony valily jako vodopád. Do celé té potyčky se zamýchali strýčkové, tetičky, bratřanci a sestřenice. Rabín poslal třicetistránkový dopis. Kněží a jeptiška se modlili. Rodiny na takovou svatbu NIKDY NEPŘIJEDOU. Rodiny vyhrožovaly vydíráním, pekelným ohněm a infarkty. Nabízely úplatky. Všechno jedno; náš pár nemohlo nic zviklat. Ani kdyby byli vydědění, což byla poslední hrozba, kterou na ně obě rodiny vrhly.

Ne že by se to nevěsty a ženicha vůbec nedotklo.

Strávili spoustu času v kanceláři pastora Fulghuma - nevěsta brečela a ženich nadával. Ale ta svatba bude, i kdyby nastalo peklo a přišla povodeň, což se obojí zdálo být na cestě. Ale náš pár měl neviditelný štít - Lásku. A tajnou zbraň - smysl pro humor a bezstarostná srdce. Smáli se stejně často, jako plakali.

A taky pocházeli z tvrdých, nepoddajných předků, kteří nekráčeli po vyšlapané cestě a vždycky svým dětem říkali, že když v něco věří, nemají couvnout. A ty děti dělaly přesně to, co je rodiče naučili. Věřily si navzájem. O nic víc nešlo.

Celou tu patovou situaci nakonec vyřešila babička:

Babička ženicha. Ví Bůh, že když se její jediný vnuk žení, a je

jedno, že si bere TU VÍŠ JAKOU, tak ona tam chybět nebude. V zájmu nenarozených pravnoučat, která ji budou potřebovat. A mimo to ona taky neodsouhlasila svou snachu, ale nakonec se s tím zaplatřpambu vyrovnala. Babička to myslela vážně - šla a koupila si letenku - ONA na svatbu poletí. Tečka.

A tak se začalo domino kácet. Jestli pojede babička, tak potřebuje někoho s sebou - to se rozumí, že nemůže jet sama - a co nevidět se na cestu chystali všichni irští katolíci z Detroitu. Oni ukážou těm židovským hlupákům z Brooklynu, co to znamená opravdové RODINNÉ POUTO. A vezmou s sebou strýčka Dickieho, toho kněze, který se postará, aby vše bylo co nejzbožnější.

Tak jo. Už víte, co bylo pak. Letenky si koupilo pětatřicet brooklynských židů, včetně dědečka rabína.

Svatba se začala rýsovat jako nevraživé klání mezi katolickou univerzitou Notre Dame a jeruzalémskou technikou. Ve fyzice se tomu říká "dosažení kritické hmotnosti".

Pochopitelně přijeli všichni. A pak se to teprve doopravdy zamotalo. Dědeček rabín prosil, aby aspoň na konci obřadu mohl hebrejsky pronést tradiční požehnání. Když se to doneslo k irským katolíkům, nic je nemohlo uklidnit; leda by babička, která kdysi vystupovala v operetě, zazpívala před požehnáním Schubertovu "Ave Maria" - jako takové preventivní opatření před tou hebrejštinou. Jedna strana si přála trochu kadidla a druhá zase nějaké to víno při obřadu a nakonec rozbít číši. Nevěstě a ženichovi nezbývalo než prikyvovat a s úsměvem říkat: "Cokoliv si přejete," na cokoliv, co bylo.

Přišel ten velký okamžik, sobota večer - po západu slunce, aby tamti - víte kteří - měli radost. Rodiny napochodovaly do kostela a posadily se - ne, "zakopaly se" by byl vhodnější výraz - každá na jedné straně uličky. V tu chvíli jsem to tipoval tak 6:5, že po obřadu spíš než k hostině dojde k rvačce.

Ale vždyť já pořád zapomínám na Lásku. Irští katolíci z Detroitu nemilovali ženicha o nic míň, než polští židé z Brooklynu milovali nevěstu. A z mnoha velmi dobrých důvodů - byli to dva mimořádní mladí lidé, kteří si zasloužili hrdost a uznání, i když při vybírání partnera někde nechali rozum. A ani ten nejzahořklejší bručounský pozorovatel celého klání si nemohl nevšimnout, že ženich je urostlý a pohledný a nevěsta okouzlující. A člověk by musel být úplně slepý, aby přešel, co se stalo během obřadu - když oba řekli ano, bylo jasné, že to myslí smrtelně vážně. A když se nevěsta rozplakala a ženich ji vzal do náruče a taky plakal - no tak to celý kostel tonul v slzách. Já už nějakou tu ubrečenou svatbu zažil, ale tady to byla úplná společná koupel. Celá věc se zadřela a všichni si poplakali. Včetně pastora. Dokonce i kněz strýček Dickie, který se ukrýval ve vestibulu, aby ho obřad nějak neposkrnil, byl spatřen, jak smrká a utírá si oči.

Co se dělo bylo vlastně velice prosté. Na všechny na nás zezadu skočila radost - v okamžiku, kdy nevěsta řekla: "Ano!", když se jí pastor zeptal, jestli si bere tohoto muže, atd. Něco se prostě dělo, a bylo to velmi pradávné, příjemné, správné a zároveň i nové. Jenom srdce a hlava z kamene by si toho nevšimly. Šlo o radost. Nevyslovitelné potvrzení čehosi správného. A tak jsme dál brečeli, protože se nám nedostávalo slov.

A v tu chvíli se zvedla babička ženicha - osmasedmdesátiletá náčelnice irských katolíků -, aby zapěla "Ave Maria". Nepřijela z takové dálky, aby teď svého vnuka zklamala. Stála vedle klavíru, zhluboka se nadechla, zavřela oči a naservírovala nám zázrak. Ještě nikdy jsem tu píseň neslyšel zazpívat s větším citem, zaujetím a vroucností. Ta paní byla vynikající. Neslyšeli jsme nepěkné, přehnaně strojené tóny, jaké byste očekávali od stárnoucí třetířadé operní zpěvačky. Kdepak. Tohle byl hlas babičky, která

přetavuje celý svůj život v hudbu u příležitosti, jež nastane jen jedinkrát v životě na oslavu toho, co miluje a čemu věří. Když poslední krásný tón odezněl a všech se zmocnilo ticho, babička otevřela oči, usmála se na svého vnuka a řekla: "Tak, a je to."

A brooklynští židé bezděčně povstali a zatleskali jí.

Možná nevěděli, co se v kostele patří, ale rozuměli hudbě a věděli, že do toho babička dala úplně všechno - a když to viděli, poznali velkou lásku. Byla jejich člověk. Proto ty ovace. Výborná babička!

Dědeček rabín se nehodlal nechat zahanbit. Pomalu přistoupil k nevěstě a ženichovi. Uchopil jejich ruce do svých. A pak hovořil jménem Abrahama, Izáka, Jákoba a všech židů z Brooklynu; požehnání, které mladým manželům dal, by jim mělo vydržet až do konce života.

Tím chci říct, že jim POŽEHNAL, a člověk ani nemusel umět hebrejsky, aby to pochopil.

A samozřejmě - jak jistě doufáte - irští katolíci taky povstali a dědovi rabínovi zatleskali tak, že na to nikdy nezapomene. Výbornej děda!

V tu chvíli pastor úlevou hluboce vydechl, protože si uvědomil, že Radost zvítězila, a možnost, že všechno šťastně skončí byla reálná. Happy end. Po šťastných koncích toužíme víc, než po čemkoliv jiném na tomhle světě. A právě jsme se jednoho takového měli dočkat.

Obě rodiny až do konce té svatby nechápaly, že sdílejí hodně stejných hodnot a tradic, a to navzdory dohadům o metaforách a základních pravdách. Věřili v rodinu, víru, lásku, stejného Boha a schopnost všechny ty věci oslavit.

Nevěsta a ženich pospíchali uličkou do přijímací haly, kde už čekala dechovka. Novomanželé tancovali a každý tleskal. Děda rabín vyzval k tanci babičku operní zpěvačku a dav jásal a pak se k nim připojil a oslavy byly v plném proudu. Nikdy jsem takovou veselku nezažil - ještě nikdy jsem nebyl svědkem takového tance, jídla, smíchu a zpívání. To všechno dlouho, dlouho do noci. Nádhera!

Za tři dny, když se mi hlava trochu pročistila, jsem začal přemýšlet, jak k tomu došlo. A přišel jsem na to, že ten skeptický pastor neměl pravdu a nevěsta s ženichem ji měli. Láska byla silnější než předsudky - Láska vyhrála. Nevím, jestli tomu věřím bezvýhradně, ale v tomhle případě jsou důkazy jednoznačné. Konečný výsledek byl Láska - 21, Zlé mocnosti - tůhle. Když na vás přijdou pochybnosti, věřte těm, které milujete - všem.

(Epilog. O rok později, když se blížilo první výročí té neskutečné udlálosti, jsem dostal pohled odeslaný z výletní lodi v Karibském moři. To bude od nevěsty a ženicha, říkal jsem si. Kdepak. Bylo to od rodičů nevěsty a ženicha, ze kterých se stali velcí přátelé.)

SVATBY JSOU OBVYKLE považované za něco pohádkového; kdy skutečný život na chvíli ustane. Věta "a žijí tam šťastně dodnes" se nám v ten moment zdá být možná, i když třeba jen na jeden den. Když byly moje děti malé a táta se snažil pohádku před spaním završit nějakým šťastným koncem tak jedno dítě se vždycky zeptalo: "A co bylo PAK?" Jak jsem jim mohl říct, že Popelka zjistila, že je provdaná za fetišistu fixovaného na nohy, a jak skleněné střevíčky bolí jak blázen? Jak jsem jim mohl říct, že princeznu políbená žába se sice v prince proměnila, ale pořád to vlastně byla žába, která si při snídani místo vloček pochutnává na mouchách? Z toho, co o reálném životě vím, vyplývá, že takovéhle odpovědi na otázky typu ;, a co bylo pak?" nejsou tak úplně nesmyslné.

S předstíranou vážností říkávám snoubencům že oddací list má

záruku čtyřiaadvacet hodin. V té chvíli je pravděpodobnost, že manželství vydrží, 50 na 50, z čehož vyplývá, že jsem někdy požádán, abych oddal lidi, z nichž jeden nebo i oba už manželství zažili. A nežili po té první svatbě šťastně až dodnes. Zato teď něco vědí - o sobě, o skutečném životě i o manželství. A jejich svatby tu moudrost odrážejí.

Tak především vědí, jako to vím i já, že skutečná svatba a skutečné sliby nenastanou v den té formální společenské události.

Přijde okamžik, obvykle několik dní po návrhu a jeho přijetí, po oznámení, stanovení data a všem tom ostatním, kdy spolu dva zamilovaní lidé hovoří a kdy to, na čem se dohodli, myslí nejupřímněji. Ten rozhovor trvá několik dní - nebo i týdnů. Zčásti cestou autem, zčásti u kuchyňského stolu po večeři, zčásti na podlaze v obýváku anebo třeba cestou domů z kina. Je to rozhovor o slibech, domovech, rodině, dětech, majetku, práci, snech, právech, výsadách, penězích, osobním prostoru a dalších problémech, které z toho všeho mohou vzejít. A v tu dobu zmateně a neuspořádaně uzavřou dohodu. Slavnostní úmluvu - neviditelný příslib věrnosti. Nejde o nic jiného, než že dva lidé usilují o to, co chtějí, čemu věří, v co doufají pro toho druhého. Očima se navzájem zeptají, jestli to myslí doopravdy; a myslí. Pak to zpečetí o dost větší dávkou líbání a objímání, než uvidíte někde na ulici. A je to. Je po svatbě. Teď už zbývá jenom ten veřejný obřad, ať si ho zvolí v jakékoliv podobě.

Já vím, že to zní kacířsky a že by s tím církevní otcové asi nesouhlasili. Ale pokud jste ženatí nebo vdané, tak víte, že to tak je. Proto snoubencům vždycky říkám, ať se víc soustředí na to, co se děje v té době rozhovorů ještě před oním dnem D. Přece nechtějí prošvihnout vlastní svatbu.

Když ke mně lidé přicházejí a je to jejich druhá svatba, tak už na to povídací období určitě spotřebovali většinu času a energie a den D je zajímavá mnohem míň než poprvé. Vědí, že být spolu v kuchyni v době večeře je neskonale důležitější než barva šatů družiček. Vědí, že příjemné vztahy a přátelství jsou daleko důležitější než fyzický vzhled. A vědí, že uzavřít sňatek s žábou je úplně v pořádku, pokud tu žábu máte opravdu rádi a nečekáte nějaké princovské proměny. (Přesně tohle si taky uvědomujete, pokud to v prvním manželství klapne, máte za sebou pět let a už v něm hodláte zůstat.) Podruhé už to není tak romantické, ale láska nechybí. Láska v tomhle případě bývá bohatší, hlubší a moudřejší.

Těchhle několik odstavců je úvodem pěkného příběhu. Dva bratři až kdesi v Dakotě se oženili přibližně ve stejném věku - těsně po dvacítce. Jeden ten bratr byl fešák, místní partie. Druhý byl šeredný jak ropucha: malý a zavalitý a rád zpíval ropuším hlasem. Pohledný bratr si vzal krásnou ženu a ropucha si vzal žábu. Obě páry bydlely kousek od sebe a tvořily velkou rodinu. Ani jedno manželství nebylo úplně šťastné - bylo to ucházející, ale ne uspokojivé. Jenže nezasvěcený člověk by zvenčí nic nepoznal. Děti vyrostly a taky měly svá manželství. Hezký bratr umřel v padesáti nečekaně na infarkt a žena šeredy zahynula při automobilové nehodě.

Všechno jsem se to dozvěděl, když se ke mně bratr vdovec a ta vdova přijeli do Seattlu poradit. Mnoho let po sobě koukali s neutuchající, avšak skrývanou láskou. Když je potkala ta dvě úmrtí šeredný bratr začal chodit do domu své švagrové a dělal jí společnost; večeřeli spolu, myli spolu nádobí a při práci si zpívali staré církevní písně. Někdy spolu pracovali na její zahrádce, pleli a celé hodiny diskutovali o životě.

Nikdo z nich nemluvil o citech - na malém městě nebylo dost dobře možné, aby se ovdovělí švagr a švagrová do sebe zamilovali, nebo něco podobného. Ale on jednou večer utíral talíře a začal

zpívat "Já tě miluju". Ona se přidala, on se jí podíval do očí - ona jemu taky a bylo jim to jasné.

Tak. A začali ten dlouhý rozhovor, který je vlastní svatbou. Jejich první starostí bylo: Co tomu řeknou naše děti?" Jejich společné děti by byly zároveň synové a dcery a neteře a synovci; bratrance, sestřenice nevlastní bratři a nevlastní sestry. A některé z těch dětí měly svá manželství, která se moc nevydařila. Rodinné zemětřesení mohlo převrhnout čluny, které už se i tak zmítaly na rozbouřeném moři.

Ale jejich láska byla dlouhá a moudrá, životy krátké a osamělé a v tom nejhlubším slova smyslu už se stejně vzali - uzavřeli smlouvu o partnerství.

Rozhodli se, že utečou. Představte si to. Utečou a vezmou se. Prostřednictvím kamarádů známých mě našli v Seattlu a požádali o důvěrnou pomoc ve věci uzavření sňatku.

Netušili, že jejich děti celou tu dobu všechno vědí.

O nešťastných manželstvích, o tiché trpělivosti o lásce, která rozkvetla, a o svatbě, která probíhala v té kuchyni. Jejich děti to věděly a přihlížely a během té doby se toho hodně dozvěděly o lásce a manželství. Děti postupem času přešly od ohromení, co by se mohlo stát, až k neutuchající naději, že se to stane.

Já věděl, že to děti vědí, protože mi dcera zavolala ten stejný večer, kdy jsem mluvil s její matkou a strýcem. Ona je vystopovala a chtěla vědět, jestli je oddám a kdy, protože se na svatbu nějak chtěla dostat celá rodina.

Tak to byla ta pohádková část svatby. Požehnání na ni vložily děti nevěsty a ženicha, které přijely karavanou deseti aut až z Farga v Severní Dakotě. Když nevěsta a ženich vcházeli toho nedělního odpoledne do mého domu a domnívali se, že to bude prostý, tichý obřad, jejich děti a vnuci se schovávali u mě v kuchyni a v zadní chodbě. A když nevěsta a ženich stanuli přede mnou, jejich rodiny tiše napochodovaly do pokoje se slzami stékajícími po rozesmátých tvářích. To byl teda okamžik. To byl okamžik.

Jedno vnuče protrhlo přehradu emocí tím, že vykřiklo: "TO KOUKÁTE, CO?" a celé shromáždění se změnilo v radostné závody v líbání a objímání.

Když se zase obnovil pořádek a klid, tak mě nevěsta, ženich, jejich děti a vnuci požádali, abych přistoupil k obřadu. A já řekl, že to, co se právě stalo, je už samo skvělým obřadem, že bych to neuměl líp, a že je prohlašuju mužem a ženou a tetou a strýčkem. Čímž jsem zase rozpoutal objímání, líbání a křik. Skutky, ne slova, jsou ta pravá pouta.

Po mnoho let vykládám tenhle příběh snoubencům, kteří se chystají na druhou svatbu. Pointa není v tom, že to má šťastný konec. Pointa je, že sňatek ze žádostivosti nebo pro peníze či společenské postavení a dokonce z lásky je obvykle malér. Pointa je v tom, že manželství je labyrint, do kterého zabloudíme - a labyrintem se nejlépe prochází s dobrým společníkem, například šeredou, který si zpívá při mytí nádobí. Nebo s krásnou ženou, díky níž se šereda, když ho vezme za ruku, cítí jako princ. Tak takovéhle pohádce se dá věřit.

"LIMUNÁDA ZA 5 CINTŮ." Velké, ambiciózní znamení léta, vyvedené červenými písmeny. Klasický výjev o pár domů dál. Opálení kluci, stolek, kuchyňská židle, džbán, papírové kelímky a nápis přilepený izolepou na laťkový plot. Na začátku to byl nápad babičky. Ať se tady kluci pořád nemotají a nesedí jenom doma. (Můžete ji vidět, jak je merčí kuchyňským oknem.)

Kluci se nejdřív vzpírali, tušili boudu. Ale když zjistili, že se na tom dají vydělat peníze, zmocnila se jich obyčejná

kapitalistická hamižnost a teď už tam týden jsou každý den. Dokonce začali své zboží ředit, aby si zvýšili zisk.

Já to vím. Protože jsem už pět dní jejich nejlepší zákazník. A taky to znám, protože i já jsem jako kluk dělal v limonádové branži.

A tak jejich obchod udržuju tím, že schválně obcházím blok, abych prošel kolem jejich stánku. Je to pro ně kšeft. Pro mě taky. Za pět centů dostanu kelímek vody s citrónovou příchutí a příměsí nostalgie a oni si vylepší finanční situaci. Jsem protekční zákazník. Dali mi poslední zbytek ze dna džbánku ke konci pracovní doby zadarmo. Teď už vím, kde byl celou dobu cukr.

A jsou to lepší obchodníci, než já byl v jejich věku. Nejmladší kluk má za úkol sledovat zákazníky a brát si od nich kelímek, než ho zahodí. Nejdřív jsem myslel, že chtějí ulici udržet čistotu, ale ukázalo se, že kelímky znovu používají. "Není to trochu nehygienické?" "Proč? Vy máte nákou nemoc?" Co jsem na to měl říct?

Nabízeli jsem, že jim donesu sušenky, aby měli větší sortiment. Já bych jim je prodal za pětník a oni by je mohli prodávat po desetníku. Jsou v tom věku, že když vám dospělý něco nabídne, tak na to koukáte velice podezíravě. Ale druhého dne se na stolku sušenky objevily. Po patnácti centech. "Babička je upekla. A DALA nám je." (Babička se usmívá a mává mi z kuchyňského okna.) Čelím ekonomickým silám, na které nemám, a taky hlavám chytřejším, než je ta moje. Můj úkol je být zákazníkem. Dodavatele nepotřebují.

Není to poprvé, kdy jsem v klání generací za hlupáka.

Jednoho léta na nerovné horské silnici na Korsice na mé auto mávl malý rošťák a ukazoval na něco v košíku. Zastavil jsem. Za ním seděl u stolu starší muž. Na stolku vysoké zelené láhve.

Kluk se na mě krásně směje, má mezeru mezi zuby.

"Mluvíte anglicky, pane?"

Přikyvují. A obchodníček ke mně jde blíž a spiklenecky povídá: "Chudák můj starý dědeček prodává mandle a víno. Mandle jsou z jeho stromů a víno dělá sám. Mandle jsou dobré, ale víno je hrozné. Zato je laciné. Kupte si, prosím vás, něco, ať má chudák dědeček radost, jo?"

Další prodavač limonády: A Svaz prodavačů limonády musí držet pohromadě, je to tak? Je. Asi za dolar jsem dostal malý pytlík mandlí a dvě láhve vína Kluk se usmívá, starý muž se usmívá a já se usmívám. Spiknutí funguje.

A kluk měl pravdu. Žádná nepoctivá reklama. Mandle byly moc dobré. Víno příšerné.

Po několika mílích další kluk, další děda a stejná povídačka. Náhoda. A za další dolar mám další pytlík mandlí a zase dvě láhve prvotřídního patoku.

Jenže dalších pár mil a další kluk s dědou a ještě několik mil a zase. Během dvaceti mil jsem napočítal jedenáct dvojic přátelských mistrů vyděračů.

Večer jsem ve vesnici zjistil, že starší muži najímají kluky, kteří se ve škole naučili anglicky, aby zastavovali turisty a vytáhli na ně tu povídačku. Vždycky to zabere. Taky jsem se dozvěděl, že dědové se nevyznají v cizích penězích, ale kluci ano. Co ti darebáci vyberou od turistů a co odevzdají, není totéž.

Mám podezření, že dědům ani moc nevadí, co se to děje - vzhledem k tomu, že prodávají naředený ocet jako víno, nemůžou si stěžovat, že je mladá, generace trochu bere na hůl.

Jedou v tom švindlu všichni.

Já taky. Dal jsem dvě láhve vína taxikáři jako spropitné. Počítal mi moc za cestu z hotelu do přístavu a já neuměl dost francouzsky, abych se s ním dohadoval. Ale to víno ho potěšilo. Možná až ho ochutná, tak ho dá dědovi a klukovi u silnice a víno

oběhne ještě jednou.

O rok později, zastrčená ulička ve městě Herakleion na Krétě. Dva kluci, rozviklaný stolek, skleničky, džbán, cedule - běžná výbava.

"Halo, pane, mluvíte anglicky?"

A už to tu máme znovu.

"Jasně, co prodáváte?"

"Super kolu - udělal ji můj dědeček."

Vzpomínám si, že super kola je prostě jméno řecké limonády.

"Za kolik?"

"Jeden americký dolar."

"Dolar za láhev super koly? To je nesmysl."

"Počkejte až ji ochutnáte".

Kolegu od limonády přece nemůžete zklamat, a tak jsem zaplatil dolar, vzal si láhev a pořádně si přihnul.

V láhvi je řecká slivovice raki, místní verze nejlacinější whisky, lomcovák. Slyšel jsem, že někdo se prý po požití vznášel. Jiní ten zážitek nebyli schopni popsat. Nemůžou už totiž mluvit.

Odcházel jsem rozpálený s mírně necitlivými rty, ale cítil jsem se uvolněně a příjemně. Tak TOMUHLE říkám LIMONÁDA!

Jestli někdy v létě zabloudíte do naší čtvrti a uvidíte muže středního věku v klobouku - s širokým zvlněným okrajem, jak sedí u stolku s cedulí, kde je napsáno EXTRA SPECIÁL LIMONÁDA, \$ 1; zastavte se a ve jménu mezinárodního bratrstva prodavačů limonády se napijte.

ROK 1969. Cedule: KAMKOLIV. Drží ji tři toulavé květinové děti. Stojí na nájezdu na dálnici a chtějí svězt po velké řece dobrodružství. To byl v té době běžný nápis - viděl jsem ho nejednou a mnohokrát jsem ho cítil v lidech. Tuláctví smíšené s nespokojeností.

Nedávno jsem u nájezdu viděl jiný nápis. NĚKAM JINAM A ZPÁTKY. To se mi líbilo, a tak jsem zastavil a cestovatelé se vděčně naskládali do mé dodávky. Mladí študáci, kluk a holka. "Tady" už toho mají plné zuby, a tak vypouštějí semestr a jdou TO hledat, ať je to kdekoliv.

"Ale na ceduli máte a zpátky."

"No, víte, tady jsme doma a máme to tu rádi. Jenom chceme být nějakou dobu někde jinde. Máte někdy taky takový pocit?"

"Vlastně asi tak jednou do týdne."

Když se lidí zeptáte, co by udělali, kdyby vyhráli v loterii, tak nejdřív by zaplatili všechny účty a pak by cestovali - jeli by se podívat na svět, někam jinam a zase zpátky. Duší jsme vlastně taková kočovníci. A vždycky se bavím, když archeologové najdou trosky civilizací, které jako by byly náhle opuštěny. Co to způsobilo? Kam ti lidé šli? Co se stalo? Vlastně skoro nic, jenom se jednoho rána probudili a všichni měli ten pocit, že chtějí jinam. A tak šli. A už se tak nějak nevrátili.

Spočítejte místa, kde jste dosud v životě bydleli. Můj záznam říká sedmatřicet míst za jednapadesát let a to už se ženou zase mluvíme o tom, kam a jak teď. Máme v srdci neklid, a jak to jen trochu jde, tak to svědění poškrábeme. Protože jsem už dostkrát cestoval "někam jinam a zpátky", předkládám dvě elementární pravdy, které jsem pochopil.

Za první: Tráva vlastně není vždycky zelenější na druhé straně plotu. Vůbec ne. Ploty s tím nemají nic společného. Tráva je nejzelenější tam, kde se zalévá. Když lezete přes ploty, vezměte si s sebou vodu a o trávu se starejte, ať jste, kde jste.

Za druhé: Vodácké pravidlo, které mě naučil kamarád Baz, skvělý profík, když mě učil sjíždět peřeje: "Klidně sedět je při plavbě nejdůležitější" Když plujete po řece, zajedte občas ke břehu a

tiše sedte, pozorujte řeku a přemýšlejte o tom, kde jste byli a kam jedete a proč a jak.

Tak. Pojdte si ke mně sednout na břeh a já vám povím, kde je tráva zelená a co vím o řece. . .

"ŘECKÁ FILOZOFIE ŽIJE!" Nápis naškrábaný anglicky na bráně v místě zvaném Plaka - starém troišti schouleném pod ohromnými kamennými zdmi Akropole. Ve středu Atén. Je to pravda. Řekové v tom pořád ještě jedou. Filozofie není navěky pohřbená ve čtvrtém století před Kristem ani ukrytá ve vysokoškolských učebnicích, aby trápila druháky. Ona žije. Je to stejně nezvratné, jako že žijí sami Řekové.

Vítěznou odnoží je pragmatismus. Od slova pragma - "skutek". To je filozofický směr, který tvrdí, že testem pravdivosti všech věcí je praktický výsledek. Nezáleží na tom, co říkáte a co si myslíte. Počítá se to, co děláte a jak to dopadne. O pragmatismu se můžete dočíst ve filozofických knihách. Nebo jenom můžete sledovat Řeky v běžném životě. Následující povídání vychází z vlastního pozorování.

Na letišti v Chanii, na západě Kréty chrlí Boeing 727 společnosti Olympia Airlines stovku urvaných pasažérů do přečpané letištní budovy. Blázinec. Zvedají se hlasy i pěsti; ženy pláčou, děti nařikají. Dva cestující se naklánějí přes pult, aby si podali zaměstnance aerolinii. Přicházejí policisté s pendrekou v ruku, pišťalky pronikavě hvízdají.

Vysvětlení: Všichni ti lidé cestovali do Herakleionu na druhém konci ostrova. Tam taky opravdu jiným letadlem odcestovala jejich zavazadla. Z neznámých důvodů jejich letadlo přistálo v jiném městě a cestujícím nezbývá, než se trmácet 150 mil autobusem do cíle své cesty. Cestující touží po krvi. Cestující tvrdí, že unesou letadlo. Co si cestující myslí o těch zodpovědných, se tady nedá napsat do knihy, ale je to dost drsné a vztahuje se to až na rodiče a dětství těch, kteří šéfuji Olympia Airlines, i na to, kam se dostanou na věčnosti.

Jeden pasažér, statný a dobře oblečený německý turista, který na okraji té vřavy chodil v malých kruzích, najednou začne vykřikovat, střídavě německy a anglicky: "PROČ JSEM TADY? KAM JDU? CO MUSÍM UDEĚLAT? CO SE MNOU BUDE? GOTT IM HIMMEL, POMOZ MI!"

Jeho zoufalé výkřiky jsou tak hlasité, že dav zmlkne a se zájmem se na něj zadívá; úplně jako by si ti lidé prohlíželi vzteklého psa.

Ředitel letiště přes hlavy lidí anglicky odpovídá: "Pane! Pane! To jsou velmi staré otázky. My Řekové jsme na nich pracovali dva tisíce let a neodpovídá se na ně snadno - ani tehdy, ani teď. Mezitím se pro vás pokusíme udělat maximum. Bohové nám moc nepomůžou, ale Olympia Airlines se postarají, abyste se dostal do Herakleionu. Nastupte si, prosím, do autobusu."

Dav tleská. Cestující nastupují do autobusu a ten vyráží směrem na Herakleion. Německý turista sklesle zůstává v hale a stále si pro sebe mumlá otázky a žádá rozumné odpovědi.

Ten den odpoledne jsem v kavárničce na chodníku na přímořské promenádě v Chanii vyslechl dva mladé Američany, jak se dohadují, jestli jsou lidé v podstatě zlí nebo v podstatě dobří. Studenti práv. V prvním ročníku. Jeden z nich ukázal na svou sklenku vína a moudře trval na tom, že je to, jako kdyby položil otázku, jestli ta sklenka je z poloviny plná nebo z poloviny prázdná - je to věc názoru a hra se slovy. Jeho společník nesouhlasil. "Ne tak docela - přesné množství vína ve sklence se dá vědecky změřit a může se definovat, co znamená plná a co prázdná. Takže tenhle otřepaný příklad se dá smést se stolu!"

Mávl na číšníka a požádal o dvě prázdné sklenky a nějakou odměrku. Věda poskytne odpověď a zdravý rozum vyřeší ten větší

problém, týkající se lidské podstaty.

Číšník, starý Řek důstojného věku, se zeptal proč a kluci mu všechno vysvětlili. Číšník se na mladíky zadíval. Pak očima sjel na vinnou sklenku, která měla být změřena za účelem hledání pravdy. Usmál se. Zvedl sklenku s vínem, přiblížil si ji k nosu a nasával aroma: Zvedl ji k bezeslovnému přípitku oběma mladým cestovatelům a s gustem ji vypil. Usmál se a odešel.

Pragmatismus. Je čas křičet a čas nastupovat do autobusu. Čas diskutovat i čas pít víno.

DALEKO NA JIHOZÁPAD od Atén je na skalnatém pobřeží Peloponéskeho poloostrova vesnice Stupa/Lefktron. I když ji na obyčejné turistické mapě nenajdete, je důležitá jako místo, kde Nikos Kazantzakis napsal svůj román Řek Zorba, nádherné moderní vyjádření řeckého pragmatismu.

Stupa/Lefktron má dvě jména od turecké okupace (před rokem 1883) a dnes je rozdělená asi na pětatřicet různých politických stran - což znamená, že ve vesnici je pětatřicet mužů s hlasovacím právem. Ve dvou věcech je ale vesnice jednotná.

Tou první je palčivá touha vytráskat v červenci a srpnu z turistů co nejvíc. Druhým společným poutem je náboženství. Řecká pravoslavná církev.

Dalo by se předpokládat, že ekonomika a náboženství se během turistické sezóny snadno dostanou do konfliktu, protože kdo má čas chodit v neděli ráno do kostela, když všichni pracují v kavárnách, obchodech se suvenýry a v restauracích, aby se ze zájezdových turistů vyrazila i ta poslední drachma?

Bez problémů.

V tichu časného rána Otec Michaelis naaranžuje na dvorku kostelíka na kopci nad vesnicí magnetofon a reproduktory. Vysílá do vesnice svou bohoslužbu a sedí při tom na židli a popíjí kávu, kterou mu nosí z jedné kavárny.

Mše trvá tři hodiny, je vždycky stejná a každý ji zná nazpaměť, a tak úplně stačí, že ji všichni slyší a sledují ji srdcem, když vykonávají své povinnosti. Od devíti do dvanácti se z vesnice stane kostel. "Ať jsou kdekoliv, Bůh je vždycky přítomen," vysvětlil mi Otec Michaelis "a cokoliv dělají, Bůh je s nimi. Je to jednoduché. Pro ně, pro mě i pro Boha."

"A co když na to přijde biskup v Aténách?"

"Kdo mu to řekne? A i kdyby, tak kdo ví? Třeba se ten nápad ujme. Je pravda, že vesnice by měla být v kostele. A taky bude - až přijde září. Ale teď zatím stačí, že kostel je všude ve vesnici. Není to nakonec jedno?"

KDYŽ UŽ MLUVÍME o náboženství, pili jste někdy řeckou kávu? Jenom pár Neřeků si dalo najednou víc než několik šáleků a dožilo se okamžiku, kdy o tom mohli vyprávět. Ale jestli jste kafaři a nevadí vám nezamhouřit oka osmačtyřicet hodin, a máte zaplacenou životní pojistku a nevadí vám, když váš jazyk a zuby získají příchut, jakou má nejspíš dno ptačí klece, a jste zvyklí na pořádné pálení žáhy, tak si řeckou kávu prostě zamilujete.

První šálek jsem si dal na podzimní bazaru v řeckém pravoslavném kostele svatého Demetria v Seattlu. Péčí Constanzie Gregocopoulosové, něčí čtyřiaosmdesátileté babičky, která přijela na návštěvu z Atén. Když ochutnala kávu, kterou podávali v kostele, stropila kravál. Prohlásila, že pořádná řecká káva se musí podávat jinak. A tak byla toho odpoledne celá v černém a obklopená měděnými konvičkami; nahřátými talířky a praženými kávovými zrny - taky černými. Sklání se nad svou prací jako čarodějnice a mumlá cosi svému tlumočnickovi.

"Prosil bych teď šálek kávy," říkám já.

"Iipóneî vá nsíiávsí5," říká paní Gregocopoulová. (Je skoro hluchá, a tak na mě a svého pomocníka trochu křičí.)

"Říká, že musíte počkat."

"Zeptejte se jí proč?"

"Říká, že Američani chtějí všechno HNED, a dostat všechno hned není vždycky dobré."

"Říká, že Bohu trvalo sedm dní, než stvořil svět, a bylo to dobré, protože On si dal záležet a nepospíchal."

"Říká, že jí, Constanzii Gregocopoulové, trvá připravit kávu přesně sedm minut - tak trochu jako Bohovi. "

"Říká, že si chvíli počkáte a ona to udělá a vy se napijete a zachutná vám to!"

"Ano paní," říkám já.

A tak jsem to udělal a ona to udělala a já to udělal a opravdu to tak bylo.

"JE DOBRÁ, JO?" křičí mi do ucha.

"Ano, paní," povídám já.

"Říká, že se máte naučit čekat a Bůh vám požehná častěji a dožijete se stáří a štěstí."

Stařenka se bezzubě zasmála a štípla mě láskyplně do tváře jako hlupáka, který ještě může dojít moudrosti.

"NĚJAKÉ OTÁZKY?" Výzva, která zaznívá na konci univerzitních přednášek a dlouhých schůzí. V okamžiku, kdy nejenže jsou posluchači předávkovaní informacemi, ale kdy už stejně nezbývá čas. V takové chvíli má člověk určitě nachystanou nějakou otázku. Jako třeba: "Můžeme už jít?" nebo "K čemu sakra byla tahle schůze? a "Kde tu dostanu něco k pití?"

Ta výzva zřejmě má naznačit, že řečník je vstřícný ale jestli se opravdu na něco zeptáte, jak řečník tak publikum se na vás nenávistně podívají. A nějaký cvok, nějaký svědomitý trouba, se vždycky na něco zeptá. A řečník vždycky odpoví. Tím, že zopakuje většinu z toho, co už řekl.

Ale když zbývá trochu času a odpovědi na tu výzvu je chvíle ticha, obvykle položím tu nejzávažnější otázku ze všech: "Jaký je smysl života?"

Člověk nikdy neví, třeba odpověď někdo zná a já bych o ni opravdu nerad přišel jen proto, že jsem měl zábrany se zeptat. Jenže když se zeptám, obvykle se to chápe jako taková recese - lidi se zasmějí, přikývnu a začnou si skládat věci. A v téhle absurdní náladě se shromáždění rozchází.

Jednou, jenom jednou, jsem tu otázku položil a dostalo se mi vážné odpovědi. Odpovědi, kterou v sobě dodnes nosím.

Nejdřív vám ale musím říct, kde se to stalo, protože to místo má zvláštní kouzlo a moc. Zase je to v Řecku.

Blízko vesnice Gonia je na skalnatém pobřeží zálivu na ostrově Kréta řecký pravoslavný klášter. Vedle něj stojí na pozemku zapůjčeném klášterem ústav zabývající se mírem a porozuměním mezi lidmi, zvláště pak obnovením přátelských vztahů mezi Němci a Kréťany. Je to dost svérázný úkol - při hořkých pozůstatcích z války.

To místo je důležité, protože je nad malým letištěm v Maleme, kde němečtí výsadkáři provedli invazi na Krétu a kde na ně vesničané zaútočili vidlemi a kuchyňskými noži. Odplata byla strašná. Obyvatelé celých vesnic byli postaveni do řady a zastřeleni za napadení Hitlerových elitních jednotek. Vysoko nad ústavem je hřbitov s jediným křížem, který označuje hromadný hrob krétských partyzánů. A na druhé straně zálivu je na jiném kopci úhledný hřbitov německých vysadkářů. Oba památníky jsou umístěny tak, aby je všichni mohli vidět a nikdy nezapomněli. Nenávist byla nakonec jediná zbraň, kterou Kréťané měli, a byla to zbraň, které,

jak si mnozí slíbili, se nikdy nevzdají. Do nejdelší smrti ne.

Proti tomuto tíživému závěsu historie, na tomto místě, kde je kámen nenávisti tvrdý a silný, je existence ústavu, který se věnuje léčení válečných ran mírným paradoxem. Jak tu ten ústav vlastně vznikl? Odpovědí je jeden muž. Alexander Papaderos.

Doktor filozofie, učitel, politik; Aténan, ale syn téhle půdy. Ke konci války se domníval, že Němci a Kréťané si mají hodně co dát, hodně co od sebe naučit. Že mohou být příkladem. Protože kdyby si dokázali odpustit a vytvořit poctivé vztahy, pak by to lidé mohli dokázat všude.

Abych ten krásný příběh zkrátil, Papaderosovi se to podařilo. Ústav se stal skutečností - coby místo konferencí na místě hrůzy - a v podstatě odtud pocházely smysluplné vztahy mezi oběma zeměmi. O snech, které se uskutečnily tím, co si lidé na tomto místě dali, byly napsány celé knihy:

Když jsem do ústavu přijel na letní konferenci, Alexander Papaderos už byl živoucí legendou. Stačil vám jediný pohled a viděli jste jeho sílu a zaujatost - z jeho osobnosti vyzařovaly energie, fyzická síla, odvaha, inteligence, vášnivé zaujetí a jakýsi náboj. A hovořit s ním, podat mu ruku a být s ním v jedné místnosti, když mluví, znamenalo poznat jeho pozoruhodné elektrizující lidství. Jenom pár lidí nic nedluží své reputaci, když se k nim dostanete blíž. Alexander Papaderos byl tou výjimkou.

Poslední dopoledne při posledním shromáždění dvoutýdenního semináře o řecké kultuře, který vedli vzdělanci a odborníci ve svých oborech, pozvaní z celého Řecka, Papaderos vstal vzadu ze své židle, přišel dopředu, stál tam v prudkém řeckém slunci, které dovnitř zářilo otevřeným oknem, a zadíval se ven. Sledovali jsme jeho pohled přes záliv k železnému kříži, označujícím německý hřbitov.

Papaderos se otočil. A pronesl tu rutinní výzvu: "Jsou nějaké dotazy?"

Sál zalehlo ticho. Ty dva týdny nanasly otázek na celý život, ale v ten okamžik bylo jen ticho.

"Žádné otázky?" Papaderos pročešával sál pohledem.

A tak jsem se zeptal.

"Doktore Papaderosí, co je smyslem života?"

Následoval obvyklý smích a lidé se začali vrtět jako před odchodem.

Papaderos zvedl ruku, uklidnil sál a dlouho se na mě díval a očima se ptal, jestli to myslím vážně; z mých očí vyčetl, že ano.

"Odpovím na vaši otázku: Ze zadní kapsy kalhot vytáhl peněženku z kůže, zalovil v ní a vyndal malé kulaté zrcátko, velikosti asi čtvrtdolaru. A řekl tohle:

"Když jsem byl malý chlapec, za války, byli jsme velmi chudí a žili jsme v odlehlé vesnici. Jednoho dne jsem na silnici našel střepy rozbitého zrcátka. Havaroval tam německý motocykl.

Snažil jsem se najít všechny kousky a dát je dohromady, ale nešlo to, a tak jsem si nechal jenom ten největší střep. Tenhle. A o kámen jsem ho obrousil do kulata. Začal jsem si s ním hrát a fascinovalo mě, že můžu odrážet světlo do tmavých míst, kam se slunce nikdy nedostane - do hlubokých děr a štěrbin a tmavých komůrek. Hrál jsem takovou hru - dostat světlo do těch nejnepřístupnějších míst, jaká najdu. - Zrcátko jsem si nechal, a jak jsem vyrůstal, vždycky jsem ho, když jsem neměl co na práci; vytáhl a v té hře jsem pokračoval. Když jsem dospěl, pochopil jsem, že to není jenom dětská hra, ale metafora, jak bych mohl naložit se svým životem. Pochopil jsem, že já nejsem to světlo ani jeho zdroj. Ale světlo - pravda, porozumění, poznání - tu je a na mnoho tmavých místech zasvítí, jedině když je tam odrazím. Já jsem

úlolek zrcadla, jehož tvar a celé provedení neznám. Nicméně s tím, co mám, mohu odrážet světlo na tmavá místa tohoto světa - na tmavá místa v lidských srdcích - a něco v některých lidech změnit. Snad by to jiní mohli vidět a dělat obdobně. O tohle mně jde. To je můj smysl života." A pak vzal opatrně do ruky své malé zrcátko, zachytil jím zářivé denní světlo, které sem dopadalo oknem, a odrazil je na můj obličej a na ruce složené na stolku.

Mnohé z informací o řeckých dějinách a kultuře, kterých se mi toho léta dostalo, už mi z paměti vyprchaly. Ale v peněžence své hlavy mám dodnes malé kulaté zrcátko.

Jsou nějaké dotazy?

DOTAZNÍK

1. Z místa, kde jste, když tohle čtete, ukažte na sever - a najděte na obloze Polárku.
2. V jaké fázi je právě teď Měsíc? Kdy bude příští úplněk - a kdy jste si toho naposledy všimli?
3. Kdy je v oblasti, kde bydlíte, na jaře poslední mráz a kdy na podzim první? Jak je tedy u vás dlouhé vegetační období?
4. Jaká hvězda je letos v lednu jitřenka? A večernice?
5. Vystopujte vodu, kterou pijete, z místa, kde na zem dopadla ve formě srážek, až ke svému kohoutku.
6. Vyjmenujte pět stálých a pět stěhovavých ptáků ze svého okolí. Kdy jste naposledy nějakého z nich viděli a co právě dělal?
7. Vyjmenujte pět divokých jedlých rostlin ze svého okolí.
8. Řekněte vše, co víte o původu a složení půdy ve vašem okolí.
9. Kolik vloni ve vašem okolí napršelo celkem?
10. Ze které strany u vás v zimě dují ledové větry?
11. Jaká divoce rostoucí květina ve vašem kraji na jaře obvykle rozkvétá jako první?
12. Kdy mají ve vaší oblasti jeleni říji a kdy se rodí mláďata?
13. Jak vypadalo okolí vašeho domu před sto lety? Jak bude vypadat za sto let?
14. Zasadili jste někde strom?
15. Jak je to daleko k nejbližší hvězdě?
16. Kudy fouká vítr?
17. Jak je hluboké nejbližší moře?
18. Kterým směrem je to nahoru?
19. Jak často znamená občas?

JEDNOU O SVATOJÁNSKÉ NOCI, ve vesnici Puyricard nedaleko Aix-en-Provence v jižní Francii, jsme moje žena a já byli pozváni na oslavu svátku svatého Jana. (Nevím, kterého svatého Jana. Je jich hodně. Ale jestli zavalil příčinu k oslavám s hudbou a tancem, tak všechna čest, ať už to byl kdokoliv.)

Když se na večerní obloze objevila první hvězda, vesničané zapálili na udusaném školním hřišti oheň a lidová kapela začala hrát - kytara, buben, píšťala a akordeon. Hudba důvěrně známá a přitom z dávných časů. Páry tančily univerzální twostep kolem ohně - svého jediného světla. Nádhera. Jako výjev z románu, filmu, jakýsi nadějeplný obraz.

Při první přestávce se tanečníci nešli občerstvit, ale zůstali stát a dívali se do ohně. A najednou se jedna žena a sportovně vypadající muž, držíce se pevně za ruce, rozběhli, proskočili šlehajícími plameny a bezpečně dopadli těsně za rozpálenými uhlíky. Dav tleskal a ti dva se objali a odcházeli pryč. tvářili se vylekaně a přitom zářili radostí, protože pokoušeli osud, vyvázli se zdravou kůží a mohli teď zase tancovat. Abyste to dobře pochopili - udělali docela nebezpečný kousek.

A právě tohle skákání přes oheň bylo zlatým hřebem svatojánské noci.

Bylo to takhle: když jste se měli rádi, a byli jste, ale nemuseli být manželé, nebo jste byli prostě jen přátelé a chtěli jste svůj svazek nějak posvětit, přislíbit si, že se nikdy nerozejdete, tak jste se ruku v ruce rozběhli proti ohni a skočili. A čím je žár ohně větší a plameny vyšší, tím prý bude svazek delší a pevnější. A taky prý když oheň špatně odhadnete a spálíte se, nebo na druhé straně doskočíte na žhavé uhlíky, anebo se při skoku pustíte, tak vás a váš svazek postihne něco zlého. Tohle se nedá brát na lehkou váhu.

A tak zpočátku skákali lehkonozí a mladí duchem; a jak byla noc tmavější a plameny nižší, rozhýbali se i ti méně kurážní. Někteří oheň přeskočit nedokázali; někteří skočili moc brzy, někteří moc pozdě a jiní se rozběhli a pak se těsně před ohněm zarazili. A někteří se pustili - jeden z dvojice skočil, zatímco druhý se v poslední chvíli zastavil.

I když při tom bylo hodně smíchu, veselí a škádlení, zároveň bylo naprosto jasné, že je to záležitost starobylá a velmi vážná. Ne jenom nějaká tancovačka. Jednou do roka, pozdě večer uprostřed léta, za doprovodu hudby a tance na povznesení ducha, vezmete za ruku toho, kdo je vám drahý, a pokoušíte oheň osudu.

Když se večer chýlil ke konci a zbývaly už jen žhavé uhlíky, zazněla známá melodie na znamení, že je to poslední tanec. A když dozněl poslední tón píšťaly, vesničané utvořili kolem matné záře ohniště kruh a zmlkli. Manželé, kteří byli svoji nejdéle z celé vesnice, se uchopili za ruce a s důstojnou elegancí překročili to, co předtím bylo ohněm. Po tomto požehnání se vesničané objali a odcházeli do noci poseté hvězdami ke svým domovům a všem ohňům lásky odteď až na věčnost. . .

JE VYPOZOROVÁNO, že Američané mají rádi jednoznačné odpovědi. Ať ano znamená ano a ne znamená ne. Tak nebo tak. Nic mezi tím, prosím.

V Indonésii běžně používají slovo, které krásně obchází naši potřebu černé a bílé. Belum je to slovo a znamená "ještě ne docela". Krásné slovo, které v sobě zahrnuje neustálou možnost. "Mluvíte anglicky?" "Belum." "Ještě ne docela." "Máte děti?" "Belum." "Víte, co je smyslem života?" "Belum." Říct rovnou ne, je považováno za nezdvořilé a cynické. Někdy to vede ke komickým situacím: "Hoří ten taxík?" "Belum." "Ještě ne docela."

Je to přístup jako v tom starém estrádním vtípku: "Hrajete na housle?" "Já nevím, nikdy jsem to nezkusil."

Snad. Možná. Třeba. Ani ano ani ne, zato v říši možného. Jemné hrany jsou žádány na této parádní jízdě lidského dobrodružství.

Je tohle ten nejlepší ze všech možných světů? Belum.

Blíží se konec světa? Belum.

Obejdeme se beze zbraní?

Nevím, nikdy jsme to nezkusili.

Je beznadějně myslet si, že bychom mohli?

Belum. Ještě ne.

VĚŽ VELKÉ KATEDRÁLY v Ulmu v Německu je nejvyšší kostelní věž na světě - měří 161 metrů. Až na vršek musíte vystoupat po sedmi stech třiceti osmi kamenných schodech. Já je spočítal. A pokud tam vylezete a můžete ještě dýchat a zaostřit zrak, tak spatříte dva význačné krajinné prvky: předhůří Bavorských Alp na jih od města a na východě strmé srázy nad Dunajem. Koncem šestnáctého století tu žil Hans Ludwig Babblinger. Vyráběl umělé údy; byl to řemeslník se zvláštní specializací a byl pro ni v okolí dobře známý. A protože amputace byla běžný způsob léčení chorob a zranění, měl dost práce. A zatímco jeho ruce pracovaly, myšlenkami byla často jinde. Protože Babblinger byl jedním z těch, kdo si mysleli, že dokážou

létat.

A tak využíval své zručnosti, snů a materiálu ze své dílny k výrobě křídel. A osud tomu tak přál, že se rozhodl svá křídla vyzkoušet v předhůří Bavorských Alp, kde jsou četné vzhůru stoupající vzdušné proudy. Jednoho dne, jednoho neuvěřitelného dne skočil Hans před zraky věrohodných svědků z vysokého kopce a bezpečně se snesl dolů. Senzace! Babblinger dokáže LÉTAT!

Změna času a obrazu. Je jaro roku 1594. Král Ludvík se svými dvořany přijíždí na návštěvu do Ulmu a představitelé města ho touží ohromit. "Ať Hans Ludwig Babblinger letí před králem!" No jasně. Naneštěstí, protože se to hodilo královi i obyvatelům města, si ke svému představení Babblinger vybral nedaleké srázy nad Dunajem. Vzdušné proudy tam míří dolů. Nastal ten velký den - hudebníci, král a jeho dvořané, konšelé a tisíce obyčejných lidí, ti všichni se shromáždili u řeky. Babblinger stál na plošině vysoko na skále, zamával a přikrčil se a vrhl se do vzduchu.

A spadl do řeky jako dělová koule. Ostuda.

Příští neděli se z kazatelny velké katedrály ulmský biskup při kázání o Babblingerovi zmínil a zlořečil mu pro hřích pýchy. "ČLOVĚK NEBYL URČEN K LÉTÁNÍ!" hřímal prelát.

Když šel Babblinger z kostela domů, celý se choulil pod biskupovým hněvivým obviněním a už se nikdy na veřejnosti neobjevil. Nedlouho nato zemřel. Se zničenými křídly, sny i srdcem.

Nedávno jsem letěl větroněm, který plachtil na vlně teplého vzduchu ve výšce patnáct set metrů. Vzpomněl jsem si na Babblingera a ulmského biskupa. Pod sebou jsem viděl balón naplněný horkým vzduchem, superlehké letadlo, další větroně a tři parašutisty, snášející se z oblohy. Nad námi se východním směrem k Chicagu sunul Boeing 747, který měl namířeno do výšky jedenácti a půl tisíce metrů. Moc jsem si přál, abych mohl zavolat Hanse Babblingera z hrobu, posadit ho na sedadlo větroně a říct: "Podívejte! Dívejte se a zapomeňte na všechnu hanbu. Člověk byl určen k létání!"

Kazatelna vždycky byla něco jako hrozící zatracující prst. Obviňující muže i ženy ze hříchu, selhání, špatnosti, nepravostia nadutosti, protože myslí jen na sebe. Kázající, že na této zemi není naděje, v tomto životě není blaženosti. A já říkám, že kazatelna by se měla ztotožňovat s křídly. Ne křídly andělskými ani orlími ani žádnými jinými, která znáte. Ale s posvátnými křídly lidského ducha - křídly, která povznášejí srdce a mysl k výšinám. Křídly pro všechny Babblingery mezi námi, kteří je spáří a odejdou povzbuzení k dalším a dalším pokusům posunovat lidské možnosti. Taková křídla jsou neviditelná. Musíte v ně věřit, abyste je spatřili ve své fantazii, a na nebezpečných místech, musíte riskovat, abyste viděli, jestli fungují. Většina lidí, kteří dnes přijdou do katedrály v Ulmu, jsou turisté. A těch pár zadumaných lidiček, kteří při nedělní bohoslužbě sedí pod starou kazatelnou, je méně než rogal, která v jasném ranním vzduchu plachtí v celých hejnech z kopců té velké katedrály Svět.

Ať jste kdekoliv, Hansi Ludwigu Babblingere, myslel jsem, že byváš to potěšilo.

SÚFÍJOVÉ JSOU ISLÁMŠTÍ MYSTICI. Duchovní vůdci této sekty jsou známí svými mravoučnými příběhy - jsou to kratičké anekdoty, které na první poslech vypadají nevinně a jednoduše, ale skrývá se v nich zrnko velké moudrosti. Ty příběhy se nikdy nepodávají jako kázání. Je ponecháno na posluchači, aby s nimi naložil podle svého a vybral si tu významovou rovinu, která mu vyhovuje.

Takhle mi to vysvětlil jeden islámský vzdělanec, který se mnou

jel ve Švýcarsku autobusem. (Byl to alžírský učitel v důchodu, který už měl dost horkých plání a zatoužil být v horách.) Tohle jsou dva jeho oblíbené příběhy islámských poutníků.

Slavný duchovní učitel - vlastně svatý - procházel malým městem. Vědělo se o něm, že má u sebe tajný klíč k pochopení smyslu života. Přišel k němu jeden kapsář, prohledal ho šikovnými prsty, nic nenašel a odešel, s prázdnou. Nevšiml si ničeho jiného než kapes.

Známého učitele pozval jeden princ na lov lvů. Když se vrátil, zeptali se ho, jaký byl lov. "Báječný!" A kolik lvů našli? "Žádného, proto to bylo tak báječné."

NĚKDE VE SVĚTĚ je mladá žena která, když si přečte následující dopis, tak vykřikne: "To jsem já - to je o mně!" Ten dopis jsem napsal z vděčnosti - z mojí i všech těch, kteří její příběh ode mě slyšeli. Z okamžiku komického zoufalství jednoho člověka vzešla naděje všem.

Drahá souputnice,
bylo to na hongkongském letišti koncem léta 1984, nervózně jsi seděla vedle mě. Vše na tobě volalo: "Mladá Američanka vracující se domů z cest. Džíny a tričko už jsi dávno vyměnila za sarong a sandály. Praktický krátký sestřih vystřídaly dlouhé, rozpuštěné vlasy. Batoh vedle tebe na sobě měl jizvy a bláto nelehkého cestování a byl nacpaný záhadnými suvenýry ze světa. Šťastná holka, říkal jsem si.

Když ti z brady začaly kapat slzy, myslel jsem, že jde o ztracenou lásku nebo žal nad tím, že měníš dobrodružství za přednášky. Ale když jsi začala vzlykat, úplně mě to do tvého zoufalství vtáhlo. Říkal jsem si, že jsi po nějakou dobu musela být moc opuštěná a moc statečná. Pořádný pláč byl na místě. A taky že jsi pořádně plakala. Byl jsem celý mokrý. Hotový monzun žalu a úzkosti. Než jsi se konečně uklidnila, potřebovali jsme na zastavení toho přívalu můj kapesník tvůj kapesník, skoro celý balíček papírových kapesníků, a oba tvé rukávy.

A opravdu - tobě se ještě domů nechtělo, chtěla jsi jet dál. Jenže ti došly peníze a kamarádům taky došly peníze, a tak jsi už druhý den čekala na letišti na svůj let. Měla jsi málo jídla a moc hrlosti, abys žebrala. Tvoje letadlo už mělo letět a ty jsi ztratila letenku. Zase mě polily tvé slzy. Seděla jsi na tom místě tři hodiny a potápěla se do ledových vod zoufalství jako torpédovaná loď. Chvillemi sis myslela, že tam budeš sedět, dokud neumřeš.

Když jsme tě osušili - já a příjemní starší manželé z Chicaga, které taky strhl příval tvých slz -, nabídli jsme se, že tě pozveme na oběd a promluvíme s božstvy ovládajícími letecké společnosti o nějakém řešení. Vstala jsi, že půjdeš s námi, a otočila ses, abys posbírala své věci. A VYKŘIKLA JSI. Já myslel, že tě někdo zastřelil. Ale kdepak. . . tvoje letenka Našla jsi svou letenku. Seděla jsi na ní. Celé ty tři hodiny.

Jako hříšnice, vyváznuvší z bran pekla, ses smála, plakala a všechny nás objímala a najednou jsi byla pryč. Chytit letadlo domů a bůhvíco dalšího. Skoro všechny v salónku pro cestující jsi nechala jako opilé, protože to drama s tebou prožívali.

Vykládal jsem tenhle příběh bezpočtukrát. "Seděla si na letence," říkám. na závěr a posluchači se vždycky zasmějí, protože se v tom bolestně poznají.

Často, když si nějakým způsobem sedím na jízdence - sedím na tom, co mi umožní se zvednout a vyrazit k něčemu dalšímu -, vzpomenu si na tebe a usměju se nad námi oběma a jdu dál.

Takže díky. Jsi teď trochu taková moje cestovní kancelář. Ať najdeš všechny své jízdanky a dorazíš tam, kam chceš jet - teď a

vždycky.

TAK JAKO KONCEM šedesátých let hodně lidí na západě, chtěl jsem se i já ocitnout na své náboženské pouti někde jinde. Království mé mysli ovládal zmatek a já toužil vytvořit si základ poznání, které se zřejmě přičilo možnostem, jež mi moje současná kultura nabízela. Měl jsem pocit, že "odsud" se "tam" nedostanu.

Zapůsobil na mě zen-buddhismus a jeho pojetí osvícení. Že člověk může velmi klidně sedět, vyprázdnit si mysl a najednou být zasažen nesmírnou, slovy nepopsatelnou vlnou pochopení - no, to by se mi líbilo. Schytat to velké poznání a odkráčet si s pocitem "už to mám!"

Vzal jsem si dovolenou z každodennosti a vydal se do Japonska, abych se správně vyzenoval. Měl jsem svůj chrám a svého učitele. Vyholil jsem si hlavu a tvář, oblékl si bezvýrazné šedé roucho novice a postavil se do řady, abych byl osvícen. Počítal jsem, že dost brzy budu dost svatý - tak asi za šest neděl, kdy mi končila platnost zpáteční letenky. Tak.

Samozřejmě, že se tak stát nemělo. Z nehybného sezení jsem měl halucinace a křeče, ale osvícení nikde. Z jídla jsem dostal průjem. Od spaní na prkně mě bolelo v zádech. A mí spolumníši se mnou jednali jako se západáckým cvokem a za zády se mi smáli. Byl to takový ten okamžik, kdy člověk ví dost, aby pochopil, že kromě něj o něčem všichni vědí, ale neví toho tolik, aby věděl přesně, co neví.

Zato jsem věděl, že je nejvyšší čas odjet.

K mému překvapení pozvání rozšířili na rozhovor s představeným chrámu. To bylo jako by si ředitel firmy přál poobědvat s poslíčkem.

Vzhledem k tomu, že především pro jeho renomé jsem zvolil právě tenhle chrám, a protože s turisty jako já se málokdy stýkal, pozvání představeného pro mě bylo mimořádnou ctí.

Pan Manabu Kohara, doktor ekonomických věd z Tokijské univerzity, člověk, který vyřešil všechny zenové koany (hlavolamy), poradce kapitánů průmyslu, autor knih, ovládající sedm cizích jazyků, a příklad vynikajícího učitele. Moudrý, dobrý, vážený, uznávaný. Jestli ten "to" neměl všechno rozmyšlené, tak už nikdo.

Když mě uvedli do jeho pracovny, poklekli jsme na polštáře a úklonou si vzájemně vyjádřili respekt. On ze zdvořilosti a já z posvátné úcty. Dlouho se díval na mě i do mě.

S rozvážnou opatrností přenesl váhu na jedno koleno a stejně rozvážně si zajel rukou dozadu a poškrábal se takovým způsobem a na takovém místě, jak vám maminka říkala, že před lidmi nikdy nesmíte.

"Mám hemeroidy. Bolí to a svědí."

Nápověda v mé hlavě na podobnou úvodní poznámku odpověď nezná. Byl jsem zticha a tvářil jsem se hloubavě.

"Ty hemeroidy, víte, mám ze stresu. Dělá mi starosti, že turisti tenhle chrám, ze kterého se nedá utéct, jednou podpálí. Ničí mě, když se z podnikatelů snažím vyrazit peníze na opravy. Když se hádám se ženou a dětmi, kteří nejsou tak svatí" - usmál se - "jako já. A zoufám si nad těmi línými mladými hlupáky, kteří se dnes touží stát kněžími. Někdy si říkám, že bych si nejradši koupil domek na Havaji a až do konce života jenom hrál golf."

Naklonil se na stranu a zase se poškrábal.

"Takhle to bylo, víte, než jsem dosáhl ,osvícení`. A teď po osvícení to je to samé."

Dlouhá pomlka, kdy mi mlčky dával čas, abych přemítal o jeho slovech a počínání.

Vstal a pokynul mi, abych ho následoval ke vchodu do chrámu;

zůstali jsme stát před starým textem, kolem kterého jsem často chodil. Řekl, že je čas, abych jel domů, kde, jak se domnívá, "jsem žíznil a hledal, kde bych se napil, a přitom stál po kolena v proudu řeky." Tak.

Pak pomalu četl slova toho textu, nejdřív japonsky a pak pečlivě přeložená do angličtiny: Opravdu nemusíš nic být A nemusíš nic dělat. Opravdu nemusíš nic mít A nemusíš nic vědět. Opravdu se nemusíš ničím stát. Ale. Je užitečné pochopit, že oheň pálí, a že když prší, tak je hlína mokrá...

"Všechno má nějaké následky. Nikdo od toho není osvobozený," řekl učitel.

Mrkl na mě, otočil se a odcházel.

A opatrně se škrábal v zadku.

NA ZAČÁTKU mnoha knih a na konci filmů bývá "poděkování". Seznam lidí, kteří si zasluhují uznání a díky. Bez nichž by kniha nebo film nevznikly. V tomto duchu píšu já na konci jednoho léta mé vlastní poděkování. Tito lidé (a někteří brouci a psi) svým jednáním nevědomky způsobili, že v mém životě se najednou rozezněly všechny zvony.

Děkuju velkému pánovi v červeném voze na odvoz odpadků - za to, že byl tak laskavý a nehoukal na mě, když naskočila zelená a já se zasnul.

Děkuju malému štěněti, které se marně pokoušelo oblažit mnohem větší, starší fenku - za to, že jsem si uvědomil, jak velké naděje patří k velkým citům a že touha bývá slepá. (Tleskám i trpělivé shovívavosti jeho vyvolené. Přece se nic nestalo.)

Děkuju tlusté šedovlasé paní se svažující kůží a vrásčitém obličejem, která jednoho parného letního dne seděla ve vyšisovaných modrých plavkách v dětském brouzdališti a každého přichozícího cákáním zatáhla do mokré potyčky - za to, že mi připomněla, co je to opravdová krása a že dětství může trvat věčně.

Děkuju chlapečkovi v obchodě, který mě zezadu objal kolem kolen a řekl mi "tati" a pak mě chytil ještě jednou, i když zjistil, že jeho táta nejsem - za bezplatné rozdávání drobných radostí.

Děkuju tobě, kdo jsi u parkovacího pruhu na Patnácté avenue vysázel měsíčky zahradni. Ještě jsi nebyl spokojený, že jsi zkrášlil malý kousek země nikoho a přidal jsi tam cedulku: KVĚTINY - NATRHEJTE SI.

Děkuju třem bílým dívkám, které jednoho rána u jezera hrály s maximálním nasazením urputný basketbal na život a na smrt, plný osobních soubojů ve stylu "neznám bratra", s mladými černými frajery. A děkuju těm černým klukům, kteří si holky přibráli do družstva hlavně proto, že basket doopravdy uměly - za to, že mi ukázali, že tolerance a solidarita nevymřely ještě na všech hřištích v zemi.

Děkuju bývalému prezidentovi Jimmymu Carterovi, že strávil léto s organizací Humana a opravoval domky pro chudé. Dobu, kdy jste byl v prezidentském úřadě, dějiny teprve zhodnotí, ale váš charakter je zářným příkladem už dnes.

Děkuju čtyřem hluchým, kteří si jednou v sobotu v tržnici povídali posunkovou řečí, a já poznal, že si vykládají vtipy (nevím jak, ale poznal jsem to) - za to, že jsem se k jejich bezeslovnému smíchu mohl připojit.

Děkuju skupině dixielandových muzikantů, kteří jednou v neděli odpoledne jen tak pro radost vyhrávali v parku a hráli, jako by všichni na světě měli narozeniny - za to, že jsem díky nim zapomněl, že lidé umírají.

Děkuju dědulovi, který před dragstórem v centru hrál na harmoniku, a když jsem se ho zeptal, kam mu mám dát peníze, řekl

že to nedělá pro peníze, ale pro lidi a měl na sobě tričko s nápisem: UŽ TO JDE SE MNOU Z KOPCE, ALE POŘÁD MI TO ŠLAPE - za to, že jsem se začal těšit, až budu starý.

Děkuju statečné mladé ženě s plochou hrudí, která na koupališti hrdě stála a čekala, až jí strážník napíše pokutu za neslušné obnažení na veřejnosti protože neměla podprsenku - a děkuju strážníkovi, který ji neponížil tím, že by ji při rozdávání stvrzenek těm bohatěji vybaveným z pokutování vynechal - za to, že důstojnost jako součást spravedlnosti přece jenom přežila.

Děkuju mému bývalému poštákovi, který si stále ještě pamatuje, jak se jmenuju, i když už jsem se dávno odstěhoval - za to, že přinášel nejdřív přátelství a pak poštu.

Děkuju invalidnímu muži, který jel na elektrickém vozíku a vzadu měl napsáno: KDO JE NADRŽENEJ, AŤ ZATROUBÍ - za to, že mi připomněl, jaké odvahy je zapotřebí k optimismu.

Děkuju srpnovým pavoučkům kvůli nimž jsem po zahradě ráno i večer našlapoval pomalu a opatrně - za to, že jsem si uvědomil jejich práci a zamyslel se nad svou.

Děkuju starému voříškovi, který jednou ráno přišel na břeh jezera a tiše se vedle mě posadil - za to, že si mě vybral, aby mi dělal tichého a nenáročného společníka. Zalichotilo mi, že si ke mně sedl.

Děkuju vrátnému, který si zpívá na chodbách budovy, kde pracuju - za to, že mi na celý den nasadil do hlavy "Vždycky na sluníčku".

Děkuju pumpaři, který mi umyl okna, i když to bylo u samoobslužné pumpy - za to, že mi připomněl, jak je hloupé se tady projíždět a nevidět všechno, co se vidět dá.

A je toho ještě víc. Léto bylo štědré a stalo se toho víc, než kolik píšu v novinách. Samé dobré zprávy. Všechny dary jsou zdarma.

VE MĚSTĚ, kde bydlím, je lavička. Konstrukce je to jednoduchá - tři hladké sloupky ze šedé žuly, každý patnáct centimetrů silný. Deska na sezení je čtyřicet centimetrů široká a přes metr dlouhá. Dvě podpůrné nohy jsou vysoké čtyřicet centimetrů. Zkontroloval jsem to s kompasem, aby to bylo úplně jisté, a můžu vám říct, že lavičku pečlivě umístili tak že dlouhé strany jsou čelem k východu a západu a konce ukazují na sever a jih.

Tu bytelnou lavici schválně dali na nejvyšší bod nejvyššího kopce v mém městě. Takže když je jasné letní ráno, vidíte z té lavičky do třech stran skoro na šedesát mil daleko. Na západ záliv Puget - na východ Kaskádové pohoří - na severu univerzita - na jihu sekvoje ční.

Se vším tím těšilo mě tu žít.

Tahle slova jsou vyrytá na kraji lavičky a je to epitaf. Protože ta lavička je vlastně náhrobní kámen na hřbitově. A kdyby to šlo, tak vás tam zavedu, abyste si poseděli.

Můžu vám zaručit, že byste se na ní nijak nepříjemně necítili. Zpočátku byste si ani nevšimli, co je to za lavičku. Je na samém konci dlážděné cesty, která se vine hřbitovem - na takovém místě, že vás přímo vybízí k posezení. Nejbližší živou věcí je sekvoje, uklidňující svým věkem a rozměry. Je to mohutný a důstojný společník.

Umístění té lavičky, slova do ní vyrytá a záměr s výhledem - to vše napovídá, že kdosi si dal velmi záležet, aby byl ve smrti užitečný. Učinil na rozloučenou tiché a štědré gesto.

Za pětadvacet let, kdy jsem působil jako pastor, jsem se připletl ke stovkám pohřbů - k umírání, které předcházelo, i k vlastnímu pohřbívání, které následovalo. S pohřby se nevyhnutelně pojí narcismus - zahledění do sebe: co já chci na MÉM pohřbu a co já chci, aby udělali s MÝM tělem, a jaký já chci nápis na MÉM

hrobě. Je to velmi lidské lpění na vlastní totožnosti - dokud dýcháme a dokud se žula nerozpadne. Pomníky, které za sebou na posvátných místech necháváme, mají za úkol oddělit mrtvé od živých i mrtvé od mrtvých. Pro mně jsou náhrobky známkou osamělosti.

Ale ta lavička, o které mluvím - to je něco jiného. Unikát. Žádné jméno, ani konvenční nápis. A žádná data. Jen nevyslovená, otevřená výzva komukoliv, aby se posadil a zamyslel. Na tom hrobě je zvláštní kouzlo tichého společenství, které překonává samotu. Na žádném z hřbitovů po celém světě, které jsem navštívil, jsem nic takového neviděl. Nic tak milého.

Ta lavička mi je už po mnoho let duchovním útočištěm. A vím, že nejsem sám, kdo ji používá, protože jsem na ní jednou našel zespuďu přilepený vzkaz. Pro mě ne; pro jednu dívku od jednoho zamilovaného mladého muže, který jí bez zábran psal vášnivé verše. (Ne, nemrzí mě, že jsem strkal nos do cizích věcí. A vrátil jsem to tam, kde jsem to našel. A vůbec jsem se neschoval do křovi, abych viděl, kdo si pro ten vzkaz jde. Milenci, kteří se tajně scházejí, už takhle mají plno starostí.)

Dvakrát jsem na té lavičce seděl s někým neznámým. Nedokážu vysvětlit proč, ale oba jsme věděli, jak je ta lavička pro toho druhého důležitá a že nás přítomnost jiného člověka těší. Prostě jsme to nějak tušili. Beze slova jsme seděli a hleděli si svého.

A právě na té lavičce jsem letního rána po mých padesátých narozeninách dospěl k tomu životnímu okamžiku, kdy člověk přejde od abstraktního vědomí, že všichni lidé umřou, k aktivnímu pochopení, že umřu i já.

Já. Fulghum. Nebudu. Dříve nebo později.

Nejenom že jsem pochopil, že umřu, ale já dokonce odcházel s myšlenkou: "Vždyť je to tak v pořádku."

Spojuju si ten okamžik prozření se zvláštním poklidem té lavičky a s tím, kdo se o ni zasloužil. A přijímám výzvu neznámého dobrodince, abych za sebou také zanechal nějaký dar pro živé - místo zbytečného kusu kamene, označujícího jakousi nemovitost v osobním vlastnictví.

Ta lavička přetrvá staletí. Mnoho lidí na ni usedne a nepomyslí na jméno jejího majitele, ale na bezejmenné radosti tohoto nádherného života, na mystérium smrti a na to, jak je to všechno naprosto neuvěřitelné, a že jaksí, někdy, věci prostě jsou tak, jak by být měly.

PÍŠU VÁM V ÚNORU, je čtvrtek večer čtyřicátý den roku 1989. Zima v Seattlu ve státě Washington v USA. Na jasné obloze je srpek nového měsíce.

I když život, příběhy a psaní pokračují, právě teď jsem dorazil k místu, kdy moje práce na této knize skončila. Zítřka rukopis putuje do New Yorku a výrobního procesu, který z něj udělá knihu. Dát to z ruky není jednoduché - je to jako poslat dítě do internátní školy.

Část čtenářů si možná všimla, že pár příběhů slibovaných na poslední straně knihy o Školce, se tu neobjevilo. Jak je to možné? Odpovídám: Vypravíte se někdy na nákup s dlouhým seznamem a domů z obchodu přinesete úplně jiné věci? A někdo z rodiny nákup vybaluje a zajímá se, proč jste koupili tohle a nekoupili onohle, a vůbec, kde že je tamto? A vy máte chuť říct: "Hele, buď ráda, že jsem vůbec zpátky, jo?"

A ta vybalující osoba prohlásí: "Tak příště přines, co máš na seznamu." Ano, příště vám povím o žábách, nápisě v obchodě v Pocatellu v Idahu, o Námořnictvu spásy a nejmenším cirkuse na světě. Slibuju.

Za chvíli se začnu věnovat rituálu, který provádím každý večer před spaním. Zřejmě ne nepodobnému tomu vašemu. Budu chodit po

domě, zhaset světla, kontrolovat zástrčky na dveřích, ztlumím topení, ještě jednou se podívám do ledničky, jestli se tam náhodou něco - jako třeba čokoládová zmrzlina - zázračně neobjevilo od chvíle, kdy jsem se díval naposledy - asi v devět hodin. Pak mě automatický pilot tmou zavede po schodech nahoru a do postele vedle mé spící ženy. V tuhle chvíli se vždycky potichu zasměju. Moje žena si na noc bere černou pásku přes oči, takže to je jako zalézt na kutě k tomu hrdinovi z westernů. Ale já měl filmy s ním vždycky rád a vždycky si říkám: "Tady stojí věrný Indián Tonto." Je to takový můj přihlouplý vtípek a já to nikdy neřeknu nahlas. Ale myslím si to. A lezu do postele s úsměvem, a to není při ukládání ke spánku tak úplně špatné, ať už to je hloupý vtíp nebo ne.

No a potom si rozhodím polštáře tak, jak to mám rád, nastavím budíka a ulehnu do stavu mezi bděním a spánkem. Moje denní myšlení touží dál přebírat došlou poštu a vyrábět seznam, co všechno musím udělat. Ale já si řeknu, tak jak si to říkám od nepaměti: Tenhle den už byl naplněn - zítřejší práce je na zítřek. Mezitím se potřebuju vyspat. Všichni ostatní spí, tak proč ne já? Když se dobře vyspím, úkoly dalšího dne půjdou pěkně od ruky. Spi, Fulghume, spi. A tak spím. Není to zrovna modlitba před spaním v tradičním slova smyslu, ale je v tom obsaženo přání klidné noci a naděje na produktivní zítřek. Něco jako modlitba to je, řekl bych.

Právě tuhle noc se při uléhání v duchu směju. Naposledy jsem přečetl rukopis a překvapilo mě, že jsem našel pasáže, které mě i po tolikerém čtení stále ještě rozesmějí. Humor je věc mírně podezřelá - normální zdravý úsudek napovídá, že odvádí od seriózního psaní. A tak si říkám, jestli bych legrační části neměl vyhodit. Myslím, že ne, a tady je několik důvodů:

Prokousat se tímhle životem a vidět ho realisticky je trochu problém. Život má svou temnou, zlou a beznadějnou stránku, která představuje utrpení, smrt a nakonec zapomnění, když se Země zřítí do vyhasínajícího Slunce. Na ničem vlastně nezáleží.

Na druhou stranu nám nejlepší část našeho lidství nabízí odhodlání učinit život co nejsmysluplnějším právě TEĎ; vzepřít se osudu. Záleží na všem. Úplně na všem.

Je velice snadné uvíznout mezi těmito dvěma náhledy - vidět je oba tak jasně, že se člověk těžko rozhoduje, co má dělat a být.

Na takovém rozcestí mě vždycky uvede v pohyb smích.

Jsme jediné bytosti, které se smějí i pláčou. Podle mě je to tím, že jsme jediné bytosti, které vidí rozdíl mezi tím, jaké věci jsou a jaké by být mohly. Slzy přinášejí úlevu. Smích přináší uvolnění.

Před několika lety jsem narazil na řecká slova asbestos gelos. - neutišitelný smích. Našel jsem je v Homérově Iliadě, kde tento výraz popisoval smích bohů. Tak takhle se směju já. A kdo se směje, přežije.

Dobrou noc. Spěte sladce.

Nascanovali a opravili:
Vendulka Janoušková
Jozef Lackovský
v Doksech 1999